
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Gazi
1926

TELAFERLİ TÜRKMEN ŞAİR BAKIR ÇOLAKOĞLU'NUN ŞİİRLERİNDE SÖZ DİZİMİ

Raouf Bashar

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

EYLÜL, 2025

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren … (…) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Raouf

Soyadı : Bashar

Bölümü : Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi

İmza :

Teslim Tarihi : …/…/2025

TEZİN

Türkçe Adı	:	Telaferli Türkmen Şair Bakır Çolakoğlu'nun Şiirlerinde Söz Dizimi
İngilizce Adı	:	Syntax In the Poems of the Turkmen Poet Bakır Çolakoğlu From Tal Afar

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazarın Adı Soyadı: Raouf Bashar

İmza:

JÜRİ ONAY SAYFASI

Raouf Bashar tarafından hazırlanan "Telaferli Türkmen Şair Bakır Çolakoğlu'nun Şiirlerinde Söz Dizimi" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Gazi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Ana Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Arife Ece Evirgen

(Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Ana Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi) ……

Başkan: Dr. Öğr. Üyesi Seher Erdoğan Çeltik

(Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Ana Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi) ……

Üye: Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Yılmaz

(Yeni Türk Dili Ana Bilim Dalı, Ankara Hacı Bayram Vali Üniversitesi) ……

Tez Savunma Tarihi: 03/09/2025

Bu tezin, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Ana Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Osman Çimen

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü ……

TEŞEKKÜR

Bu tezin hazırlanmasında bilgi ve tecrübeleriyle bana her daim yol gösteren, değerli zamanını ayırarak beni her açıdan destekleyen kıymetli tez danışmanım Dr. Arife Ece EVİRGEN hocama en içten şükranlarımı sunarım**.** Maddi ve manevi destekleriyle daima güç aldığım, mutluluğumun kaynağı olan aileme de sonsuz teşekkür ederim.

TELAFERLİ TÜRKMEN ŞAİR BAKIR ÇOLAKOĞLU'NUN ŞİİRLERİNDE SÖZ DİZİMİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Raouf Bashar

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Eylül 2025

ÖZ

Bu çalışmada Telaferli Türkmen şair Bakır Çolakoğlu'nun Arap harfleriyle yazılan *Aḫır Zaman* adlı şiir kitabının söz dizimi özellikleri ele alınmıştır. Tezin giriş bölümünde araştırmanın problem durumu, amacı, önemi ve sınırlıkları vurgulanmıştır. İkinci bölümde, Irak Türkmenleri, Irak Türkmenlerinin nüfusu, Irak Türkmenlerinin yaşadığı bölgeler ve Irak Türkmen Türkçesi ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise araştırmanın modeli, evren ve örneklem ile veri toplama araçlarından bahsedilmiştir. Dördüncü bölümde Bakır Çolakoğlu'nun hayatı, edebî kişiliği ile *Aḫır Zaman* eserine değinilmiştir. Beşinci bölümde ise söz dizimi, cümlenin ögeleri, ana ögeleri, yardımcı ögeler ile kelime gruplarından kısaca bahsedilmiş ve *Aḫır Zaman* eserinden alınan şiirler Leyla Karahan'ın sınıflandırmasına göre söz dizimi bakımından incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler : Söz Dizimi, Cümle Ögeleri, Bakır Çolakoğlu, Telafer, Irak Türkmenleri.
Sayfa Adedi : xiii + 209
Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Arife Ece Evirgen

SYNTAX IN THE POEMS OF THE TURKMEN POET BAKIR ÇOLAKOĞLU FROM TAL AFAR

(Master's Thesis)

Raouf Bashar

GAZI UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCE

September 2025

ABSTRACT

This study examines the syntactic properties of Talafar Turkmen poet Bakır Çolakoğlu's poetry collection "*Aḫır Zaman*", written in Arabic script. The introductory section of the thesis emphasizes the research problem, purpose, importance, and limitations. The second section addresses Iraqi Turkmens, their population, the regions where Iraqi Turkmens live, and the Iraqi Turkmen Turkish language. The third section discusses the research model, population, sample, and data collection tools. The fourth section examines Bakır Çolakoğlu's life, literary personality, and his work "*Aḫır Zaman*." The fifth section briefly discusses syntax, sentence elements, main elements, supporting elements, and word groups. The poems from "*Aḫır Zaman*" are analyzed in terms of syntax according to Leyla Karahan's classification.

Key Words : Syntax, Sentence Elements, Bakır Çolakoğlu, Tal Afar, Iraqi Turkmens.
Page Number : xiii + 209
Supervisor : Asst. Prof. Arife Ece Evirgen

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU ..... **i**

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI ..... **ii**

JÜRİ ONAY SAYFASI ..... **iii**

TEŞEKKÜR ..... **iv**

ÖZ ..... **v**

ABSTRACT ..... **vi**

İÇİNDEKİLER ..... **vii**

TABLOLAR LİSTESİ ..... **xii**

ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ ..... **xiii**

BÖLÜM I **1**

GİRİŞ **1**

1.1. Problem Durumu **1**

1.2. Araştırmanın Amacı **3**

1.3. Araştırmanın Önemi **3**

1.4. Sınırlılıklar **4**

BÖLÜM II **5**

KAVRAMSAL ÇERÇEVE **5**

2.1. Irak Türkmenleri **5**

2.2. Irak Türkmenlerinin Nüfusu 6

2.3. Irak Türkmenlerinin Yaşadığı Bölgeler 7

2.3.1. Erbil 8

2.3.2. Diyala 9

2.3.3. Selahaddin 9

2.3.4. Kerkük 10

2.3.5. Musul 10

2.3.5.1. Telafer 11

2.4. Irak Türkmen Türkçesi 13

BÖLÜM III 15

YÖNTEM 15

3.1. Araştırmanın Modeli 15

3.2. Evren ve Örneklem 15

3.3. Veri Toplama Araçları 16

BÖLÜM IV 17

BAKIR ÇOLAKOĞLU 17

4.1. Hayatı ve Edebî Kişiliği 17

4.2. Aḫır Zaman 18

BÖLÜM V 20

AḪIR ZAMANDA SÖZ DİZİMİ 20

5.1. Söz Dizimi 20

5.2. Cümlenin Ögeleri 20

5.2.1. Ana Ögeler 21

5.2.1.1. Yüklem 21

5.2.1.2. Özne 41

5.2.1.2.1. Öznesi Gösterilemeyen Cümleler 42

5.2.1.2.2. Tek Kelimeden Oluşan Özneler 47

5.2.1.2.3. Kelime Grubundan Oluşan Özneler 54

5.2.1.3. Nesne 63

5.2.1.3.1. Belirtisiz Nesne 63

5.2.1.3.2. Belirtili Nesne 65

5.2.1.3.3. Nesnesi Olmayan Cümleler 70

5.2.1.4. Yer Tamlayıcısı 78

5.2.1.5. Zarf 84

5.2.1.6. Yardımcı Öge 90

5.3. Kelime Grupları 92

5.3.1. İsim Tamlaması 92

5.3.1.1. Belirtisiz İsim Tamlaması 92

5.3.1.2. Belirtili İsim Tamlaması 94

5.3.2. Sıfat Tamlaması 98

5.3.2.1. Unsurları Tek Kelimeden Oluşan Sıfat Tamlamaları 98

5.3.2.2. Unsurları Kelime Grubundan Oluşan Sıfat Tamlamaları 103

5.3.2.2.1. Tamlayanı-Tamlananı İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları 103

5.3.2.2.2. Tamlayanı Sıfat Fiil Grubu Olan Sıfat Tamlamaları .. 103

5.3.2.2.3. Tamlayanı Tekrar Grubu Olan Sıfat Tamlamaları 103

5.3.2.2.4. Tamlayanı Sıfat Tamlamasından Olan Sıfat Tamlamaları 104

5.3.3. Sıfat Fiil Grubu 104

5.3.3.1. "-An" Ekiyle Oluşan Sıfat Fiil Grubu 105

5.3.3.2. "-mIş" Ekiyle Oluşan Sıfat Fiil Grubu 108

5.3.3.3. "-mAz" Ekiyle Oluşan Sıfat Fiil Grubu 108

5.3.3.4. "-DIk" Ekiyle Oluşan Sıfat Fiil Grubu 108

5.3.3.5. "-DIğI" Ekiyle Oluşan Sıfat Fiil Grubu 108

5.3.3.6. "-Ar" Ekiyle Oluşan Sıfat Fiil Grubu 109

5.3.4. İsim Fiil Grubu 109

5.3.4.1. "-mAK" Ekiyle Oluşan İsim Fiil Grubu 109

5.3.5. Zarf Fiil Grubu 109

5.3.5.1. "-Ip" Ekiyle Oluşan Zarf Fiil Grubu 110

5.3.5.2. "-ken" Ekiyle Oluşan Zarf Fiil Grubu 110

5.3.5.3. "-AndA" Ekiyle Oluşan Zarf Fiil Grubu 111

5.3.5.4. "-DIḫçA" Ekiyle Oluşan Zarf Fiil Grubu 111

5.3.5.5. "-IncA" Ekiyle Oluşan Zarf Fiil Grubu 111

5.3.5.6. "-AlI" Ekiyle Oluşan Zarf Fiil Grubu 111

5.3.6. Tekrar Grubu 111

5.3.6.1. Unsurları Aynı Kelimelerden Oluşan Tekrar Grubu 112

5.3.6.2. Unsurları Yakın Anlamlı Kelimelerden Oluşan Tekrar Grubu . 112

5.3.6.3. Unsurları Zıt Anlamlı Kelimelerden Oluşan Tekrar Grubu 114

5.3.7. Edat Grubu 115

5.3.7.1. "kimi" (gibi) Edat Grubu 115

5.3.7.2. "üçün" (için) Edat Grubu 116

5.3.7.3. "göre" Edat Grubu 116

5.3.7.4. "ile" Edat Grubu 116

5.3.8. Bağlama Grubu 116

5.3.8.1. "ve" Bağlama Grubu 117

5.3.8.2. "ile" Bağlama Grubu 117

5.3.8.3. "kimi…kimi" Bağlama Grubu 117

5.3.8.4. "hem…hem" ve "hem" Bağlama Grubu 117

5.3.8.5. "Bazı…bazı" Bağlama Grubu 118

5.3.8.6. "ne…ne" Bağlama Grubu 118

5.3.8.7. "ister…ister" Bağlama Grubu 118

5.3.9. Ünlem Grubu 118

5.3.10. Ünvan Grubu 119

5.3.11. Kişi İsmi Grubu 119

5.3.12. Sayı Grubu 120

5.3.13. Birleşik Fiil 120

BÖLÜM VI 126

SONUÇ 126

KAYNAKLAR 129

EKLER 132

EK-1. Bakır Çolakoğlu'nun Şiirleri ve Hoyratları 132

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. *Ana Ögelerin Kullanım Sayısı ve Yüzdelik Oranı* 126

Tablo 2. *Kelime Gruplarının Kullanım Sayısı ve Yüzdelik Oranı* 127

ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ

ḍ: Arapçadaki ض Ünsüzünün Karşılığı

ė: /e/ -/i/ Arası Kapalı /e/ Ünlüsü

ġ: Arka Damak veya Hırıltılı /g/ Ünsüzü (Arapçadaki غ Ünsüzünün Karşılığı)

ḥ: Nefesli /h/ Ünsüzü (Arapçadaki ح ünsüzünün Karşılığı)

ẖ: Arka Damak /h/ Ünsüzü (Arapçadaki خ Ünsüzünün Karşılığı, Hırıltılı h)

ī: Telafer Ağzına Özgü Hafif Kalın i Ünlüsü

ḳ: Arka Damak /k/ Ünsüzü (Arapçadaki ق Ünsüzünün Karşılığı)

ṿ: Çift Dudak /v/ Ünsüzü (Arapçadaki و Sesinin Karşılığı)

ʿ: Arapçadaki ع Ünsüzünün Karşılığı

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde, araştırmaya ilişkin problem durumu, araştırmanın amacı, önemi ve sınırlılıklar yer almaktadır.

1.1. Problem Durumu

Türkmen ağızları üzerine yapılan akademik çalışmalar, tarihsel süreç içerisinde bölgesel, sosyo-kültürel ve dilbilimsel koşullara bağlı olarak farklı yoğunlukta ilerlemiştir. Ancak bu bağlamda, Telafer ağzıyla ilgili yapılan araştırmaların sayısı, diğer Türkmen bölgelerinde konuşulan ağızlar üzerine gerçekleştirilen çalışmalarla karşılaştırıldığında oldukça sınırlı kalmaktadır. Kerkük, Erbil, Tuzhurmatu ve Altunköprü gibi bölgelerde konuşulan Türkmen ağızları üzerine dil bilgisi, söz varlığı, fonetik ve folklor bağlamında birçok araştırma yapılmış olmasına rağmen, Telafer ağzı için bu tür çalışmalar hem nicelik hem de nitelik açısından yetersizdir. Bu durum, yalnızca akademik bir eksiklik olarak değil, aynı zamanda kültürel bir boşluk olarak da değerlendirilmektedir.

Telafer, tarih boyunca stratejik konumu, kültürel çeşitliliği ve Türkmen nüfusunun yoğunluğu ile dikkat çeken bir yerleşim bölgesi olmuştur. Telafer ağzı, hem Eski Oğuz Türkçesinin izlerini taşıması hem de çevredeki Arapça ve Kürtçe gibi dillerle temas hâlinde bulunması nedeniyle kendine özgü dilsel özellikler barındırmaktadır (Demirci, 2012, s. 98). Telafer ağzında kullanılan kelime hazinesi, ses bilgisi unsurları, atasözleri ve deyimler gibi kalıplaşmış ifadeler hem tarihî hem de toplumsal açıdan zengin bir mirasın yansımalarıdır. Ancak, söz konusu ağız üzerine yürütülen sınırlı sayıdaki çalışmaların çoğu, folklorik unsurların derlenmesi ya da kelime listelerinin oluşturulması ile sınırlı kalmıştır. Telafer

ağzının söz dizimi (sentaks) üzerine ise bugüne kadar herhangi bir akademik çalışma yapılmamıştır (Türkmen, 2020, s. 154).

Söz dizimi, bir dilin veya ağzın yapısını, düşünce örgüsünü ve iletişim biçimini en iyi şekilde yansıtan temel alanlardan biridir (Aksan, 2000, s. 37). Telafer ağzının söz dizimi üzerine çalışma yapılmamış olması, bu ağızla ilgili bütüncül dilbilimsel bilginin eksik kalmasına neden olmaktadır. Dilin yalnızca kelime hazinesi değil, aynı zamanda cümle yapısı, kelime sırası, eklerin kullanımı ve anlam ilişkileri de kültürel kimliğin korunmasında hayatî öneme sahiptir. Telafer ağzının söz dizim özelliklerinin belgelenmemesi, uzun vadede bu özelliklerin unutulmasına veya standart dilin etkisiyle ortadan kalkmasına neden olabilir.

Böylece Telafer ağzının dilsel canlılığı açısından ciddi bir tehlikeye işaret etmektedir. UNESCO'nun dil sınıflandırmalarına göre, belgelenmeyen ve yeni kuşaklara aktarılmayan dil veya ağızlar, zamanla "tehlike altındaki diller" statüsüne geçmektedir (UNESCO, 2003). Telafer ağzı da modernleşme, göç, eğitim dili olarak Türkiye Türkçesi veya Arapçanın yaygın kullanımı ve medya etkisi gibi nedenlerle hızlı bir değişim sürecinden geçmektedir (Karahan, 2011, s. 212). Özellikle genç kuşaklarda standart Türkiye Türkçesine veya Arapçaya yönelim, yerel ağız özelliklerinin kullanımını giderek azaltmaktadır. Bu süreç, yalnızca dilin söz varlığını değil, cümle kuruluş biçimlerini de doğrudan etkilemektedir.

Dolayısıyla, Telafer ağzıyla ilgili mevcut çalışmaların yetersizliği hem dilbilimsel hem de kültürel açıdan bir problem olarak saptanmıştır. Bu farkındalıkla, mevcut çalışmada Telaferli Türkmen şair Bakır Çolakoğlu'nun şiirleri üzerine söz dizimi incelemesi yapılmıştır. Şairin eserleri hem edebî hem de dilsel açıdan zengin malzemeler sunmakta; günlük konuşma dilinde kullanılan cümle yapıları, kelime dizilişleri, ek kullanımları ve anlatım biçimlerini yansıtmaktadır. Böylece, yalnızca edebiyat araştırmalarına değil, aynı zamanda ağız araştırmalarına da katkı sağlanması hedeflenmiştir.

Bu çalışmada, Bakır Çolakoğlu'nun şiirleri üzerine söz dizimi incelemesi yapılarak hem eserin dili üzerine çıkarımlarda bulunulacak hem de Telafer ağzının sistematik olarak belgelenmesine ve Türkmen ağızlarının bütüncül bir şekilde değerlendirilmesine katkı sağlanacaktır. Elde edilecek bulgular, dilin korunması, gelecek kuşaklara aktarılması ve yerel kimliğin güçlendirilmesi açısından da önemli bir işlev görecektir.

Telafer ağzının söz dizimi üzerine yapılacak incelemeler, yalnızca bir dilbilim çalışması olmanın ötesinde, bölgenin tarihsel hafızasının, kültürel kimliğinin ve toplumsal bağlarının

korunmasına yönelik bir çaba olarak değerlendirilmelidir. Bu çalışma, gelecekte Telafer ağzı üzerine yapılacak daha kapsamlı araştırmalara da zemin hazırlamayı amaçlamaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, Telaferli Türkmen şair Bakır Çolakoğlu'nun şiirlerinin söz dizimi özelliklerini tespit ederek bu özellikleri bilimsel açıdan sistematik biçimde belgelemektir. Şairin "*Aḫır Zaman*" adlı eserinde toplanan şiirleri incelenerek cümle yapıları, cümlenin ögeleri ve kelime grupları ortaya konulmuştur.

Araştırma ayrıca Telafer ağzı üzerine bugüne kadar yapılmamış olan söz dizimi çalışmalarına öncülük etmeyi, bu yolla ağızla ilgili dilbilimsel verilerin kayıt altına alınmasını ve yerel dil özelliklerinin gelecek kuşaklara aktarılmasına katkıda bulunmayı hedeflemektedir. Elde edilen bulguların Türkmen ağızlarının bütüncül değerlendirilmesine ışık tutması ve bölgenin kültürel kimliğinin korunmasına yönelik çalışmalara temel oluşturması amaçlanmaktadır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Bu araştırma hem dilbilimsel hem de kültürel açıdan önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Öncelikle, Irak'ta bulunan Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinde söz dizimi konusunun ders olarak okutulmaması, bu alanda ciddi bir bilgi eksikliğine yol açmaktadır. Söz konusu bölümlerden mezun olan öğrenciler, Türkiye'de lisansüstü eğitim gördüklerinde söz dizimi alanında teorik ve uygulamalı bilgi yetersizliği nedeniyle akademik uyum sürecinde zorluk yaşamaktadırlar. Bu çalışmayla, Telafer ağzıyla yazılmış bir eserin söz dizimi özelliklerinin sistematik biçimde incelenmesiyle, Irak Türkmen coğrafyasında bu konuya bir farkındalık kazandırılması hedeflenmiştir. Aynı zamanda elde edilen verilerin öğrencilerin bu alandaki akademik donanımlarının geliştirilmesinde bir araç olarak da kullanılabilmesi mümkün olacaktır.

Bununla birlikte, 2014 yılında Musul ve Türkmen şehri Telafer'de yaşanan çatışmalar ve zorunlu göç süreçleri sonucunda, bölgede yaşayan birçok yazar ve şairin eserleri kaybolmuş ya da tahrip olmuştur. Bu durum, yalnızca edebî mirasın değil, aynı zamanda yerel ağız özelliklerinin belgelenmesinde kullanılabilecek önemli dil verilerinin de yitirilmesine neden olmuştur. Bu tez kapsamında incelenen Bakır Çolakoğlu'nun şiirlerinin Latin harflerine

aktarılması hem söz konusu eserlerin korunması hem de gelecek kuşaklara aktarılması açısından büyük bir kültürel değer taşımaktadır.

Ayrıca, bu çalışma Irak Türkmen ağızları ve söz dizimi alanında yapılacak gelecekteki akademik araştırmalar için bir başlangıç niteliği taşıyacaktır. Telafer ağzının söz dizimsel özelliklerinin tespit edilmesi, hem Türkmen ağızlarının bütüncül biçimde incelenmesine hem de karşılaştırmalı dil çalışmalarına katkılar sunacaktır. Böylece çalışma, yalnızca yerel bir ağız araştırması olmanın ötesinde, Türk dili ve edebiyatı alanında uluslararası akademik literatüre de veri sağlayacaktır.

1.4. Sınırlılıklar

Bu çalışma, Telaferli Türkmen Şair Bakır Çolakoğlu tarafından Arap harfleriyle yazılan "*Aḫır Zaman*" şiir kitabıyla sınırlıdır. Bu kitaptaki şiirler Latin harflerine aktarılarak söz dizimi özellikleri tespit edilmiştir.

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Irak Türkmenleri

Irak'ta yaşayan ve Türkçe konuşan topluluk, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren "Türkmen" kimliğiyle tanımlanmaya başlanmıştır. Bu adlandırma, 1959 yılından sonra Bağdat merkezî yönetimi tarafından resmiyet kazanmış; bu tarihten itibaren Irak'taki Türk kökenli nüfus, resmî belgelerde ve devlet söylemlerinde "Türkmen" adıyla anılmıştır. Ancak bu tanımın daha önceki dönemlerde de kullanıldığı görülmektedir. Örneğin, 1923 yılında düzenlenen Lozan Konferansı sırasında, İngiliz heyeti Irak'ta yaşayan bu Türk topluluğunu "Türkmenler" olarak adlandırmıştır. Buna karşılık Türkiye delegasyonu başkanı İsmet İnönü, "Türkmen" ve "Türk" kavramlarının eşanlamlı olduğunu belirtmiş, Türkiye Türklerinin de köken itibariyle Türkmen olduklarını vurgulamıştır (Saatçi, 2003, s. 15-16). Bu bağlamda, "Türkmen" adlandırmasının hem tarihî hem de siyasi yönlerinin bulunduğu anlaşılmaktadır.

Günümüzde Irak sınırları içerisinde yaşayan Türkmen topluluğunun nüfusu konusunda net bir istatistik bulunmamakla birlikte, farklı kaynaklar bu sayının yaklaşık 2,5 ile 3 milyon arasında olduğunu ifade etmektedir. Irak Türkmenleri, ülkenin kuzeybatısında yer alan Telafer bölgesinden başlayarak Musul, Erbil, Kerkük, Tuzhurmatu, Kifri, Altunköprü, Dakuk ve Hanekin gibi şehir ve kasabaları da içine alacak şekilde, güneydoğuda Bedre'ye kadar uzanan geniş bir coğrafyada yaşamaktadırlar (Bayatlı, 1996, s. 20). Bu yerleşim alanları, Türkmen varlığının tarihsel ve kültürel köklerinin ne kadar derin olduğunu göstermesi bakımından da önem taşımaktadır.

Türkmenlerin bu coğrafyada yüzyıllardır süregelen mevcudiyeti, onların Irak'ın sosyo-kültürel yapısında etkin rol almalarını sağlamıştır. Irak Türkmenleri sadece etnik

kimlikleriyle değil, aynı zamanda edebiyat, eğitim, medya ve siyasi temsil gibi pek çok alandaki katkılarıyla da dikkat çekmektedir. Ancak kimliklerini koruma, dilsel ve kültürel haklarını muhafaza etme noktasında zaman zaman çeşitli zorluklarla karşılaştıkları bilinmektedir.

2.2. Irak Türkmenlerinin Nüfusu

Birinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşüyle birlikte imparatorluk topraklarından ayrılan Irak, 1918 ile 1920 yılları arasında İngiliz işgali altına girmiştir (Küzeci, 2004, s. 33). Bu dönem, özellikle Irak'ta yaşayan Türk toplumu açısından, siyasi, sosyal ve kültürel anlamda ciddi baskıların ve kimliksel kısıtlamaların başladığı bir sürecin miladı olmuştur. 1920 sonrasında kurulan yeni Irak devleti, Türk kökenli topluluğu sistematik asimilasyon politikalarına tâbi tutmuş; bunun neticesi Türkmen kimliği, dili ve kültürel varlığı ciddi şekilde baskılanmıştır. Bu dönemde nüfus verileri de siyasi amaçlarla manipüle edilmiş, Türkmen nüfusu ya olduğundan düşük gösterilmiş ya da resmî istatistiklerde tamamen yok sayılmıştır (Saatçi, 2003, s. 16).

Irak, resmî olarak tek dilli bir devlet anlayışıyla Arapçayı ana dil olarak kabul etse de ülkedeki etnik çeşitlilik bu anlayışla çelişmektedir. Gerçekten de Kürtlerin yaşadığı bölgelerde Kürtçe, Türklerin yaşadığı bölgelerde ise ağırlıklı olarak Türkçe konuşulmaktadır. Lozan Konferansı sırasında, Osmanlı Devleti'ne bağlı Musul Vilayeti'nin sosyo-demografik yapısını incelemek amacıyla oluşturulan Karma Komisyon'un raporunda, Musul'daki etnik yapı dikkat çekici bir şekilde kayıt altına alınmıştır. Rapora göre bölgede yaklaşık olarak 25.000 Arap, 15.000 ila 16.000 Kürt, benzer sayıda Türk, 7.000 ila 8.000 Hristiyan ve 1.000 civarında Yahudi yaşamaktadır. Bu dağılım, Türk varlığının tarihî ve demografik derinliğini ortaya koyması bakımından önemlidir.

Irak'ta gerçekleştirilen ilk kapsamlı nüfus sayımı 1957 yılında yapılmış ve ülke genelinde toplam nüfus 6.300.000 olarak kaydedilmiştir. Ancak Türkmen nüfusu, bu sayımda yalnızca 500.000 civarında gösterilerek önemli ölçüde düşük yansıtılmıştır. 1965 yılında Irak Planlama Başkanlığı tarafından hazırlanan tahminlerde ise Türkmen nüfusu yaklaşık 780.000 kişi olarak ifade edilmiştir. Bu artış, daha gerçekçi bir değerlendirme gibi görünse de yine de toplumun gerçek büyüklüğünü tam anlamıyla yansıtmamaktadır. Öte yandan Irak Devlet İstatistik Merkezi tarafından 1921, 1947, 1957 ve 1965 yıllarında elde edilen veriler temel alınarak yapılan projeksiyonlarda, 1988 yılında Irak'ın toplam nüfusunun

18.100.000’e ulaştığı belirtilmiştir. Bu veriler doğrultusunda, etnik dağılım yaklaşık olarak şu şekildedir: Araplar 11.444.000 (%63), Kürtler 3.230.000 (%18), Türkler 2.880.000 (%16) ve Hristiyanlar 546.000 (%3) (Güzel, 2014, s. 32-33).

Buna karşılık, 1987 yılında düzenlenen Ortadoğu Türkmenleri Sempozyumu’nda ve aynı yıl İngiltere’de yayımlanan *Inquiry* dergisindeki bir araştırmada, Irak’ta en az 1,5 milyon Türk’ün yaşadığı ifade edilmiştir. Bu veriler, resmî istatistiklerin güvenilirliği konusunda ciddi şüpheler doğurmuştur. Ayrıca 1957 yılı nüfus sayımı ile 1959 yılına ait istatistikler karşılaştırıldığında, Irak’ın toplam nüfusunun 6.206.017 olduğu ve Türkmenlerin sayısının 567.000 olduğu belirlenmiştir. Bu da Türkmenlerin o dönemde toplam nüfusun %9,15’ini oluşturduğunu göstermektedir (Hürmüzlü, 2016, s. 122).

Farklı kaynaklar tarafından yapılan değerlendirmeler, Türkmenlerin Irak’taki gerçek nüfusunun genellikle resmî rakamların üzerinde olduğunu ortaya koymaktadır. Örneğin, Eroğlu (2005) tarafından yapılan bir çalışmada, Türkmen nüfusunun iki milyonun üzerinde olduğu belirtilmektedir. Irak Planlama Başkanlığı'nın 2002 yılına ait nüfus projeksiyonlarında ise ülkenin toplam nüfusunun 23 ila 25 milyon arasında olduğu tahmin edilmiştir. Bu bağlamda, Türkmen nüfusunun da 3.700.000 ile 4.000.000 arasında olduğu öne sürülmektedir (Güzel, 2014, s. 32-33).

2.3. Irak Türkmenlerinin Yaşadığı Bölgeler

Irak Türkmenleri, tarihsel süreç içerisinde şekillenen yerleşim alanları itibariyle ülkenin kuzeybatısından güneydoğusuna kadar uzanan geniş bir coğrafyada yaşamlarını sürdürmektedirler. Bu yerleşim kuşağı, özellikle Musul iline bağlı olan ve kentin yaklaşık 60 kilometre batısında yer alan Telafer şehrinden başlayarak, Avgenni, Muhallabiye gibi ona bağlı kasaba ve köylerle devam etmektedir. Musul merkez ve çevresinde ise Reşidiye, Karakoyun, Selâmiye, Karayatak, Karakoş gibi çok sayıda köy ve kasabada Türkmen nüfus yoğun bir şekilde mevcuttur.

Türkmen varlığı yalnızca Musul ile sınırlı kalmayıp, Erbil, Altunköprü ve Kerkük gibi şehirlerde, ayrıca bu şehirlerin kırsal alanlarındaki köy ve mezralarda da güçlü bir şekilde hissedilmektedir. Özellikle Kerkük çevresinde yer alan Tezehurmatu, Tavuk, Tuzhurmatu gibi ilçeler ile bu bölgelerdeki Bayat köyleri, Türkmenlerin sosyal ve kültürel dokusunu yansıtan önemli yerleşim merkezlerindendir. Bunun yanında Diyala iline bağlı olan Kifri,

Hanekin, Karağan, Kızlarbat, Şahraban, Bedre, Kazaniye ve Mendeli gibi kasaba ve köylerde de önemli sayıda Türkmen topluluğu bulunmaktadır.

Türkmenlerin iskân ettikleri bu bölgeler, günümüz Irak idari haritası içerisinde başta Musul olmak üzere Erbil, Kerkük, Selahaddin ve Diyala vilayetlerinin sınırları içerisinde yer almaktadır. Ancak Türkmen varlığı kırsal bölgelerle sınırlı değildir. Irak'ın başkenti Bağdat'ta da hatırı sayılır bir Türkmen nüfusu mevcuttur. Özellikle Krakol, Azamiye ve Rağibe Hatun gibi semtlerde yoğunlaşan bu topluluğun nüfusu, bazı kaynaklara göre yüz bine yaklaşmaktadır (El-Nakip, 2008, s. 14).

Bu coğrafi dağılım, Türkmenlerin yalnızca tarihsel köklerine değil, aynı zamanda Irak'ın sosyo-kültürel yapısındaki etkilerine de işaret etmektedir. Türkmen toplumu, yerleşim gösterdiği bölgelerde asırlardır ekonomik, kültürel ve siyasi hayata katkı sunmakta; kimliğini ve dilini muhafaza ederek varlığını sürdürmektedir.

2.3.1. Erbil

Erbil, Irak'ın kuzeyinde yer alan ve tarihsel olarak Türkmen varlığı açısından büyük önem taşıyan kadim şehirlerden biridir. Kerkük'ten sonra Irak'taki en yoğun Türkmen nüfusuna ev sahipliği yapan ikinci büyük şehir olma özelliğini taşımaktadır. Stratejik konumu itibarıyla Erbil, Kerkük'ten geçen demiryolu ağı aracılığıyla Irak'ın başkenti Bağdat'a bağlanmakta; aynı zamanda Kerkük-Musul karayolunun önemli bir kavşak noktasını oluşturmaktadır. Şehir, Kerkük'e yaklaşık 86 kilometre, Musul'a ise yaklaşık 93 kilometre mesafede yer almakta olup ulaşım açısından oldukça avantajlı bir konumdadır.

Coğrafi bakımdan değerlendirildiğinde, Erbil kuzey ve güney yönlerinden sırasıyla Büyük Zap ve Küçük Zap nehirleriyle çevriliyken, batıda Dicle Nehri'ne, doğuda ise İran sınırına kadar uzanan engebeli bir ova üzerinde yer almaktadır. Bu doğal sınırlar, bölgenin hem tarımsal hem de stratejik açıdan önemini artırmaktadır.

İklimsel özellikleri bakımından Erbil, yaz aylarında serin ve ferahlatıcı havası ile dikkat çekmekte; özellikle dağlık alanlarında yer alan şelaleleri, kaynak suları ve doğal peyzajı sayesinde bölge, yaz turizmi açısından öne çıkan gidilecek yerlerden biri hâline gelmiştir. Bu bağlamda, Erbil sadece tarihî ve kültürel mirasıyla değil, aynı zamanda doğal güzellikleriyle de bölge halkı ve turistler için cazip bir merkezdir (Saatçi, 2009, s. 88).

2.3.2. Diyala

Diyala vilayeti, Irak coğrafyasında Türkmen varlığının kayda değer ölçüde hissedildiği ve tarihî açıdan önemli bir yerleşim alanı olarak öne çıkan bölgelerden biridir. Bu vilayet, sahip olduğu etnik çeşitlilik ve kültürel mozaikle Irak'ın çokkültürlü yapısına katkı sunmakta; Türkmen topluluğu ise bu mozaiğin en belirgin unsurlarından birini oluşturmaktadır. Diyala'daki Türkmen nüfusunun yoğun olarak yaşadığı başlıca yerleşim birimleri arasında Kefri, Hanekîn, Karatepe, Karağan, Kızlarbat, Sadiyah, Şahraban, Mukdadiya, Mendeli, Bakuba ve Kazaniyeh gibi ilçeler ve kırsal alanlar bulunmaktadır.

Bu yerleşim birimlerinde Türkmenler, tarihsel süreç içerisinde sosyo-kültürel kimliklerini koruyarak bölgenin demografik yapısında belirleyici bir rol oynamışlardır. Türkmen toplumu gerek dilsel gerekse kültürel değerleriyle Diyala vilayetinin zengin mirasına katkı sağlamış; tarım, ticaret ve el sanatları gibi alanlarda da önemli bir varlık göstermiştir. Ayrıca bu topluluğun varlığı, Diyala'nın Irak içindeki etnik ve kültürel denge açısından stratejik konumunu da pekiştirmektedir (Saatçi, 2009, s. 157).

2.3.3. Selahaddin

Selahaddin Vilayeti, Irak'ın orta kesiminde, başkent Bağdat'ın kuzeyinde konumlanmaktadır. Bu vilayet, idarî olarak Beyci, Tikrit, Dora, Balad, Şirkat, Samarra, Duceyl, Faris, Amirli ve Tuzhurmatu olmak üzere toplam on ilçeye ayrılmıştır. Söz konusu ilçelerden özellikle Tuzhurmatu, yoğun Türkmen nüfusuyla dikkat çekmektedir. Türkmen toplulukları, bu ilçenin merkez mahallelerinin yanı sıra Amirli kasabasında ve Süleyman Bey köylerinin çeşitli yerleşim birimlerinde de yaşamlarını sürdürmektedir. Bu yerleşim alanları, tarihsel süreç içerisinde Türkmen varlığının sürekliliğini koruduğu önemli merkezler arasında yer almakta olup, sosyo-kültürel açıdan da Türkmen kimliğinin yaşatıldığı bölgeler olarak öne çıkmaktadır (Saatçi, 2009, s. 170). Türkmenlerin bu bölgelerdeki mevcudiyeti, sadece demografik açıdan değil, aynı zamanda kültürel ve tarihsel mirasın devamlılığı açısından da büyük bir öneme sahiptir. Özellikle Tuzhurmatu ve çevresi, geçmişten günümüze Türkmen nüfusunun yoğun olarak yerleştiği ve geleneksel yaşam biçimini sürdürdüğü coğrafi alanlardan biridir.

2.3.4. Kerkük

Kerkük, coğrafi olarak Irak'ın kuzey ve orta bölgeleri arasında stratejik bir konumda yer almakta olup, kuzeyinde Musul ve Erbil, doğusunda Süleymaniye, batısında Selahaddin ve güneyinde Diyala illeriyle komşudur. Bu konumu Kerkük'ü sadece coğrafi değil, aynı zamanda ekonomik ve siyasi açıdan da önemli bir merkez hâline getirmektedir. Şehir, zengin petrol kaynaklarına sahip olması sebebiyle Irak ekonomisi üzerinde kritik bir etkiye sahiptir ve bu durum Kerkük'ün ulusal ve bölgesel politikalar bakımından ayrı bir önem kazanmasına yol açmaktadır.

Fakat Kerkük'ün etnik yapısı, şehirdeki siyasi ve sosyal dinamikleri şekillendiren temel faktörlerden biridir. Şehirde yoğun şekilde Türkmen, Kürt ve Arap toplulukları bir arada yaşamaktadır. Bu çok etnikli yapı, kimlik temelli talepler ve bölgesel özerklik arayışları sebebiyle zaman zaman etnik gerilimlere ve siyasi tansiyonlara sahne olmuştur. Kerkük'te yaşanan bu etnik ve siyasi hassasiyetler, bölgenin güvenlik ve istikrarına yönelik tehditler oluşturmuş; kimi dönemlerde çatışma ve sosyal huzursuzluklara yol açmıştır.

Bu bağlamda, Kerkük'ün barış, istikrar ve toplumsal uyumunun sağlanması, Irak merkezî yönetimi başta olmak üzere ilgili yerel aktörlerin ortak çaba ve sorumluluğunu gerektirmektedir. Etnik çeşitliliğin zenginlik olarak kabul edilip tüm toplulukların haklarının korunması, Kerkük'te sürdürülebilir bir barış ortamının tesis edilmesinde kilit rol oynamaktadır. Kerkük'ün bu çok kültürlü yapısı, doğru politikalar ve kapsayıcı yönetişimle birlikte, bölgesel uyum ve sosyal bütünlüğün sağlanabileceği bir model olarak değerlendirilebilir (Saatçi, 2009, s. 98).

2.3.5. Musul

Musul, Ninova Valiliği'nin merkezî ve en önemli şehirlerinden biri olup, Irak genelinde başkent Bağdat'tan sonra hem nüfus hem de yüzölçümü bakımından ikinci büyük kentsel merkez konumundadır. Bölgenin etnik yapısı oldukça çeşitlidir; Türkmenler, Arap nüfusunun ardından şehrin en büyük ikinci etnik grubunu oluşturmaktadır. Türkmen toplulukları özellikle Musul'un merkez ilçesinde yer alan Yunus Peygamber, Faysaliye**,** Raşidiye ve Mansur gibi mahallelerde yoğunluk göstermektedir. Ayrıca Kubba bölgesi de önemli bir Türkmen yerleşim alanı olarak dikkat çekmektedir.

Böylece Türkmen varlığı sadece şehir merkezine sınırlı kalmayıp, Musul'un çevresindeki birçok köy ve küçük yerleşim biriminde de yaygın biçimde görülmektedir. Bu köyler

arasında Eskişehir, Fazılıye, Gazekân (Gazihan), Gökçeli, Hamdaniye, Haraba, Harabasultan, Havar, Haznebent, Haznetepe, Hıdır (İlyas), Horsabad, İsreh, Kadıköy (Kaziyye), Karakoyun, Karakuş, Karaşor, Karatepe, Karatepe Şebek, Karayatağ, Keberli, Kehriz, Kelek, Kelete, Kepresor, Kızfahre, Körgariban, Minara Şebek, Mişerfe (Müşerrefiye), Mahallebiye, Ortaharap, Ömergân (Ömerkân), Ömer Kayacı, Reşidiye, Rezzakıye, Selamiye, Seyyidler, Şebek, Şemsiyyat, Şennif, Şeyhemir, Şirehan (Aşağı ve Yukarı Şirehan), Tahrava, Telagub, Tercile, Tevfikiye, Tezharap, Tilyara, Toprakziyaret, Topzava, Verdek, Yarımca, Yengi Bısatlı, Zehrahatun ve Zeynelabidin gibi köyler yer almaktadır (Saatçi, 1996, s. 39).

Bu yerleşimlerin her biri, Türkmenlerin tarih boyunca bölgedeki köklü varlığını sürdürdüğünün ve kültürel kimliklerini koruduklarının somut göstergelerindendir. Musul'daki Türkmen nüfusu hem şehir merkezinde hem de kırsal alanlarda sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan önemli bir rol oynamaktadır. Bölgedeki bu dağılım, Türkmenlerin bölgesel etnik dengeler içerisindeki pozisyonunu güçlendirmekte, aynı zamanda bölgenin kültürel mozaik yapısına da önemli katkılar sunmaktadır. Ayrıca, Türkmenlerin yoğunlukta olduğu bu yerleşim birimleri, dil, gelenekler ve toplumsal yapılar açısından da önemli araştırma ve koruma alanları olarak kabul edilmektedir.

2.3.5.1. Telafer

Telafer ilçesi, Musul iline bağlı olup hem yüzölçümü hem de nüfus bakımından dünyanın en büyük ilçeleri arasında yer almaktadır. Musul'un batısında, yaklaşık 60 kilometre mesafede konumlanan Telafer, aynı zamanda batısında bulunan Sincar ilçesine yaklaşık 55 kilometre uzaklıktadır ve bu iki ilçe arasında stratejik bir noktada bulunmaktadır (Özdağ, 2007, s. 497). İdari açıdan Telafer, üç kasabayı kapsamaktadır: İyaziyye, Rabia ve Zammar. İlçenin çevresinde ise yüzün üzerinde köy bulunmaktadır. İlginç bir şekilde, resmi makamlarca mahalle isimlerinde çeşitli değişiklikler yapılmış olsa da bölge halkı bu yerleşim yerlerini tarih boyunca kullanageldikleri Türkçe isimleriyle anmaya devam etmektedir. Bunlar arasında Hasanköy, Saray, Kala, Aşakkala, Parçabağ, Su, Kamber Dere, Kurt Ali, Gergeri, Çolak, Çelebler ve Sincar Mahallesi sayılabilir. Özellikle Kurt Ali Mahallesi, geçmişte Kartallar Mahallesi olarak bilinmekteydi (El-Reşid, 2017, s. 18).

Telafer'in tarihsel kimliği, farklı dönemlerde çeşitli isimlerle anılmıştır. En yaygın kullanılan isimler arasında "Tel-Afar" ve "Nemet Aştar" bulunmaktadır. İlçenin Sümerce

kökenli adı olarak kabul edilen Telesar veya Telsar, "Cennetin Hanımı" anlamına gelmektedir. Asurlular döneminde ise "Nemet Aştar" ifadesi, aşk, güzellik, bolluk ve yaşam tanrıçası olan Aştar'ın tapınağı veya tarlası anlamını taşımaktadır. Ayrıca Aramice kökenli olduğu düşünülen "Tel-Ağbar" ifadesinin, "tepe" anlamına gelen "Tel" ve "toprak" anlamındaki "Ağbar" kelimelerinin birleşmesi sonucu Telafer ismine dönüştüğü tahmin edilmektedir (El-Reşid, 2017, s. 18).

Tarihsel süreçte Osmanlı döneminde, Telafer başlangıçta Sincar ilçesine bağlı bir yerleşim iken, 1917 yılında ilçe statüsüne kavuşmuştur. İlçe sınırları içinde birçok Türkmen köyü yer almakta olup, bunlar arasında Ağbılağ, Ağtepeler, Arpatepe, Antallavi, Azzotepesi**,** Buhur, Cegen Harabı, Cubara, Cedduh, Çardağtepe, Dolama, Deveboynu, Daşlıdere, Faka, Harala, Hamra, Harna, Kızıl Kuyyu, Kızıl Tar, Kırmızı, Kör Kuyyu, Kubbık, Malveren, Mıstah, Miççe, Sanbar, Sac'a, Sualtı, Turmı ve Viranşehir gibi yerleşimler yer almaktadır (Saatçi, 1996, s. 35).

Telafer aynı zamanda arkeolojik açıdan da zengin bir mirasa sahiptir. Irak Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Miras Dairesi'nin 1947 yılında yaptığı kayıtlara göre, Telafer'de birçok arkeolojik sit alanı tespit edilmiştir. Bunlar arasında Yarım Tepe, Soppan (Büyük Soppan), Tel Taya, Tel Abu-Meriye (Karğuttu), Üç Tepe, Mağzalı Köyü, Nardan Tepe, Dem Tepe, Kara Tepe, Malla Casim, Şıhlar Harabesi, Erhal Tepesi, Av Tepesi, Tataroğlu, Çolak Tepesi, Hezneli Tepesi, Delik Tepe, Sarı Tepe, Ömer Tepe, Kassaplı Tozanağı, Kömbetli, Mallalar, Yaşlı Tozanağı gibi alanlar bulunmaktadır (El-Reşid, 2017, s. 30-40).

Telafer'de yaşayan Türkmen oymaklarının gelenek ve görenekleri büyük oranda birbirine benzemekte, aşiret yönetimi, evlilik törenleri, düğünler, bayram kutlamaları ve dinî ritüeller gibi sosyal pratikler ortak özellikler göstermektedir. İlçede yaşayan toplulukların kökenleri ve soy bağları hakkında farklı görüşler mevcut olmakla birlikte, tarihçiler büyük ölçüde bu oymakların Oğuz Türkmenlerinden geldiği konusunda görüş birliğine sahiptir. 1936 yılında basılan Ortaokul üçüncü sınıf coğrafya kitabının yazarı Taha El-Haşimi, Telafer halkının Türk olduğunu ve bölgenin Musul'un kuzeybatısında geniş alanlara yayılmış büyük evlerden oluşan bir Türk köyü olduğunu belirtmektedir (El-Haşimi, 1936, s. 144). Öte yandan, Iraklı tarihçi Abdülrezzak El-Hasani, Telafer halkının Emir Timur (Timurlenk), Moğollar ve Sultan IV. Murad'ın askerlerinden kalan bir grup olduğunu ve bu halkın Türkçe konuştuğunu ileri sürmektedir (El-Hasani, 1982, s. 262). Ayrıca Rezzuk İsa, Irak Coğrafyası adlı eserinde Telafer'de kullanılan Çağatay ve Azerbaycan lehçelerinin birbirine çok yakın olduğunu ifade etmektedir (Bayatlı, 2017, s. 12).

Telaferli araştırmacı Ahmet Kadoş ise "Sümer Uygarlığının Telafer'e Etkisi" adlı çalışmasında, bölge halkının Sümerlerle ilişkili olduğunu ve günlük dilde kullanılan binin üzerinde Sümerce kökenli kelimenin varlığından bahsetmektedir. Bu, Sümerce ve Çağatay lehçeleri arasındaki benzerliklerin araştırmacılarca kabul gördüğüne işaret etmektedir (Kadoş, 2018, s. 23).

Telafer, Musul'a bağlı olarak bölgenin en işlek ve nüfus yoğunluğu yüksek ilçesi olma özelliğine sahiptir. İlçede yaşayan aşiretlerin, Musul ve çevresindeki diğer aşiretlerle ilişkileri genel olarak olumlu seyretmektedir. 1907 tarihli Musul salnamesine göre Telafer, dokuz mahalleden oluşan bir nahiye (kasaba) olarak tanımlanmakta ve içerisinde yüksek bir tepe üzerinde kurulmuş bir kale, hükümet dairesi, hanlar, hamamlar, camiler ve eğitim kurumları gibi yapılar bulunmaktadır. Bu tarihî yapılar ve sosyal düzen, Telafer'in tarih boyunca bölgedeki önemli merkezlerden biri olduğunu göstermektedir (Eroğlu, Babuçoğlu & Özdil, 2012, s. 160-161).

Telafer halkı tarih boyunca cesaretleri ve yiğitlikleriyle tanınmış, komşu aşiretlerle dayanışma içinde olmuştur. Toplumsal yapısını güçlü bir aşiret düzenine dayandıran bu halk, Çağatay lehçesine yakın bir Türk dili konuşmaktadır. Kasabada yer alan kale etrafında gelişen mahalleler, surlarla çevrili olup zaman içinde bazı yapılar harap olsa da tarihî önemini korumaktadır. İlçenin doğal kaynaklarından biri olan su, kuzeyden güneye doğru akmakla birlikte, tadı acımsı ve ekşidir (Eroğlu, Babuçoğlu & Özdil, 2012, s. 161).

2.4. Irak Türkmen Türkçesi

Türkler, tarih boyunca Orta Asya'dan Anadolu'ya, oradan da Arap coğrafyasına kadar geniş bir coğrafyada yaşamış ve kültürel-etnik çeşitliliğiyle bilinen bir halktır. Günümüzde Irak Türkmenlerinin konuştuğu dil, genel olarak Azerbaycan Türkçesi lehçeleri arasında değerlendirilmekte olup bu durum dil bilim alanındaki çeşitli araştırmalarda da doğrulanmaktadır. Irak Türkmen ağızlarının sınıflandırılması üzerine yapılan kapsamlı çalışmaların çoğunluğu, bu lehçelerin Güneybatı Oğuz grubu içinde yer alan Azerbaycan Türkçesi ağızlarıyla büyük ölçüde örtüştüğünü göstermektedir. Ancak, bu genel benzerliğe rağmen, Irak Türkmen ağızlarında belirgin bazı fonetik ve sözcüksel farklılıklar gözlemlenmektedir (Bayatlı, 1996, s. 329).

Irak Türkmen Türkçesi, tahminen 2,5 ila 3 milyon kişi tarafından kullanılmakta olup İran'ın Güney Azerbaycan, Tahran ve Sava bölgelerinde konuşulan lehçeler ile Türkiye'nin Urfa,

Diyarbakır, Elâzığ ve Gaziantep ağızlarıyla kayda değer benzerlikler taşımaktadır. Bunun yanı sıra, Kıpçak lehçesinin Irak Türkmen ağızları üzerinde etkileri olduğu da dilbilimcilerce ifade edilmektedir. İlginç bir şekilde, Türkiye'nin Batı Karadeniz bölgesinde, özellikle Bartın yöresinde konuşulan ağızlarla Irak Türkmen ağızları arasında da bazı paralellikler kurulabilmektedir (Ercilasun, 1987, s. 48).

Fonetik açıdan Irak Türkmen ağızları, özellikle /n͡g/ sesinin dönüşümü bakımından iki ana gruba ayrılmaktadır. Birinci grup, bu sesi /v/ olarak telaffuz ederken, ikinci grup /y/ olarak kullanmaktadır. /v/ ses grubunu benimseyen Türkmenler arasında Kerkük merkez olmak üzere Erbil, Dakuk, Hanekin, Karahan, Kızlarbat, Mendeli, Şahraban ve Bedre bölgelerinde yaşayan topluluklar yer almaktadır. Buna karşılık, /y/ grubuna ait ağızlar ise Telafer, Kifri, Altunköprü, Tezehurmatu, Tuzhurmatu, Beşir ve Musul'un çevresindeki köy ve kasabaları kapsamaktadır. Karakoyun, Reşidiye, Şırihan, Amirli ve Türkalan gibi yerleşimlerin lehçeleri de bu ikinci grup içerisinde değerlendirilmektedir (Buluç, 2007, s. 282).

Irak Türkmen Türkçesi üzerine önemli çalışmalar yapan şair ve yazar Rıza Çolakoğlu, "Telafer Folkloru" adlı eserinde Telafer ağzına ilişkin dikkat çekici değerlendirmelerde bulunmuştur. Çolakoğlu'na göre, Irak Türkmen ağızları çoğunlukla Kerkük ve Tuzhurmatu ağızları olarak iki ana gruba ayrılmış olsa da bu sınıflandırma ağız çeşitliliğini tam olarak yansıtmamaktadır. Zira Mendeli'den Telafer'e kadar uzanan Türkmen yerleşimlerinde, fonetik ve ifade tarzları bakımından çok sayıda farklılıklar mevcuttur. Örneğin, uzak bölgelerdeki Mendeli ile Karakoyun ağızları arasında belirgin farklar bulunmakla birlikte, Telafer içindeki Aşağı Kale ile Yukarı Kale mahalleleri arasında dahi küçük ama dikkat çekici farklılıklar vardır. Örneğin Aşağı Kaleliler "çuvaldız" kelimesini kullanırken, Yukarı Kaleliler "tebene" ifadesini tercih etmektedir (Çolakoğlu, 2017, s. 14).

Bu durum, Irak Türkmen ağızlarının çok daha zengin ve çeşitlilik arz eden bir yapıya sahip olduğunu göstermekte, dilin bölgesel varyantlarının detaylı incelenmesini ve kültürel bağlamda değerlendirilmesini gerektirmektedir. Ayrıca, bu farklılıklar Türkmenlerin tarihî, coğrafi ve sosyal koşullarının dil üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evreni ve veri toplama araçlarına ilişkin bilgiler verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, Telaferli Türkmen Şair Bakır Çolakoğlu'nun Arap harfleriyle yazılan "*Aḫır Zaman*" şiir kitabı söz dizimi bakımından ele alınmıştır. Araştırma, Prof. Dr. Leyla Karahan'ın "*Türkçede Söz Dizimi*" adlı kitabı esas alınarak sınıflandırma yapılmıştır (2023). Çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman incelemesi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, bulunan yazılı materyalleri sistematik şekilde inceleyen bir yöntemdir ve dilbilimsel araştırmalarda da kullanılır. Kitaptaki cümle ögeleri ve kelime grupları, Karahan'ın belirlediği söz dizimi kurallarına göre incelenmiştir.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni, Telaferli Türkmen Şair Bakır Çolakoğlu'nun Arap harfleriyle yazılan "*Aḫır Zaman*" şiir kitabıdır (Çolakoğlu, 2019).

Eserde 1'i hoyratlar başlığı altında toplam 48 şiir bulunmaktadır. Hoyratlar toplamda 31 adettir. Başkası tarafından yazıya geçirildiği için aynı şiiri tekrar yazma, vezin ve imla hataları bakımından 7 şiir çalışma kapsamına alınmamıştır. Kitapta Arap harfleriyle hatalı basılan yerler Latin harflerine aktarılırken şairle birlikte mümkün olduğunca düzeltilmiştir.

Kalan 41 şiirden 20'si tamamen, hoyratların ise 3'ü söz dizimi bakımından incelenmiş, benzer yapı ve kelime gruplarının sürekli tekrar edilmesi nedeniyle kalan 21 şiir, sık kullanılmayan yapılarıyla araştırmaya dâhil edilmiştir.

Tekrar eden mısralar, söz dizimi incelemesine birer kez dâhil edilmiştir. Ayrıca tamamı incelenen şiirlerde sayıca fazla olduklarından gizli özne ile nesnesi olmayan cümleler örneklerle sınırlı tutulmuştur.

3.3. Veri Toplama Araçları

Çalışmanın hazırlık aşamasında, kaynak taraması yapılmıştır. Kaynak taramasında söz dizimi ile ilgili ana ve yardımcı kaynaklar taranarak değerlendirilmiştir. Bu aşamada ayrıca Telaferli Türkmen Şair Bakır Çolakoğlu ile ilgili kaynaklar da incelenmiştir. Çolakoğlu'nun şiir kitabı Latin harflerine aktarılarak söz dizimi bakımından detaylı şekilde incelenmiştir. Araştırmada, Prof. Dr. Leyla Karahan'ın "*Türkçede Söz Dizimi*" adlı kitabı esas alınarak sınıflandırma yapılmıştır (Karahan, 2023). İnceleme sonuçları konulara göre tasnif edilmiştir. İlgili mısrada ele alınan öge italik biçimde gösterilmiş, her örneğin sonunda eserin Arap harfli baskısında hangi sayfada yer aldığı parantez içerisinde verilmiştir.

BÖLÜM IV

BAKIR ÇOLAKOĞLU

4.1. Hayatı ve Edebî Kişiliği[1]

Molla Muhsin Çolak'ın ilk oğlu Bakır Çolakoğlu, Telafer'in Kurt Ali Mahallesi'nde dünyaya gelmiştir. Gerçek doğum tarihi 1945'tir. Fakir bir ailenin çocuğu olan Bakır Çolakoğlu, Kur'an-ı Kerim okumasını Telafer'in tanınmış mollalarından Molla Takı Baba'nın yanında tamamladıktan sonra mektebe gitmeyip, hayatın farklı alanlarına yönelmiştir. Daha çocuk yaşlarında, başvurmadığı iş kalmamıştır. Ancak geçim sıkıntısı nedeniyle doğduğu şehri terk edip Karakoyunlu Köyü'ne göç etmek zorunda kalmıştır. Burada önce günübirlik, ardından tarım işçisi olarak çalışmaya başlamıştır. Güzel bir sese sahip olan Molla Bakır, bostanda çalışırken uzun havalar söyleyerek köy halkının dikkatini çekmiştir. Bu yönüyle köyde kısa sürede tanınır hâle gelmiştir. O yıllarda yine mâni söyleyen Behzat Karakoyunlu ile tanışmıştır. Kış geceleri iki katlı, çamur evlerinde; yaz aylarında ise Dicle Nehri kenarında kurdukları çay hıyarı çardağının altında birlikte güzel eğlenceler düzenlemişlerdir.

Bakır Çolakoğlu, kabaktan kendi yaptığı bir tamburaya (saz) seslenerek hem güldüren hem düşündüren şu dizeleri ifade etmiştir:

Tamburam, gel dīlleşeġīn,

Senīn aslın ḳabaḫtandı,

Aġaç dėsem ḫatrın ḳalır,

Ḫum dolmalar ḳabaḫtandı.

[1] Çolakoğlu'nun hayatı, edebî kişiliği ve eserleriyle ilgili bilgiler için Ahır Zaman adlı kitabından faydalanılmıştır (Çolakoğlu, 2019).

Bir gün, nasıl olduğu bilinmeyen bir biçimde eline Âşık Kerem'in kitabı geçmiştir. Eğlencelerde, eksik ve kırık dökük de olsa bu kitabı okumaya başlamıştır. Okudukça halkın saygısını kazanmış ve köyün mollası olarak tanınmaya başlanmıştır. Zamanla kendi şiirlerini söylemeye başlamıştır. Şiirlerinde Telafer ağzının özelliklerini yansıtan Çolakoğlu, daha sonra yeniden Telafer'e dönmüş ve orada tanınmış şairlerden Yasin Yahyaoğlu ile tanışmıştır. Yıllar boyunca Yasin Yahya, Hani Afer, Dahil Çolak, Fazıl Levent, Cihat Selbi, Şahap Beni ve Fazıl Rabia oluşan bir saz söz dostluğu kurulmuştur. Bu grup en çok Hani Afer bayırında neşeli eğlenceler düzenlemiştir. Bu sayede arkadaşlarından bazıları da kendisi gibi şiirle ilgilenmeye başlamıştır.

Bakır Çolakoğlu'nun ilk yayımlanan şiiri, *"Alan Para, Satan Para"* başlığını taşır ve "Bakır Lehimci" mahlasıyla *Kardeşlik* dergisinde yayımlanmıştır. Bir diğer kaleme aldığı şiir ise *"Firavun Zaman"* başlıklı şiiri olmuştur. Eleştirel üslubu nedeniyle zamanla çeşitli baskılara maruz kalmasına rağmen hayata tutunmaya çalışmıştır. Siyasi şiirlerinin yanı sıra, Bakır Çolakoğlu hayata dair derinlikli bakışıyla çevresinde tanınmıştır. Ağırbaşlılığı ve olgun kişiliği, şiirlerine de yansımıştır. Sade ve anlaşılır bir üslupla yazdığı hikemi şiirleri halk arasında kabul görmüştür. Şiirlerini genellikle hece vezninin 8'li ve 11'li kalıplarıyla yazan Bakır Çolakoğlu, Telafer şairleri arasında önemli bir yer edinmiştir.

Çolakoğlu iyi okuma yazma bilmemesine rağmen Telafer'in kültür ortamında yetişmiş, hayata ve insana dair hassasiyetiyle anlam derinliği yüksek pek çok şiir söylemiştir. Terezī buzıldı düzen ḳalmadı (Terazi bozuldu düzen kalmadı), *Gerī dönmez* gīden canlar (Geri dönmez giden canlar) gibi ifadeler bu durumu yansıtan örneklerdir. Edebî anlayışının oluşmasında özellikle diğer şairlerle kurduğu ilişkinin de rolü olmuştur.

Günümüzde kendini Allah yoluna adayarak yas merasimlerinde Kur'an-ı Kerim okumakta, bölgede cami müezzinliği yapmaktadır. Bakır Çolakoğlu, şimdilerde halk arasında Molla Bakır Çolak ismiyle tanınmaktadır.

4.2. Aḫır Zaman

Bakır Çolakoğlu'nun şiirleri 2019 yılında kitaplaştırılmıştır. Şair iyi yazma bilmediğinden şiirleri kardeşi Rıza Çolakoğlu tarafından yazıya geçirilmiş ve *Aḫır Zaman* adıyla yayımlanmıştır. Kitap Arap harfleriyle yazılmıştır. Eserde 1'i hoyratlar başlığı altında toplam 48 şiir bulunmaktadır. Hoyratlar toplamda 31 adettir. Eser başkası tarafından yazıya geçirildiği için yer yer şiir tekrarları vezin ve imla hataları bulunabilmektedir. Çoğunluğu

dörtlükler hâlinde olan şiirlerinde hece vezninin en çok on birli kalıbını kullanmıştır. Bir şiiri de beyitler hâlindedir. Şair, bu eserinde toplumsal sorunları, yaşadığı şahsi sıkıntıları ve IŞİD'den dolayı göç ettikleri dönemi şiirlerinde dile getirmiştir. Göç teması etrafında şekillenen şiirlerde, vatan özlemi ve kimlik arayışının dil kullanımına yansıdığı görülmektedir. "Bīz harda ḳalmışuḫ Tılafar harda" (Biz nerede kalmışız Telafer nerede) ifadesi bu durumun bir göstergesidir. Şiirlerini, Telafer ağzında sade ve anlaşılır bir dille yazmıştır.

BÖLÜM V

AHIR ZAMANDA SÖZ DİZİMİ

5.1. Söz Dizimi

Söz dizimi; cümledeki kelimeler ile kelime gruplarının hangi görevlerde bulunduğunu, nasıl bir araya geldiklerini ve aralarındaki ilişkileri inceleyen bir dil bilgisi alanıdır. Cümledeki ögelerin –örneğin özne, yüklem, nesne gibi– dizilişini ve birbirleriyle kurdukları bağları anlamamıza yardımcı olur. Bu sayede, bir cümlenin yapısı daha net anlaşılırken, kelimelerin görevleri ve hangi ögeyle ilişkili oldukları da ortaya çıkar. Bu kapsamda Türkçenin söz dizimi özellikleri dikkate değer bir örnek teşkil eder (Özkan, Toker & Aşcı, 2016, s. 11).

Türkçe söz diziminin en dikkat çeken ve temel özelliklerinden biri hem kelime gruplarında hem de cümle yapısında ana ögenin çoğunlukla sonda yer almasıdır. Özellikle yüklem, Türkçede genellikle cümle sonunda bulunur; bu durum yalnızca fiil cümleleriyle sınırlı kalmaz, isim cümleleri ve kelime gruplarında da görülür. Bu yapısal özellik, Türkçeyi Hint-Avrupa dilleri (örneğin İngilizce, Almanca, Fransızca) ve Arapçadan açık şekilde ayırır. Çünkü bu dillerde genellikle özne ve fiil başta gelirken, Türkçede yüklem sona bırakılır. Bu fark, Türkçenin eklemeli dil yapısının bir sonucu olarak ortaya çıkar (Karahan, 2012, s. 9).

5.2. Cümlenin Ögeleri

Bir cümleyi oluşturan unsurlar, genel olarak iki gruba ayrılır: esas ve tamamlayıcı ögeler. Esas ögeler yüklem ve özne gibi cümlenin temelini oluşturan unsurlardır. Tamamlayıcı ögeler ise tümleçlerdir; yani yüklemi çeşitli yönlerden tamamlayan yapılardır (Bilgegil, 2014, s. 15). Türkçede bir cümlede yer alabilecek temel ögeler yüklem, özne, nesne ve tümleçtir. Ögeler, yüklemle olan ilişkileri doğrultusunda belirlenir. Örneğin “Ahmet defteri Ali’ye dün verdi.” cümlesinde, “verdi” yüklem görevindedir. “Ahmet” yüklemdeki eylemi

gerçekleştiren öznedir. “Defteri” nesne olarak, eylemden doğrudan etkilenen ögeyi gösterir. “Ali’ye” dolaylı tümleçtir ve eylemden dolaylı olarak etkilenir. “Dün” ise zarf tümleci olarak zaman bildirmektedir (Demir & Yılmaz, 2016, s. 239).

Zarf tümleci, yüklemin anlamını zaman, yer, neden gibi yönlerden tamamlayan bir öge olmakla birlikte, yüklemin gerçekleşmesi için zorunlu değildir. Bu nedenle, zarf tümleçleri cümlenin isteğe bağlı ögeleri arasında sayılır. Ayrıca, bağlaçlar ve ünlemler gibi yüklemle doğrudan bağlantılı olmayan yapılar da cümlede yer alabilir. Bunlara bazı kaynaklarda “cümle dışı ögeler” denilse de bu ifade “cümlede bulunmayan” anlamı taşıyabileceğinden, bu çalışmada tercih edilmemiştir (Demir & Yılmaz, 2016, s. 239).

Türkçede, tüm ögeleri içeren ve vurgulama amacı güdülmeyen yalın bir cümlede öge sıralaması genellikle şu şekilde olur: özne – zarf tümleci – dolaylı tümleç – nesne – yüklem. Bu yapıda yükleme en yakın konumda bulunan öge, çoğunlukla yeni ya da vurgulanmak istenen bilgiyi taşır. Bu dizilim, hem cümlenin anlamını etkili biçimde iletmesini sağlar hem de Türkçenin söz dizimi özelliklerine uygunluk gösterir (Demir & Yılmaz, 2016, s. 239).

5.2.1. Ana Ögeler

5.2.1.1. Yüklem

Yüklem, cümlenin yargı bildiren temel ögesidir ve cümle yapısının merkezinde yer alır. Karahan’a (2023, s. 19) göre, “Cümlede yargı / bitmişlik bildiren öge, yüklemdir. Kılış, oluş ve durum yüklem tarafından karşılanır. Yüklem, cümlenin temel ögesidir”. Bu bağlamda yüklem, oluş, kılış veya durumu ifade ederek cümlenin anlamını tamamlar ve diğer tüm ögeler yüklemin anlamını çeşitli yönlerden destekler.

Aktan (2016, s. 88) yüklemin cümledeki zorunlu konumunu “Cümleyi kuran en temel öge olduğu için yüklemsiz cümle olamaz. Çünkü yüklem olmadan yargı bildirilemez” ifadesiyle vurgular. Benzer şekilde, Bilgin (2006, s. 446), yüklemin tümce yapısındaki merkezî rolünü “Tümceyi tümce yapan tam yargılı anlatımı ancak yüklem verebilir; bu nedenle, yüklem, tümcenin belkemiğidir” sözleriyle belirtmektedir.

Yüklem, biçimsel olarak çekimli bir fiilden veya ek fiil almış isim soylu bir kelimeden oluşur. Özkan, Aşçı ve Toker’e (2019, s. 138) göre, bir fiilin yüklem olabilmesi için kip/zaman ekiyle birlikte şahıs eki alması gerekir; isim soylu bir kelime ise yüklem görevini

ancak ek fiille çekimlenerek yerine getirebilir. Yüklem, tek bir kelime olabileceği gibi, kelime grubu biçiminde de kurulabilir.

Yüklemin anlam bakımından cümledeki konumu ve işlevi üzerine Bilgegil (2014, s. 16) şu tespitte bulunur: "Cümlenin bütün ögeleri, yüklem sayesinde varlık kazanır. Özneye yüklenen kavram ondan yayılır. Bu bakımdan, söze, yüklemden başlamak gerekir." Dolayısıyla yüklem hem yapısal hem de anlamsal bakımdan cümlenin en belirleyici unsurudur.

Konuyla ilgili örnekler şöyledir:

Arvadın sözīne uyana *baḫın* (s. 6)

Bėle bīr edebe arkana *baḫın* (s. 6)

Bėle ʿehde bėle pimana *baḫın* (s. 6)

Fītne *paradadı* fītne *maldadır* (s. 6)

Yaḫunnan yaḫuna pılana *baḫın* (s. 6)

Ḳüççükten büyüge ḥürmet *ḳalmamış* (s. 6)

Anaya babaya reḥmet *ḳalmamış* (s. 6)

ʿEmcede dayıda mırvat *ḳalmamış* (s. 6)

Yol usul *ḳalmadı* çaġdaş nesīlde (s. 6)

Ḳardaşı yoldaşı *utar aldadır* (s. 6)

Kīmī *ḳurban keser* belkī *ḫėr ėder* (s. 7)

Gīden aġalara şölene *baḫın* (s. 7)

Ondakī insafa vıcdana *baḫın* (s. 7)

Ḳonıp konşıya *ezīyet ėlīyen* (s. 7)

Ona mına batıp *ġībet ėlīyen* (s. 7)

Kīmī *zalım* kīmī *feḳir ʿavara* (s. 8)

Ezelden *olmamış* bı derde *çara* (s. 8)

Acdan işī nedī öz ḳarnı *toḫtı* (s. 8)

Ḥalal ḥaram *yoḫtı* fırsat bulana (s. 8)

Çarşıda bazarda din iman *yoḫtı* (s. 8)

İçerīsī dolı *ḥesettī kīndī* (s. 9)

Sayamam günīnī haftasın ayın (s. 10)

Ḳurtılmam elīnnen nèreye *gèdīm* (s. 10)

Nesīnī *sèlīyīm* dertlerīm *çoḫtı* (s. 10)

Ḳederīm *bı imiş* çarası *yoḫtı* (s. 10)

Bı yaşa gelelī ḳara gün *demde* (s. 10)

Cur cafa *saldırır ġar èler* mīye (s. 10)

Gèçtī ʿümrīm men *murada yètmedīm* (s. 11)

Yolımnan çıḫmadım egrī *gètmedīm* (s. 11)

Baḳır Çolaḫ *dīyer* ḫeyele daldım (s. 11)

Gerek tanıyasay yaḫşı yamanı (s. 12)

Bīlesey ḳapaḫlı gīzlī olanı (s. 12)

ʿAmelīn ʿedetīn bīr *ara dere* (s. 12)

Gīdersey ḳalırsay şekkīn īçīnde (s. 13)

Baḳır *dīyer* sözīn az olsa yèter / Dilerem meẏleden olmasın beter / Belkī bı cihanda ḳalır bīr eter / ʿErebīn ʿEcemīn Türkīn īçīnde (s. 13)

Çīrkīnī *begenmez* gözelī *seçer* (s. 14)

Neden ḳızı *seẏer* duldan *ẏazgeçer* (s. 14)

Ceẏherī *azdadı özdedī özde* (s. 14)

İnanma lafına *özdedī özde* (s. 14)

Ḫatır gèẏīl ḳırmaġ *sözdedī sözde* (s. 14)

Kötī dīl yoldaşın ḳardaşın *söger* (s. 14)

Aġızda burunda gözdedī gözde (s. 15)

Şatarat *şahında bezdedī bezde* (s. 15)

Ḳurdu ḳuşu *durmaz* kendīnī *yorar* (s. 15)

Dünyedī her zaman *boşalır dolır* (s. 15)

Adamda ḳebeḥet ḥesenet *olır* (s. 15)

Ḫėrīmīz şerīmīz melekler *yazar* (s. 16)

Ẏiran olır malı mīlkī zinetī (s. 16)

Ḳedīr bīr *Allahtı* ḳudretī *çoḫtı* (s. 17)

Yaradan dīrīlden öldīren *Allah* (s. 17)

Selīḥe dėẏeyī burhan *gönderdī* (s. 17)

Dėẏīyī intiḳam ġezep *gönderdī* (s. 17)

İnsana ḥayẏana cīn ʿefrīte ile / *Ḫabardar olmıştı* ḳonışan dīle (s. 18)

Bīr ḳadın mekrīnde zındanda *ḳaldı* (s. 18)

Musa *ḳatlėledī* Medyene *gėttī* (s. 18)

Ulı tayrı ile *tekellüm ėttī* (s. 18)

Ḫetīm el-enbīye *geldī* Mīḥemmet (s. 19)

Mīḥemmet ʿEliyī bīldīren *Allah* (s. 19)

Aḥratı īstersey Allahı *tanı* (s. 19)

İnsanın balası *dünye zinetī* / *Emẏelī emlekī adı şühretī* (s. 20)

Bīr gözel nīʿmettī ʿīlīm meʿrifet (s. 20)

Kīmī *doġrı* kīmī *egrī nėdelīm* (s. 20)

Şükür kīfīr inkâr iman *insanda* (s. 20)

Īster yaḫşı īster yaman *insanda* (s. 20)

Gerek *dīyer* herkesī bīleḫ ayıraġ (s. 20)

Selīḥ ḳullar bīze *şıġ ẏėren çıraġ* (s. 20)

Keremet muʿcizet burhan *insanda* (s. 20)

Ẏarsa ʿaḳıl fīkīr *ẏardı* cehelet (s. 20)

Cehle ḳarşı ʿīlīm ʿırfan *insanda* (s. 20)

Zulum curum *olır* tuġyan insanda (s. 21)

Kīmī *zengīn* kīmī *mīskin ifḳara* (s. 21)

Yaḫşı insan isen ḫėr iḥsen *ara* / Bulırsay aç çıplaḫ ʿüryan insanda (s. 21)

Çoḫını dert ʿīllet öldīren *odı* (s. 21)

ʿİlecī *ḥekimde* dermen *insanda* (s. 21)

Aġır ḫastalarındadı feryadı (s. 21)

Her şė *bīter gīder* insan *insanda* (s. 21)

Ne fėda ḳeseẏet ʿīdẏen *insanda* (s. 22)

İnsan ḳardaşına *gerek* ḥürmetī (s. 22)

Baḳır *der* çoḫının yoḫtı mırẏatı (s. 22)

Kötīlīḫ ḥaḳarat nuḳsan *insanda* (s. 22)

Yeḳin *bīl* bı çarḫı bīr dėẏīren *ẏar* (s. 23)

Ona dīyer ise ol *olsın gerek* (s. 23)

Ḳul olan meẏlīye sıdḳın *bīldīrsīn* (s. 23)

Terk ėtsīn şehẏetī nefsīn *öldīrsīn* (s. 23)

Faḳırı mīskinī yėtīm *güldīrsīn* (s. 23)

Namert *ölīr gīder ḳıymaz* malına (s. 23)

Acımaz yoḫsılın yaman ḥalına (s. 23)

Comart malın ẏėrse *gelmez* belīne (s. 23)

Cihan ʿelem ona *ḳul olsın gerek* (s. 23)

Her comarda *layık* mal *olsın* gerek (s. 23)

Altında bīr eskī çul *olsın gerek* (s. 24)

Sözīnī *bīşīrsīn* ḫaḫa *degmesīn* (s. 24)

Dīlī *şīrīn olsın bal olsın gerek* (s. 24)

Kīmī sultan ʿâşık taḫtıyla *barḫa* (s. 24)

Gerektī yaşına göresīn *ala* (s. 24)

Zeḥmettī ehīle yoldaşsız ḳala (s. 24)

Genç ḳız alan *olır başına bala* (s. 24)

Özīne münesīb dul *olsın gerek* (s. 24)

Arṿattı ėṿīnīn işīnī bītīren (s. 24)

Gīşīdī çalışan malı getīren (s. 24)

Kīmī *kanīʿ olmış* çardaġa koḫa (s. 24)

Gīşī sėl arṿadı *göl olsın gerek* (s. 24)

Mümīn olan Allahınnan *ḫaṿf ėler* (s. 25)

Ḳelbī arı nīyetīnī *saf ėler* (s. 25)

Reḥmī çoḫ sabrı çoḫ *bol olsın gerek* (s. 25)

Şükür ki *tutupsay* doġrı damanı (s. 25)

Gėttuġıy yol *doġrı yol olsın gerek* (s. 25)

Dileyīn bı süel sözī (s. 26)

Kīmdī deim ölmez ebed (s. 26)

Bīzuḫ feḳir zengīn *özī* (s. 26)

Ġefīl olan *ʿībret almaz* (s. 26)

Dünyenīn peşīnī *salmaz* (s. 26)

Bı dünye kīmsīye *ḳalmaz* (s. 26)

Herkes *ölīr ḳalmaz* ebed (s. 26)

Dünye malın sėṿen *çoḫtı* (s. 26)

Kīmī *acdı* kīmī *toḫtı* (s. 26)

Çoḫında keneʿet *yoḫtı* (s. 26)

Yoḫsıl beg *bīr olmaz* ebed (s. 26)

Zengīn *ṿėrmez* zeketīnī (s. 26)

Bīlmez feḳir mīḥnetīnī (s. 26)

Ḳedīr meṿlem ḳudretīnī / Ḥīkmetīnī *bīlmez* ebed (s. 26)

Kīmī *selīḥ sadıḳ* sözī (s. 27)

Kīmī *kedīb kötī* özī (s. 27)

Ḥalalzada *çalmaz* ebed (s. 27)

ʿÂsı hiç *gelmez imana* (s. 27)

Kīm yaḫşı *dīyer* yamana (s. 27)

Delī *denk olmaz* ʿırfana (s. 27)

Delī ʿaḳlın *bulmaz* ebed (s. 27)

Hanı o sultannar ḫanlar (s. 27)

Gėttī çürüdī bedenler (s. 27)

Gerī dönmez gīden canlar (s. 27)

Ölen *dönmez gelmez* ebed (s. 27)

Baḳır *dīyer* gör zamanı (s. 27)

Yoḫtı dünyenīn emenī (s. 27)

Ḳonıp köçendī karṿanı (s. 27)

Hiç *boşalmaz dolmaz* ebed (s. 27)

Bı da *gelīr gėçer* boşa *darılmay* (s. 28)

Umıdı *kesmeyīn* raḥman ṿar iken (s. 28)

Ḳuru aġaç kīmī bīrden *kırılmay* (s. 28)

Dėmeyīn dönmenuḫ duşman ṿar iken (s. 28)

Bīlīn ardımızda duranımız *ṿar* (s. 28)

Duşmanın gözīnī ḳıranımız *ṿar* (s. 28)

Medemki yėr yėrden ṿıranımız *ṿar* / Ṿatan *azad olır* ṿıran ṿar iken (s. 28)

Gīder her zalımın ḥükmī dėṿranı (s. 28)

Cümlenīn *fidedī* ṿatana canı (s. 28)

ʿEziz gençler *oldı* ḳurbanı (s. 28)

Döneruḫ o yurda iman ṿar iken (s. 28)

Tükenmez cihanın saṿaş dögīşī (s. 28)

Her zaman *ḳayġadı fītnedī* işī (s. 28)

Kīmī şerī *sėẏer* kīmī barışı (s. 28)

Dünye *islaḥ olmaz* şeytan ẏar iken (s. 28)

O kafır deʿīşīn bı ceheletī / *ʿAḳla gīrmīyen* her ḥakaratı (s. 29)

Onnan *berī geldī* İslam ümmetī (s. 29)

Ḳebīl ėtmez ʿaḳıl ʿırfan ẏar iken (s. 29)

Baḳır *dīyer* fītne mala maşadı (s. 29)

Gėçīnmīyen başlar *aġa paşadı* (s. 29)

Zalıma nasaḥat ẏermeḫ *boşadı* (s. 29)

Nėce *irşed olır* tuġyan ẏar iken (s. 29)

Ėy aġalar her şė tersīne *olmaz* (s. 30)

Dögīşte saẏaşta emen *olır* mı (s. 30)

Çoḫı ʿedeẏetten bīr *ʿībret almaz* (s. 30)

ʿEdeẏet olmassa duşman *olır* mı (s. 30)

Ẏar mı sayabılan gėçen zamanı (s. 30)

Nėceler *zulmėttī aḫıttı* ḳanı (s. 30)

Sultan oldı sürdī ḥükmīn dėẏranı (s. 30)

Hiç ḳan töken ʿedīl sultan *olır* mı (s. 30)

Herkes *īster* şadlıḫ toyı dügünī (s. 30)

Kīmseler *īstemez* bīr ḳara günī (s. 30)

Ataşın halaẏın *çıḫar* tütünī (s. 30)

Ataş olmıyınca duman *olır* mı (s. 30)

ʿAḳlı *salamattı* salamat canın (s. 30)

Reḥet olan *bīlmez* ḥalın giryanın (s. 30)

Meẏlem *ẏasf ėlemīş* balda dermenīn (s. 30)

Aġu zehir *derde dermen olır* mı (s. 30)

Ḫalıḳtı yaradan her maḫluḳatı / İns melek cīnī hem ḥayvanatı (s. 31)

Bazı *ḥalal* bazı *ḥaramdı* etī (s. 31)

O tülkü bı davşan cėlan *olır* mı (s. 31)

Kīmī *mümīn* kīmī *yoḫtı* imanı (s. 31)

Ỿar egrī *ỿar* doġrı tutan damanı (s. 31)

Yaḫşısı ỿar ise *çoḫtı* yamanı (s. 31)

Kafırda zalımda iman *olır* mı (s. 31)

Cihan ʿelem *olmış* işīne *maşġul* (s. 31)

Deim *yorġın ėden* bı para pul (s. 31)

Ancaḫ binde bīrī rızḳına *ḳebul* (s. 31)

Bīlmem ḳīsmetīne ḳanan *olır* mı (s. 31)

Baḳır bı dünyeden doyan *olmaz* (s. 31)

Bīr kīmse ölīmī *yadına salmaz* (s. 31)

Aġıya köliye sultana *ḳalmaz* (s. 31)

Bı feneye gelīp ḳalan *olır* mı (s. 31)

Ḥėl taḳat *ḳalmadı ḫurda ḫoş oldım* (s. 32)

Bīlmem ne baladı *aldı* ayaġım (s. 32)

Dermenī bulınmaz derde *düş oldım* (s. 32)

Bedenīm *kaldırmaz oldı* ayaġım (s. 32)

Ayaḫlarım menī *delil ėledī* (s. 32)

Otırıp ḳaḫmaġım *yardım diledī* (s. 32)

Görīn ayaġıma zaman *ne ėledī* (s. 32)

Menī yaman ḥala *saldı* ayaġım (s. 32)

Dağların başına *çıḫıp enerdīm* (s. 32)

Uzaḫ menzīllere *gėdīp dönerdīm* (s. 32)

Dalımda on batman döse *mīnerdīm* (s. 32)

İndī çaḫı incīk *buldı* ayaġım (s. 32)

Mīnek *īstemezdīm* yayan *yėrīrdīm* (s. 32)

Iraḫ köyī kentī yaḫun *görīrdīm* (s. 32)

Her nerede *muradıma erīrdīm* (s. 32)

Hanī o ġar salan *n'oldı* ayaġım (s. 32)

Yügrük yolçıları yolda *salırdı* (s. 33)

Mīye *yėtīrmezdī gerī ḳalırdı* (s. 33)

Yorılmaḫ *bīlmezdī gėdīp gelīrdī* (s. 33)

İndī çögenīynen *geldī* ayaġım (s. 33)

Baḳır *dīyer* ḳada ḳeder çoḫıymīş (s. 33)

Ayaġımda bīr açalı *oḫıymīş* (s. 33)

Aradım derdīme dermen *yoḫıymīş* (s. 33)

Çarasız bīr ḥalda *kaldı* ayaġım (s. 33)

Şīkeyet Allaha *ne güne ḳalduḫ* (s. 34)

İmansız cambazlar *günüdī* bugün (s. 34)

Ḳuyruġ *olmaduḫ* bugüne *ḳalduḫ* (s. 34)

Bīze bīr dem *geldī ʿibret almaduḫ* (s. 34)

Saraba *aldanduḫ* fėda *bulmaduḫ* (s. 34)

Şere *ortaḫ olduḫ* ḫėre *olmaduḫ* (s. 34)

Kīmī *iman ėttī* dögüşe *sürdī* (s. 34)

Kīmī *şehit oldı ḥeyetīn yėrdī* (s. 34)

Kīmī *ḳaçtı* kīmī ėvlere *gīrdī* (s. 34)

Dalıma dalına basıp *çıḫtılar* (s. 34)

Kīmlerīn yaptıġun kīmler *yıḫtılar* (s. 34)

Ḥaḳḳın saḥıbına yan göz *baḫtılar* (s. 34)

Darlıḫta *bīlmezduḫ* harda *ḳalıptı* (s. 35)

İndī geylīġ *oldı* aġa *olıptı* (s. 35)

ʿArsız muḫennetler *fırsat bulıptı* (s. 35)

Korḫıdan öldīren ölen *ḳalmadı* (s. 35)

Terezī *buzıldı* düzen *ḳalmadı* (s. 35)

Çıḫtı imansızlar ṿıcdan *ḳalmadı* (s. 35)

Ölen neden öldī soranı *yoḫtı* (s. 35)

Yaralı saḳatın yaranı *yoḫtı* (s. 35)

ʿEdelet *hardadı* görenī *yoḫtı* (s. 35)

Gene o beʿtiler ögde *yėrīyī* (s. 35)

Üksek menzīllerde *işler görīyī* (s. 35)

Gerçek ḥak īstiyen kendīn *yorıyı* (s. 35)

Tülküler *oynıyı* aslanlar *yattı* (s. 36)

Ḥaḳiḳat gemīsī *ġark oldı battı* (s. 36)

Zigdir mıḳlacılar ḥükmīnī *saldı* (s. 36)

Maḍlum gene *maḍlum olmadı çara* (s. 36)

Ballazlara *ne yapacaḫ* ifḳara (s. 36)

Ne fėda canbazlar *gīrmīş* bazara (s. 36)

Yalan *ayladıllar* gerçek *itīptī* (s. 36)

Bırda *gelīr ne ėtsīn* orda *bītīptī* (s. 36)

Kīmī *talan oldı* kīmī *itīptī* (s. 36)

Namert aġa *olmış* mıḳlacı paşa (s. 36)

Baḳır Çolaḫ *dėmez* beleşe boşa (s. 36)

Sėlemez durır sėlemez daşa (s. 36)

Ėy aġalar kīmse *borçlı olmasın* (s. 37)

Olan *bėzar olır* borcın elīnnen (s. 37)

Gerek aylıġ alan borçnan *almasın* (s. 37)

Alan *bėzar olır* borcın elīnnen (s. 37)

Özī *alır* ṿėren deftere *yazar* (s. 37)

Aylar *gelīr gėçer* üregīn *ezer* (s. 37)

ʿÂsıya dīyerse *olacaġ bėzar* (s. 37)

Bīlen *bėzar olır* borcın elīnnen (s. 37)

Dükken sarmayası deftere dolan / *Ne olır* ḳazancı elīnde ḳalan (s. 37)

Üregī çıḫınca borcını bulan / Bulan *bėzar olır* borcın elīnnen (s. 37)

Īster ṿėrmīyene *küser burılır* (s. 37)

Eger iḥsen ėtse *çaşar yorılır* (s. 37)

Hele borçlı olan *ḳızar darılır* (s. 37)

Olan *bėzar olır* borcın elīnnen (s. 37)

Yadına salanda *aġırır sīder* (s. 38)

Kapısın dögerse *ceseret ėder* (s. 38)

İtīrmesse malı talana *gīder* (s. 38)

Talan *bėzar olır* borcın elīnnen (s. 38)

Dükkenī ḳaparsa rızḳınnan *olır* (s. 38)

O ḳalan borçları borçlıda *ḳalır* (s. 38)

Battal olan adam ḥalınnan *n'olır* (s. 38)

Olan *bėzar olır* borcın elīnnen (s. 38)

Kīmī *borç īstemez* köynegīn satsa (s. 38)

Kīmī de *aldırmaz* borçlara batsa (s. 38)

ʿEcep *degül* yalan yalana ḳatsa (s. 38)

Yalan *bėzar olır* borcın elīnnen (s. 38)

Dėse ay başında sözīnī *diler* (s. 38)

Ṿėrme dėse ʿâsı insana *ne ėler* (s. 38)

Yorılır gīdene gelene *sėler* (s. 38)

Gelen *bėzar olır* borcın elīnnen (s. 38)

Bugün binde bīrī paranan *alır* (s. 39)

Borcını īstese ʿarına *gelīr* (s. 39)

Her günde her ayda *yadına salır* (s. 39)

Salan *bėzar olır* borcın elīnnen (s. 39)

Baḳır Çolaḫ *dīyer* ʿeḳibet n'olır (s. 39)

Herkes bīr gün olır *ecelī gelīr* (s. 39)

Borçlı olan borcı aḫrata *kalır* (s. 39)

Ḳalan *bėzar olır* borcın elīnnen (s. 39)

Bīze Türkmen *dīyerler* aġalar begler (s. 40)

Ezelden *Türkmendī* ėlīmīz bīzīm (s. 40)

El ele ẏėrenler yurdını *bekler* (s. 40)

Herkese *açuḫtı* elīmīz bīzīm (s. 40)

Bīr ulı meẏlīye imanımız *ẏar* (s. 40)

Dört kıtap īçīnde kurʿenīmīz *ẏar* (s. 40)

Ehlī beytīn yolı damanımız *ẏar* (s. 40)

Ḳurbandı canımız malımız bīzīm (s. 40)

Bīz *Türkmen ėlīyuh bīlmenuḫ* dīllet (s. 40)

Mīlletler īçīnde *degüluḫ ḳīllet* (s. 40)

ʿİraḳ ülkesīnde *üçüncü mīllet* (s. 40)

ʿ*Erep Kürt* saġımız solımız bīzīm (s. 40)

Ḳaraḳoyın Şīrḫan Ḳazı *köyīmīz* (s. 40)

Duz Daḳuḳ Tezede Türkmen *boyımız* (s. 40)

Kerkük Tılafarda asıl soyımız (s. 40)

Türkmendī ėlīmīz dīlīmīz bīzīm (s. 40)

Zaḫo Mendīlīye yollarımız *ẏar* (s. 41)

Her şehīr her köyde dallarımız *ẏar* (s. 41)

Derelī tepelī çöllerīmīz *ẏar* (s. 41)

Yurdımız şehrīmīz çölīmīz *bīzīm* (s. 41)

Arnaẏıt Çerkesīn ḫuyı *bīzdedī* (s. 41)

Zazanın Çaçanın soyı *bīzdedī* (s. 41)

Türkmenīn zırnası toyı *bīzdedī* (s. 41)

Yazmamız çīrmamız şalımız *bīzīm* (s. 41)

Her darlıġ olanda duranlar *bīzuḫ* (s. 41)

Saẏaş meydenīne gīrenler *bīzuḫ* (s. 41)

Üksek menzīllere erenler *bīzuḫ* (s. 41)

Aslandı sağımız ölīmīz bīzīm (s. 41)

Ḳaçaḳaç cengīne gīrenī *sorın* (s. 41)

Duşmana üz be üz duranı *sorın* (s. 41)

İngīlīz ʿeskerīn ẏuranı *sorın* (s. 41)

Duşman *bükebīlmez* bėlīmīz bīzīm (s. 41)

Bīr baġ *suẏarılmaz* olmassa bendī (s. 42)

Kīm kīmī *ḳorarmış* olmassa bendī (s. 42)

Bīz ḳorḫı *bīlmenuḫ īçeruḫ andı* (s. 42)

Yadlar *çekebīlmez* tėlīmīz bīzīm (s. 42)

Sazı çalan *bīlīr tėlīn ḳedrīnī* (s. 42)

Şaḳraḳ bīlbīl *bīlīr gülīn ḳedrīnī* (s. 42)

Öz mīlletī *bīlīr dīlīn ḳedrīnī* (s. 42)

Unutmaz dīlīmīz delīmīz bīzīm (s. 42)

Aġanın paşanın kölesī *olır* (s. 42)

Büyük başın büyük balası *olır* (s. 42)

Gerçek Türkmen olan ḳalası *olır* (s. 42)

Serttī ķanadımız ķolımız bīzīm (s. 42)

Asıl Türkmen *olır* ataşın közī (s. 42)

Top tīfenkten *dönmez* Türkmenīn gözī (s. 42)

Baķır Çolaḫ *dėmez* boşına sözī (s. 42)

Kīmse *ẏurabılmaz* yolımız bīzīm (s. 42)

Mīye gül dīyersey nasıl *güleyīm* / İçerīm dert ķehīr dolannan soyrı (s. 43)

Başımıza neler *geldī nėlīyīm* / ẏatanımız duşman alannan soyrı (s. 43)

Ġurbet ekmegīnde aşında dad *olmaz* (s. 43)

Yad ėller ġeribe bīr gün ad *olmaz* (s. 43)

Ġurbet cennet olsa ġerip *şad olmaz* (s. 43)

Safa *sürmez* ġerip olannan soyrı (s. 43)

Bīz harda *ķalmışuḫ* Tılafar *harda* (s. 43)

Ordakı günümīz *görīnmez* bırda (s. 43)

Canımız *bırdadı* fīkrīmīz *orda* (s. 43)

Fīkrīmīzden *ġėtmez* gelennen soyrı (s. 43)

ʿÜmīr emegīmīz *ġėttī* yīllere (s. 43)

Ne yazuḫ *düşmīşuḫ yaman dīllere* (s. 43)

Malımız maşımız *ķaldı* ėllere (s. 43)

Ne fėda ne çara ķalannan soyrı (s. 43)

Meskenīmīz *olmış* bı ġurbet ėller (s. 44)

Yėtermez ẏayımız *taʿın ėder* ėller (s. 44)

Ne *yapsın* bı darġun sunġun geẏīller (s. 44)

Gülmez saralıban solannan soyrı (s. 44)

Zamanımız bīze *nėledī nėttī* (s. 44)

Adımız şanımız *çamıra battı* (s. 44)

Ẏarımız yoḫımız *talandı ġėttī* (s. 44)

Daha *gerī dönmez* talannan soyrı (s. 44)

Zalımın ezīyetī *şīrīn candır* (s. 44)

Yalġuz *bīze degül her bīr yanadır* (s. 44)

Neden soyrı *bīlduḫ* ṿatan anadır (s. 44)

Pīşmen olsaḫ *n'olır* bīlennen soyrı (s. 44)

Malla Baḳır *dīyer* çektuḫ mīḥnetī (s. 44)

Elbet *ṿar* ḫudanın bında ḥīkmetī (s. 44)

Göz yumıp açınca *ṿéter* reḥmetī (s. 44)

Reḥmīne engel *yoḫ* gelennen soyrı (s. 44)

Her müşkīl işī bītīren / Derde dermen bulan *para* (s. 45)

Yaḫşı yaman ėlettīren / meşġelete salan *para* (s. 45)

Çarşı bazarını *kurar* (s. 45)

Alan satan ona *uġrar* (s. 45)

Kīmī *alır* kīmī *satar* (s. 45)

Satan *para* alan *para* (s. 45)

Her işlerī *bītīrendī* / Türlī ḳumaş *getīrendī* / Īraḫları *ṿétīrendī* / Bı dünyede ḳalan para (s. 45)

Yarıya daḫtur *baḫtırır* / Köşk ile saray *yaptırır* / Gėṿīle surur *getīrīr* / Ay başında gelen para (s. 45)

Üskek menzīle *ṿétīrīr* / Dīlsīzī *dīle getīrīr* / Gīşī ḳīymetīn *arttırır* / Ḳedīr ḳīymet bīlen para (s. 46)

Ḳardaş ṿégen *ṿırıştırır* / Yaman ḥala *duruştırır* / *Ortalıġı ḳarıştırır* / Fītne başı olan para (s. 46)

Yoldaş yoldaşı utarsa / Ḥalal ḥaram ḳatarsa / Ucuza baha satarsa / Bīr gün *olır talan* para (s. 46)

Dünye ḳīymetīn *arttıran* / İmanı küfre *ḳattıran* / Ḫum ʿar ʿeyyībī *örttīren* / Bı zamanda olan para (s. 46)

Baḳır *oḫır yazabılmaz* (s. 46)

Derīn deyez *ḳazabılmaz* (s. 46)

Kīmsīyī *aldatabılmaz* (s. 46)

Cöb kesen hem *çalan* para (s. 46)

Tılafarın başındakı dumanı / Y*adla* sürgün ėllerīnī *yada sal* (s. 47)

Bėle duran bėle kötī zamanı / Her dem yaman ḥallarını *yada sal* (s. 47)

Yada salır herkes ėvīn ivasın / O gėçen çaġların kėfīn safasın (s. 47)

Unutmayın yaz baharın havasın (s. 47)

Serīn esen yėllerīnī *yada sal* (s. 47)

Mīlletlerīn Türkmenėlī soyların / Ayrı ayrı ʿedetlerīn ḫuyların / Çalġıların gelīnlerīn toyların / Sazlarının tėllerīnī *yada sal* (s. 47)

Ḫalı Begīn deresīnīn serīnī / Orta Ḳorıḫ baġçasının barını / Baġlarının incīrīnī narını / Selme Fatto göllerīnī *yada sal* (s. 47)

Şemīs Ḳamar Onlı Bılaġ Dīşėrī / Su Meḥlesī Panık o Ḳurt ʿEllerī / Ḳala Subaşının bölīgīn ḫėrī / Mīlklerīnī mallarını *yada sal* (s. 48)

Tılafarın ürektedī daġları / Ḫadra Parçabaġın yaşıl baġları / Her gelende Ḫıdır Elyes çaġları / Aşan gīden yollarını *yada sal* (s. 48)

Meḳteplerīn *gėttī* oḫır yazarı (s. 48)

Ceddelerīn çarşıları bazarı / İmam Seʿed Er Mamud'un mazarı / Her bīr selīḥ ḳullarını *yada sal* (s. 48)

Egīl Egīl derelerīn yalların / Alçaḫların ḫabraların göllerīn / Ḳember dere Ḳırmız dere sėllerīn / Ḳış baharın sėllerīnī *yada sal* (s. 48)

Balıḫlı Su Ḳubbık Sino ėllerīn / Saralıban soldı teze güllerī / Tırmı Maḥrap Ḳızıl Ḳuyyu çöllerī / Köylerīnī çöllerīnī *yada sal* (s. 49)

Baḳır *dīyer* unutmayın vatanı (s. 49)

Sabrėleyīn gīdermeyīn imanı (s. 49)

Gėttī safa *geldī* cafa zamanı (s. 49)

Şad günlerī yīllerīnī *yada sal* (s. 49)

Tılafarın aslı soyı *Türkmendī* / Hiç *Kürt ʿEreb olmaz* saḳın *aldanma* (s. 50)

Ķürt ʿEreb īçīnde duran *aslandı* (s. 50)

Gerçek *sarab olmaz* saķın *aldanma* (s. 50)

Tılafarın ķalası *ẏar* burcu *ẏar* / Ezerī *ẏar* Çerķesī *ẏar* Gürcü *ẏar* (s. 50)

Her zamanda güç ķuvẏatı ercī *ẏar* (s. 50)

Şahın *ġurab olmaz* saķın *aldanma* (s. 50)

Asılzada *comard olır merd olır* (s. 50)

Aslana ķaplana ķafas *derd olır* (s. 50)

Ķotır olsa tazı *olır* ķurd *olır* (s. 50)

Cėlan *carab olmaz* saķın *aldanma* (s. 50)

Mīlletīn bīlmīyen parıya *tapar* (s. 50)

Bīr gün ʿEreb bīr gün Kürtlere *ķopar* (s. 50)

Beş on adam bīr şehre *ne yapar* (s. 50)

Cevher *torpaġ olmaz* saķın *aldanma* (s. 50)

Yabancıya umıt tutma *boşadı* (s. 51)

Asılsızı Türkmen ėlī *boşadı* (s. 51)

Teriḫ boyı sert durımda *yaşadı* (s. 51)

Türkmen *ḫarab olmaz* saķın *aldanma* (s. 51)

Her zaman şu dėẏran yėlīne *esmez* (s. 51)

Asıl Türkmen olan mīlletīn *basmaz* (s. 51)

Keskīn ķılıç olsa ķınını *kesmez* (s. 51)

Ķılıç *ķurab olmaz* saķın *aldanma* (s. 51)

Kīmī *çalı tīken* kīmī *gül eken* (s. 51)

Herkesīn aslı *ẏar* aslına *çeker* (s. 51)

Durı bılaḫ *döner* ırmaġa *töker* (s. 51)

ʿUmmen *şarab olmaz* saķın *aldanma* (s. 51)

Baķır Çolaḫ sözīn *sėler* bīlene (s. 51)

Bīr kes *düşīn* tabur tabur ölene (s. 51)

Delī *derler* ölīsīne gülene (s. 51)

Yasta tarab *olmaz* saḳın *aldanma* (s. 51)

Seksen doḳḳızda eskī cėb *alduḫ* (s. 52)

Dostımız ėşīmīz *gördī* cėbīmīz (s. 52)

Yoḫsıla zengīne *ẏeşẏeşe salduḫ* (s. 52)

O zaman ḳapıda *durdı* cėbīmīz (s. 52)

Zalım ẏe zulmatı *gėttī ḳalmadı* (s. 54)

Oḳıllar *açıldı gelīr* cocıḳlar (s. 54)

Ḳaranuḫ günlerī zaman *ḳoymadı* (s. 54)

Aġlamaḫ *ḳalmadı gülīn* cocıḳlar (s. 54)

Ḳanḳaẏır *çalındı gīrīn* saflara (s. 54)

Yėter çektüġīyīz aha oflara (s. 54)

Baḫmayın meḥlede çölde laflara (s. 54)

Meḳtebīn ḳīymetīn *bīlīn* cocıḳlar (s. 54)

Uşaḫ *bīr fidandı* uşaḫ *bīr çınardı* (s. 54)

Oḫıyıb ögretmeḫ *büyük hünerdī* (s. 54)

ʿĪlīm deduḫlerī *ḳaynar pınardı* (s. 54)

ʿĪlīmī meʿrifetī *bulın* cocıḳlar (s. 54)

Ḳorıyın ẏatanı ana yurdıyız (s. 54)

Karẏan ıraḫ *gėttī* neden *durdıyız* (s. 54)

Cihan aya *çıḫtı* īşte *gördīyīz* (s. 54)

Ögrenīn *bīlīcī olın* cocıḳlar (s. 54)

Cehelet *maraddı* cehelet *ʿīllet* (s. 55)

ʿĪlīmdī yükselen *ʿīlīmdī* deẏlet (s. 55)

Oḫıyın her şėyī *görmeyīn* zīllet (s. 55)

Ġar *gelīn* oḳıla *dolın* cocıḳlar (s. 55)

Sīz *olın* gelecek sīz *olın* emel (s. 55)

Ṿiran yurdıyıza *ṿėrīn* bīr kamal (s. 55)

Bı ʿeziz ṿatana *olın* bīr mitel (s. 55)

Bağlanın mektebe *ḳalın* cocıḳlar (s. 55)

Ḳafası boşların zamanı *gėttī* (s. 55)

Zalım hökmetīn farmanı *gėttī* (s. 55)

Çoḫları bı yurdın ḳurbanı *gėttī* (s. 55)

Bīzden bı ʿibretī *alın* cocıḳlar (s. 55)

Baḳır Çolaġoġlı *dedī aylayın* (s. 55)

Sīze layıḳ olan sözī *dileyīn* (s. 55)

Bı gözel ṿatana *ḫīzmet ėleyīn* (s. 55)

Bezeyīn sağını solın cocıḳlar (s. 55)

Tökīldī dīş *ağırdı* baş (s. 84)

Ḳocalmıyı ʿarsız gėṿlīm (s. 84)

Bükīldī bėl *sallandı* ḳaş (s. 84)

Ḳalammıy ḳarrısız geṿlīm (s. 84)

Gėçti eṿṿelī ezelī (s. 84)

Geldi ʿümrīn gözelī (s. 84)

Hele *sėṿīyī* gözelī (s. 84)

Ḳalammıyı yarsız gėṿlīm (s. 84)

Gėttī dönmez gėçen çağlar (s. 84)

Yüregīmde çarpaz dağlar / *Ṿiran oldı* baḫça bağlar (s. 84)

İndī *oldı* barsız gėṿlīm (s. 84)

Dünye miye *yalan oldı* (s. 84)

Adım şanım *yaman oldı* (s. 84)

Ettuḫlerīm *talan oldı* (s. 84)

Çara bulmaz çarasız gėvlīm (s. 84)

Gėttī ḳalmadı ʿīzzetīm (s. 85)

Yaḫunım *bīlmez* ḳīymetīm (s. 85)

Acı oldı memleketīm (s. 85)

Baḳır *dīyer* pir olınca / Dünye zından zar olınca / Mazar miye yėr olınca / Usanmıyı ʿarsız gėvlīm (s. 85)

Yazdım başa gelenī (s.136)

Saydım maḍlum ölenī (s.136)

Binlerce aġlıyan *yar* (s.136)

ʿArsız *gördīm* gülenī (s.136)

Ḳeder *yazıldı gėttī* (s.137)

Yüreg *ezīldī gėttī* (s.137)

Dėduḫ belkī ḫoş olır (s.137)

Hele *buzıldı gėttī* (s.137)

Şehit *murada yėttī* (s.139)

Ėlīn *bıraktı gėttī* (s.139)

Uşaḫlar yėtīm *ḳaldı* (s.139)

Ėşīnī viran *ėttī* (s.139)

5.2.1.2. Özne

Özne, yüklemden sonra cümlenin en önemli unsurudur. Karahan'a (2023, s. 24) göre, "Cümlenin ikinci derecede önemli ögesi, özne'dir. Özne, yüklemin gösterdiği kılışı, oluşu ve durumu üzerine alan; yapanı, yapılanı, olanı bildiren ögedir." Bu yönüyle özne, yüklem tarafından bildirilen eylem veya durumu gerçekleştiren, üstlenen ya da kendisine yöneltilen varlığı ifade eder. Hengirmen (2015, s. 324), özneyi "Cümlede işi yapan, eylemi oluşturan kişi, hayvan, bitki ya da diğer canlı cansız tüm varlıklar" olarak tanımlar. Ona göre özne, tek bir kelimeden oluşabileceği gibi birden fazla kelimeden de meydana gelebilir; bu durumda

"özne öbeği" olarak adlandırılır. Bilgegil (2014, s. 22) özneyi, yüklemin anlamının gerçekleşmesini sağlayan unsur olarak ele alır ve şu şekilde ifade eder: "Yüklemin anlamı kendisiyle gerçekleşen bir öge diye tanımlayabiliriz. Gerek bir kelimeden ibaret olsun gerek grup halinde bulunsun, bu ögenin ilk niteliği, cümleye yalın halde katılmasıdır." Bilgin (2006, s. 451) ise özneyi "Yüklemin bildirdiği yargıyı gerçekleştiren ya da üstlenen (yargıya konu olan) öge" olarak tanımlar.

5.2.1.2.1. Öznesi Gösterilemeyen Cümleler

(gizli özne, siz) Arṿadın sözīne uyana baḫın (s. 6)

(gizli özne, siz) Bėle bīr edebe arkana baḫın (s. 6)

(gizli özne, siz) Bėleʿehde bėle pimana baḫın (s. 6)

(gizli özne, siz) Yaḫunnan yaḫuna pılana baḫın (s. 6)

(gizli özne, o) Ḳardaşı yoldaşı utar aldadır (s. 6)

(gizli özne, siz) Ondakī insafa ṿıcdana baḫın (s. 7)

(gizli özne, o) Ḳonıp konşıya ezīyet ėlīyen (s. 7)

(gizli özne, o) Ona mına batıp ġīybet ėlīyen (s. 7)

(gizli özne, siz) Ḥaḳtan utanmıyan insana baḫın (s. 8)

(gizli özne, ben) Baḫmadım dünyede ḳazandım sundım (s. 9)

(gizli özne, ben) Bīlmem bı felege nėlīyīm nėdīm (s. 10)

(gizli özne, ben) Nesīnī sėlīyīm dertlerīm çoḫtı (s. 10)

(gizli özne, ben) Sayamam günīnī haftasın ayın (s. 10)

(gizli özne, ben) Baḳır Çolaḫ dīyer ḫeyele daldım (s. 11)

(gizli özne, sen) Her geldī felḥene ekīnīn ekme (s. 12)

(gizli özne, o) Gerek tanıyasay yaḫşı yamanı (s. 12)

(gizli özne, sen) Güçlünen kollaşma ḥīngī ḥengīne (s. 13)

(gizli özne, o) Olsın masḫaraʿeskīn īçīnde (s. 13)

(gizli özne, sen), (gizli özne, o) Çīrkīnī begenmez gözelī seçer (s. 14)

(gizli özne, sen), (gizli özne, o) İnanma lafına özdedī özde (s. 14)

(gizli özne, o), (gizli özne, o) Neden ḳızı seṿer duldan ṿazgeçer (s. 14)

(gizli özne, o), (gizli özne, o) Dünyedī her zaman boşalır dolır (s. 15)

(gizli özne, onlar) Seṿerler gözelde edep kamalı (s. 15)

(gizli özne, o) Aġızda burunda gözdedī gözde (s. 15)

(gizli özne, o) İnsana ḥayṿana cīn ʿefrīte ile / Ḫabardar olmıştı ḳonışan dīle (s. 18)

(gizli özne, sen) Aḥratı īstersey Allahı tanı (s. 19)

(gizli özne, biz) Kīmī doġrı kīmī egrī nėdelīm (s. 20)

(gizli özne, biz) Bīr az bı insanı teʿrif ėdelīm (s. 20)

(gizli özne, sen) Yaḫşı insan isen ḫėr iḥsen ara / Bulırsay aç çıplaḫ ʿüryan insanda (s. 21)

(gizli özne, o) ʿEdīl padişahtı elīnde ḳarar (s. 23)

(gizli özne, o) Ona dīyer ise ol olsın gerek (s. 23)

(gizli özne, o) Yıḫılıp düşene el olsın gerek (s. 23)

(gizli özne, o) O ḳoḫmış dünyenīn düşmīş pėşīne (s. 23)

(gizli özne, o) Sözīnī bīşīrsīn ḫaḫa degmesīn (s. 24)

(gizli özne, o) Gerektī yaşına göresīn ala (s. 24)

(gizli özne, o) Ḳelbī arı nīyetīnī saf ėler (s. 25)

(gizli özne, o) Kötīlīġe yaḫşı ėder ʿef ėler (s. 25)

(gizli özne, sen) Dinīmīz ḥaḳ dindī tutma gümenī (s. 25)

(gizli özne, siz) Dileyīn bı süel sözī (s. 26)

(gizli özne, o) Dünyenīn peşīnī salmaz (s. 26)

(gizli özne, o) Bīlmez feḳir mīḥnetīnī (s. 26)

(gizli özne, o) Ḳedīr meṿlem ḳudretīnī / Ḥīkmetīnī bīlmez ebed (s. 26)

(gizli özne, o) Hiç boşalmaz dolmaz ebed (s. 27)

(gizli özne, siz) Bı da gelīr gėçer boşa darılmay (s. 28)

(gizli özne, siz) Umıdı kesmeyīn raḥman ṿar iken (s. 28)

(gizli özne, siz) Ḳuru aġaç kīmī bīrden kırılmay (s. 28)

(gizli özne, siz) Dėmeyīn dönmenuḫ duşman ṿar iken (s. 28)

(gizli özne, siz) Bīlīn ardımızda duranımız ṿar (s. 28)

(gizli özne, biz) Döneruḫ o yurda iman ṿar iken (s. 28)

(gizli özne, o) Ḳebīl ėtmez ʿaḳıl ʿırfan ṿar iken (s. 29)

(gizli özne, o) Nėce irşed olır tuġyan ṿar iken (s. 29)

(gizli özne, o) Sultan oldı sürdī ḥükmīn dėṿranı (s. 30)

(gizli özne, o) Aġıya köliye sultana ḳalmaz (s. 31)

(gizli özne, ben) Ḥėl taḳat ḳalmadı ḫurda ḫoş oldım (s. 32)

(gizli özne, ben) Bīlmem ne baladı aldı ayaġım (s. 32)

(gizli özne, ben) Dermenī bulınmaz derde düş oldım (s. 32)

(gizli özne, siz) Görīn ayaġıma zaman ne ėledī (s. 32)

(gizli özne, ben) Dağların başına çıḫıp enerdīm (s. 32)

(gizli özne, ben) Uzaḫ menzīllere gėdīp dönerdīm (s. 32)

(gizli özne, ben) Dalımda on batman döse mīnerdīm (s. 32)

(gizli özne, ben) Mīnek īstemezdīm yayan yėrīrdīm (s. 32)

(gizli özne, ben) Iraḫ köyī kentī yaḫun görīrdīm (s. 32)

(gizli özne, ben) Her nerede muradıma erīrdīm (s. 32)

(gizli özne, o) Yügrük yolçıları yolda salırdı (s. 33)

(gizli özne, o) Mīye yėtīrmezdī gerī ḳalırdı (s. 33)

(gizli özne, o) Yorılmaḫ bīlmezdī gėdīp gelīrdī (s. 33)

(gizli özne, o) Ayaġımda bīr açalı oḫıymīş (s. 33)

(gizli özne, ben) Aradım derdīme dermen yoḫıymīş (s. 33)

(gizli özne, biz) Şīkeyet Allaha ne güne ḳalduḫ (s. 34)

(gizli özne, biz) Ḳuyruġ olmaduḫ bugüne ḳalduḫ (s. 34)

(gizli özne, biz) Bīze bīr dem geldī ʿibret almaduḫ (s. 34)

(gizli özne, biz) Saraba aldanduḫ fėda bulmaduḫ (s. 34)

(gizli özne, biz) Şere ortaḫ olduḫ ḫėre olmaduḫ (s. 34)

(gizli özne, o) Kīmī iman ėttī dögüşe sürdī (s. 34)

(gizli özne, o) Kīmī şehit oldı ḥeyetīn ṿėrdī (s. 34)

(gizli özne, onlar) Dalıma dalına basıp çıḫtılar (s. 34)

(gizli özne, onlar) Ḥaḳḳın saḥıbına yan göz baḫtılar (s. 34)

(gizli özne, biz), (gizli özne, o) Darlıḫta bīlmezduḫ harda ḳalıptı (s. 35)

(gizli özne, o) İndī geylīġ oldı aġa olıptı (s. 35)

(gizli özne, onlar) Üksek menzīllerde işler görīyī (s. 35)

(gizli özne, onlar) Yalan ayladıllar gerçek itīptī (s. 36)

(gizli özne, o) Bırda gelīr ne ėtsīn orda bītīptī (s. 36)

(gizli özne, o) Sėlemez durır sėlemez daşa (s. 36)

(gizli özne, o) Aylar gelīr gėçer üregīn ezer (s. 37)

(gizli özne, o) ʿÂsıya dīyerse olacaġ bėzar (s. 37)

(gizli özne, o) Īster ṿėrmīyene küser burılır (s. 37)

(gizli özne, o) Eger iḥsen ėtse çaşar yorılır (s. 37)

(gizli özne, o) Yadına salanda aġırır sīder (s. 38)

(gizli özne, o) Kapısın dögerse ceseret ėder (s. 38)

(gizli özne, o) Dükkenī ḳaparsa rızḳınnan olır (s. 38)

(gizli özne, o) ʿEcep degül yalan yalana ḳatsa (s. 38)

(gizli özne, o) Dėse ay başında sözīnī diler (s. 38)

(gizli özne, o) Ṿėrme dėse ʿâsı insana ne ėler (s. 38)

(gizli özne, o) Yorılır gīdene gelene sėler (s. 38)

(gizli özne, o) Borcını īstese ʿarına gelīr (s. 39)

(gizli özne, o) Her günde her ayda yadına salır (s. 39)

(gizli özne, onlar) Bīze Türkmen dīyerler aġalar begler (s. 40)

(gizli özne, biz) Mīlletler īçīnde degüluḫ ḳīllet (s. 40)

(gizli özne, biz) ʿİraḳ ülkesīnde üçüncü mīllet (s. 40)

(gizli özne, siz) Ḳaçaḳaç cengīne gīrenī sorın (s. 41)

(gizli özne, siz) Duşmana üz be üz duranı sorın (s. 41)

(gizli özne, siz) İngīlīz ʿeskerīn ṿuranı sorın (s. 41)

(gizli özne, ben) Mīye gül dīyersey nasıl güleyīm / İçerīm dert ḳehīr dolannan soyrı (s. 43)

(gizli özne, ben) Başımıza neler geldī nėlīyīm (s. 43)

(gizli özne, o) Safa sürmez ġerip olannan soyrı (s. 43)

(gizli özne, o) Fīkrīmīzden gėtmez gelennen soyrı (s. 43)

(gizli özne, biz) Ne yazuḫ düşmīşuḫ yaman dīllere (s. 43)

(gizli özne, o) Yalġuz bīze degül her bīr yanadır (s. 44)

(gizli özne, o) Daha gerī dönmez talannan soyrı (s. 44)

(gizli özne, biz) Neden soyrı bīlduḫ ṿatan anadır (s. 44)

(gizli özne, biz) Pīşmen olsaḫ n'olır bīlennen soyrı (s. 44)

(gizli özne, o) Çarşı bazarını kurar (s. 45)

(gizli özne, o) Derīn deyez ḳazabılmaz (s. 46)

(gizli özne, o) Kīmsīyī aldatabılmaz (s. 46)

(gizli özne, sen) Tılafarın başındakı dumanı / Yadla sürgün ėllerīnī yada sal (s. 47)

(gizli özne, sen) Bėle duran bėle kötī zamanı / Her dem yaman ḥallarını yada sal (s. 47)

(gizli özne, siz) Unutmayın yaz baharın haṿasın (s. 47)

(gizli özne, sen) Serīn esen yėllerīnī yada sal (s. 47)

(gizli özne, sen) Mīlletlerīn Türkmenėlī soyların / Ayrı ayrı ʿedetlerīn ḫuyların / Çalġıların gelīnlerīn toyların / Sazlarının tėllerīnī yada sal (s. 47)

(gizli özne, sen) Ḫalı Begīn deresīnīn serīnī / Orta Ḳorıḫ bağçasının barını / Bağlarının incīrīnī narını / Selme Fatto göllerīnī yada sal (s. 47)

(gizli özne, sen) Şemīs Ḳamar Onlı Bılağ Dīşėrī / Su Meḥlesī Panık o Ḳurt ʿEllerī / Ḳala Subaşının bölīgīn ḫėrī / Mīlklerīnī mallarını yada sal (s. 48)

(gizli özne, sen) Tılafarın ürektedī dağları / Ḫadra Parçabağın yaşıl bağları / Her gelende Ḫıdır Elyes çağları / Aşan gīden yollarını yada sal (s. 48)

(gizli özne, sen) Meḳteplerīn gėttī oḫır yazarı / Ceddelerīn çarşıları bazarı / İmam Seʿed Er Mamud'un mazarı / Her bīr selīḥ ḳullarını yada sal (s. 48)

(gizli özne, sen) Egīl Egīl derelerīn yalların / Alçaḫların ḫabraların göllerīn / Ḳember dere Ḳırmız dere sėllerīn / Ḳış baharın sėllerīnī yada sal (s. 48)

(gizli özne, sen) Balıḫlı Su Ḳubbık Sino ėllerīn / Saralıban soldı teze güllerī / Tırmı Maḥrap Ḳızıl Ḳuyyu çöllerī / Köylerīnī çöllerīnī yada sal (s. 49)

(gizli özne, siz) Sabrėleyīn gīdermeyīn imanı (s. 49)

(gizli özne, sen) Şad günlerī yīllerīnī yada sal (s. 49)

5.2.1.2.2. Tek Kelimeden Oluşan Özneler

Aḫır zaman oḫsa ʿ*elem* buzılmış (s. 6)

Anaya babaya *reḥmet* ḳalmamış (s. 6)

ʿEmcede dayıda *mırṿat* ḳalmamış (s. 6)

Fītne paradadı *fītne* maldadır (s. 6)

Kīmī ḳurban keser belkī ḫėr ėder (s. 7)

Nesīnī sėlīyīm *dertlerīm* çoḫtı (s. 10)

Kīmse çekebīlmez felegīn yayın (s. 10)

Baḳır dīyer sözīn az olsa yėter / Dilerem meṿleden olmasın beter / Belkī bı cihanda ḳalır bīr eter / ʿErebīn ʿEcemīn Türkīn īçīnde (s. 13)

Ceṿherī azdadı özdedī özde (s. 14)

Gėṿīl dulda degül ḳızdadı ḳızda (s. 14)

Adamda *ḳebeḥet ḥesenet* olır (s. 15)

Necet doğrıdadı düzdedī düzde (s. 15)

Şatarat şahında bezdedī bezde (s. 15)

Ḫėrīmīz şerīmīz *melekler* yazar (s. 16)

Ḳedīr bīr Allahtı *ḳudretī* çoḫtı (s. 17)

Dėvḥīyī *intiḳam ġezep* gönderdī (s. 17)

Ḳardaşlar Yusīfī ḳuyyuya saldı (s. 18)

Sīlėmen ḥükmėttī rüzgâra yėle (s. 18)

ʿEleme bīr reḥmet oldı *Mīḥemmet* (s. 19)

Keremet muʿcizet burhan insanda (s. 20)

Bīr gözel nīʿmettī *ʿīlīm meʿrifet* (s. 20)

Ṿarsa ʿaḳıl fīkīr ṿardı *cehelet* (s. 20)

Cehle ḳarşı *ʿīlīm ʿırfan* insanda (s. 20)

Şükür kīfīr inkâr iman insanda (s. 20)

Nėceler ḥükmėttī sürdī dėvranı (s. 21)

Çoḫları oldılar ḳulu ḳurbanı (s. 21)

ʿİlecī ḥekimde *dermen* insanda (s. 21)

Kötīlīḫ ḥaḳarat nuḳsan insanda (s. 22)

İnsanlıḫ insanın gözel sıfatı (s. 22)

İnsan ḳardaşına gerek *ḥürmetī* (s. 22)

Her comarda layık *mal* olsın gerek (s. 23)

Cihan ʿelem ona ḳul olsın gerek (s. 23)

Namert ölīr gīder ḳıymaz malına (s. 23)

Baḫ *sen* bı ʿelemīn yorġın işīne (s. 23)

İnsan gerek boşa kendīn ögmesīn (s. 24)

Kīmī kanīʿ olmış çardaġa koḫa (s. 24)

Derṿīş ḥaḳḳa ʿâşık gėyduġu ḫırḫa (s. 24)

Herkes ölīr ḳalmaz ebed (s. 26)

Bīzuḫ *feḳir zengīn* özī (s. 26)

Çoḫında *keneʿet* yoḫtı (s. 26)

Zengīn ṿėrmez zeketīnī (s. 26)

Ḳonıp köçendī *karṿanı* (s. 27)

Kīmī selīḫ sadıḳ sözī (s. 27)

Kīmī kedīb kötī özī (s. 27)

Ḥalalzada çalmaz ebed (s. 27)

ʿ*Âsı* hiç gelmez imana (s. 27)

Kīm yaḫşı dīyer yamana (s. 27)

Delī denk olmaz ʿırfana (s. 27)

Delī ʿaḳlın bulmaz ebed (s. 27)

Gėttī çürüdī *bedenler* (s. 27)

Baḳır dīyer gör zamanı (s. 27)

Medemki yėr yėrden ṿıranımız ṿar / *Ṿatan* azad olır ṿıran ṿar iken (s. 28)

Bı da gelīr gėçer boşa darılmay (s. 28)

Dünye islaḥ olmaz şeytan ṿar iken (s. 28)

Baḳır dīyer fītne mala maşadı (s. 29)

Dögīşte saṿaşta *emen* olır mı (s. 30)

Çoḫı ʿedeṿetten bīr ʿībret almaz (s. 30)

ʿEdeṿet olmassa *duşman* olır mı (s. 30)

Nėceler zulmėttī aḫıttı ḳanı (s. 30)

Herkes īster şadlıḫ toyı dügünī (s. 30)

Kīmseler īstemez bīr ḳara günī (s. 30)

Ataş olmıyınca *duman* olır mı (s. 30)

Meṿlem ṿasf ėlemīş balda dermenīn (s. 30)

Cihan ʿ*elem* olmış işīne maşġul (s. 31)

Bazı ḥalal *bazı* ḥaramdı etī (s. 31)

Kafırda zalımda *iman* olır mı (s. 31)

Bedenīm kaldırmaz oldı *ayaġım* (s. 32)

Ayaḫlarım menī delil ėledī (s. 32)

Görīn ayaġıma *zaman* ne ėledī (s. 32)

Menī yaman ḥala saldı *ayaġım* (s. 32)

İndī çaḫı incīk buldı *ayaġım* (s. 32)

İndī çögenīynen geldī *ayaġım* (s. 33)

Baḳır dīyer ḳada ḳeder çoḫıymīş (s. 33)

Aradım derdīme *dermen* yoḫıymīş (s. 33)

Çarasız bīr ḥalda kaldı *ayaġım* (s. 33)

Kīmī iman ėttī dögüşe sürdī (s. 34)

Kīmī şehit oldı ḥeyetīn ṿėrdī (s. 34)

Kīmlerīn yaptıġun *kīmler* yıḫtılar (s. 34)

İndī *geylīġ* oldı aġa olıptı (s. 35)

Terezī buzıldı *düzen* ḳalmadı (s. 35)

Çıḫtı *imansızlar ṿıcdan* ḳalmadı (s. 35)

Ölen neden öldī *soranı* yoḫtı (s. 35)

ʿ*Edelet* hardadı *görenī* yoḫtı (s. 35)

Tülküler oynıyı *aslanlar* yattı (s. 36)

Maḍlum gene maḍlum olmadı çara (s. 36)

Ballazlara ne yapacaḫ *ifḳara* (s. 36)

Ne fėda *canbazlar* gīrmīş bazara (s. 36)

Yalan ayladıllar *gerçek* itīptī (s. 36)

Namert aġa olmış *mıḳlacı* paşa (s. 36)

Ėy aġalar *kīmse* borçlı olmasın (s. 37)

Özī alır ṿėren deftere yazar (s. 37)

Aylar gelīr gėçer üregīn ezer (s. 37)

İtīrmesse *malı* talana gīder (s. 38)

Talan bėzar olır borcın elīnnen (s. 38)

Kīmī borç īstemez köynegīn satsa (s. 38)

Kīmī de aldırmaz borçlara batsa (s. 38)

Yalan bėzar olır borcın elīnnen (s. 38)

Herkes bīr gün olır ecelī gelīr (s. 39)

Borçlı olan borcı aḫrata kalır (s. 39)

Duz Daḳuḳ Tezede Türkmen boyımız (s. 40)

Bīr ulı meẏlīye *imanımız* ẏar (s. 40)

Dört kıtap īçīnde *kurʿenīmīz* ẏar (s. 40)

Ehlī beytīn yolı *damanımız* ẏar (s. 40)

Bīz Türkmen ėlīyuh bīlmenuḫ dīllet (s. 40)

Ḳaraḳoyın Şīrḫan Ḳazı köyīmīz (s. 40)

Yurdımız şehrīmīz çölīmīz bīzīm (s. 41)

Yazmamız çīrmamız şalımız bīzīm (s. 41)

Zaḫo Mendīlīye *yollarımız* ẏar (s. 41)

Her şehīr her köyde *dallarımız* ẏar (s. 41)

Duşman bükebīlmez bėlīmīz bīzīm (s. 41)

Kīm kīmī ḳorarmış olmassa bendī (s. 42)

Bīz ḳorḫı bīlmenuḫ īçeruḫ andı (s. 42)

Yadlar çekebīlmez tėlīmīz bīzīm (s. 42)

Unutmaz dīlīmīz *delīmīz* bīzīm (s. 42)

Kīmse ẏurabılmaz yolımız bīzīm (s. 42)

Başımıza *neler* geldī nėlīyīm (s. 43)

Ġurbet ekmegīnde aşında *dad* olmaz (s. 43)

Ġurbet cennet olsa *ġerip* şad olmaz (s. 43)

Bīz harda ḳalmışuḫ *Tılafar* harda (s. 43)

Canımız bırdadı *fikrīmīz* orda (s. 43)

Yėtermez *ẏayımız* taʿın ėder *ėller* (s. 44)

Gülmez *saralıban* solannan soyrı (s. 44)

Zamanımız bīze nėledī nėttī (s. 44)

Göz yumıp açınca yėter *reḥmetī* (s. 44)

Reḥmīne *engel* yoḫ gelennen soyrı (s. 44)

Satan para *alan* para (s. 45)

Cöb kesen hem çalan *para* (s. 46)

Yoldaş yoldaşı utarsa / Ḥalal ḥaram ḳatarsa / Ucuza baha satarsa / Bīr gün olır talan *para* (s. 46)

Yada salır *herkes* ėvīn iẏasın / O gėçen çaġların kėfīn safasın (s. 47)

Baḳır dīyer unutmayın ẏatanı (s. 49)

Gėttī *safa* geldī cafa zamanı (s. 49)

Gerçek sarab olmaz saḳın aldanma (s. 50)

Tılafarın ḳalası ẏar *burcu* ẏar / *Ezerī* ẏar *Çerḳesī* ẏar *Gürcü* ẏar (s. 50)

Şahın ġurab olmaz saḳın aldanma (s. 50)

Asılzada comard olır merd olır (s. 50)

Aslana ḳaplana *ḳafas* derd olır (s. 50)

Ḳotır olsa *tazı* olır *ḳurd* olır (s. 50)

Cėlan carab olmaz saḳın aldanma (s. 50)

Cevher torpaġ olmaz saḳın aldanma (s. 50)

Yabancıya umıt tutma boşadı (s. 51)

Türkmen ḫarab olmaz saḳın aldanma (s. 51)

Ḳılıç ḳurab olmaz saḳın aldanma (s. 51)

Herkesīn aslı ẏar aslına çeker (s. 51)

ʿ*Ummen* şarab olmaz saḳın aldanma (s. 51)

Yasta *tarab* olmaz saḳın aldanma (s. 51)

Baḳır oḫır yazabılmaz (s. 46)

O zaman ḳapıda durdı *cėbīmīz* (s. 52)

Oḳıllar açıldı gelīr *cocıḳlar* (s. 54)

Ḳaranuḫ günlerī *zaman* ḳoymadı (s. 54)

Aġlamaḫ ḳalmadı gülīn *cocıḳlar* (s. 54)

Ḳanḳayır çalındı gīrīn saflara (s. 54)

Meḳtebīn ḳīymetīn bīlīn *cocıḳlar* (s. 54)

Uşaḫ bīr fidandı *uşaḫ* bīr çınardı (s. 54)

ʿĪlīmī meʿrifetī bulın *cocıḳlar* (s. 54)

Karỳan ıraḫ gėttī neden durdıyız (s. 54)

Cihan aya çıḫtı īşte gördīyīz (s. 54)

Ögrenīn bīlīcī olın *cocıḳlar* (s. 54)

Cehelet maraddı *cehelet* ʿīllet (s. 55)

ʿĪlīmdī yükselen ʿīlīmdī *deỳlet* (s. 55)

Ġar gelīn oḳıla dolın *cocıḳlar* (s. 55)

Sīz olın gelecek *sīz* olın emel (s. 55)

Baġlanın mektebe ḳalın *cocıḳlar* (s. 55)

Çoḫları bı yurdın ḳurbanı gėttī (s. 55)

Bīzden bı ʿibretī alın *cocıḳlar* (s. 55)

Bezeyīn saġını solın *cocıḳlar* (s. 55)

Tökīldī *dīş* aġırdı *baş* (s. 84)

Bükīldī *bėl* sallandı *ḳaş* (s. 84)

Ḳalammıy ḳarrısız *geỳlīm* (s. 84)

Gėçti *eỳỳelī ezelī* (s. 84)

Ḳalammıyı yarsız *gėẏlīm* (s. 84)

İndī oldı barsız *gėẏlīm* (s. 84)

Dünye miye yalan oldı (s. 84)

Gėttī ḳalmadı *ʿīzzetīm* (s. 85)

Yaḫunım bīlmez ḳīymetīm (s. 85)

Acı oldı *memleketīm* (s. 85)

Baḳır dīyer pir olınca / Dünye zından zar olınca / Mazar miye yėr olınca / Usanmıyı ʿarsız gėẏlīm (s. 85)

Ḳeder yazıldı gėttī (s.137)

Yüreg ezīldī gėttī (s.137)

Şehit murada yėttī (s.139)

Uşaḫlar yėtīm ḳaldı (s.139)

5.2.1.2.3. Kelime Grubundan Oluşan Özneler

<u>İsim Tamlamasından Oluşan Özneler</u>

Meteʿīn ḳīymetī azdadı azda (s. 14)

Mīḥebbetīn ḳuşı üskekten uçar (s. 14)

Medem *ḳızın gözī* yazdadı yazda (s. 15)

Nededī *dīlberīn ḥüsnī camalı* (s. 15)

İnsanın balası dünye zinetī / Emẏelī emlekī adı şühretī (s. 20)

Zehirden acıdı *ölīmīn adı* (s. 21)

Kīmīnīn ḥaramda *gözī* (s. 27)

Yoḫtı *dünyenīn emenī* (s. 27)

Cümlenīn fidedī ẏatana *canı* (s. 28)

Tükenmez *cihanın saẏaş dögīşī* (s. 28)

O kafır deʿīşīn bı ceheletī / ʿAḳla gīrmīyen her ḥakaratı (s. 29)

Onnan berī geldī *İslam ümmetī* (s. 29)

Ataşın halayın çıḫar *tütünī* (s. 30)

Ancaḫ *binde bīrī* rızḳına ḳebul (s. 31)

Bugün *binde bīrī* paranan alır (s. 39)

ʿErep Kürt *saġımız solımız bīzīm* (s. 40)

Ezelden Türkmendī *élīmīz bīzīm* (s. 40)

Herkese açuḫtı *elīmīz bīzīm* (s. 40)

Ḳurbandı *canımız malımız bīzīm* (s. 40)

Türkmendī *élīmīz dīlīmīz bīzīm* (s. 40)

Arnaγıt Çerkesīn ḫuyı bīzdedī (s. 41)

Zazanın Çaçanın soyı bīzdedī (s. 41)

Türkmenīn zırnası toyı bīzdedī (s. 41)

Aslandı *saġımız ölīmīz bīzīm* (s. 41)

Serttī *ḳanadımız ḳolımız bīzīm* (s. 42)

Top tīfenkten dönmez *Türkmenīn gözī* (s. 42)

Aġanın paşanın kölesī olır (s. 42)

ʿ*Ümīr emegīmīz* gėttī yīllere (s. 43)

Zalımın ezīyetī şīrīn candır (s. 44)

Elbet γar *ḫudanın bında ḥīkmetī* (s. 44)

Meḳteplerīn gėttī *oḫır yazarı* (s. 48)

Gėttī safa geldī *cafa zamanı* (s. 49)

Tılafarın aslı soyı Türkmendī / Hiç Kürt ʿEreb olmaz saḳın aldanma (s. 50)

Tılafarın ḳalası γar burcu γar / Ezerī γar Çerḳesī γar Gürcü γar (s. 50)

Asılsızı *Türkmen élī* boşadı (s. 51)

Ḳafası boşların zamanı gėttī (s. 55)

Zalım hökmetīn farmanı gėttī (s. 55)

Geldi *ʿümrīn gözelī* (s. 84)

Sıfat Tamlamasından Oluşan Özneler

Aḫır zaman oḫsa ʿelem buzılmış (s. 6)

Bı ḫaḫ ḥaḳtan cīdden egrī yoldadır (s. 6)

Potra boyaḫ dolı *utanmaz yüzler* (s. 7)

Şīmdīkī bı ʿelem bīrbīrīn soyar (s. 8)

Ḳara ḳelem ḳara yazdı bı baḫtı (s. 10)

Bı yaşa gelelī *ḳara gün* demde (s. 10)

Her maḫluk yorġındı rızḳın arar (s. 15)

Ḳedīr meẏlem bīze ėlemīş nazar (s. 16)

Selīḥ ḳullar bīze şıġ ẏėren çıraġ (s. 20)

Her şė bīter gīder insan insanda (s. 21)

Özīne münesīb dul olsın gerek (s. 24)

Ulı meẏle ḳulın rızḳın yėtīren (s. 24)

Altında *bīr eskī çul* olsın gerek (s. 24)

Hanı *o sultannar ḫanlar* (s. 27)

Gīder *her zalımın ḥükmī dėẏranı* (s. 28)

ʿ*Eziz gençler* oldı ḳurbanı (s. 28)

Gėçīnmīyen başlar aġa paşadı (s. 29)

O kafır deʿīşīn bı ceheletī / ʿAḳla gīrmīyen *her ḥakaratı* (s. 29)

Ėy aġalar *her şė* tersīne olmaz (s. 30)

Deim yorġın ėden *bı para pul* (s. 31)

Bīr kīmse ölīmī yadına salmaz (s. 31)

İmansız cambazlar günüdī bugün (s. 34)

Bīze *bīr dem* geldī ʿibret almaduḫ (s. 34)

ʿ*Arsız muḫennetler* fırsat bulıptı (s. 35)

Gene *o beʿtiler* ögde yėrīyī (s. 35)

Ḥaḳiḳat gemīsī ġark oldı battı (s. 36)

Zigdir mıḳlacılar ḥükmīnī saldı (s. 36)

O ḳalan borçları borçlıda ḳalır (s. 38)

Battal olan adam ḥalınnan n'olır (s. 38)

Kerkük Tılafarda *asıl soyımız* (s. 40)

Derelī tepelī çöllerīmīz ṿar (s. 41)

Bīr baġ suṿarılmaz olmassa bendī (s. 42)

Şaḳraḳ bīlbīl bīlīr gülīn ḳedrīnī (s. 42)

Öz mīlletī bīlīr dīlīn ḳedrīnī (s. 42)

Büyük başın büyük balası olır (s. 42)

Asıl Türkmen olır ataşın közī (s. 42)

Yad ėller ġeribe bīr gün ad olmaz (s. 43)

Ordakı günümīz görīnmez bırda (s. 43)

Meskenīmīz olmış *bı ġurbet ėller* (s. 44)

Ne yapsın *bı darġun sunġun geṿīller* (s. 44)

Her işlerī bītīrendī / Türlī ḳumaş getīrendī / Īraḫları yėtīrendī / *Bı dünyede ḳalan para* (s. 45)

Yarıya daḫtur baḫtırır / Köşk ile saray yaptırır / Gėṿīle surur getīrīr / *Ay başında gelen para* (s. 45)

Üskek menzīle yėtīrīr / Dīlsīzī dīle getīrīr / Gīşī ḳīymetīn arttırır / *Ḳedīr ḳīymet bīlen para* (s. 46)

Ḳardaş yėgen ṿırıştırır / Yaman ḥala duruştırır / Ortalığı ḳarıştırır / *Fītne başı olan para* (s. 46)

Dünye ḳīymetīn arttıran / İmanı küfre ḳattıran / Ḫum ʿar ʿeyyībī örttīren / *Bı zamanda olan para* (s. 46)

Beş on adam bīr şehre ne yapar (s. 50)

Her zaman *şu dėẏran* yėlīne esmez (s. 51)

Durı bılaḫ döner ırmaġa töker (s. 51)

Ḳocalmıyı *ʿarsız gėẏlīm* (s. 84)

Gėttī dönmez *gėçen çaġlar* (s. 84)

Yüregīmde *çarpaz daġlar* / *Ẏiran oldı* baḫça bağlar (s. 84)

Çara bulmaz *çarasız gėẏlīm* (s. 84)

<u>Sıfat Fiil Grubundan Oluşan Özneler</u>

ʿArşı semeẏetī yėrī yaradan (s. 17)

Adamı melekī cīnī ẏar ėden (s. 17)

ʿEḳibet aḫratı bīze dar ėden (s. 17)

Cennet cehennemī doldıran Allah (s. 17)

Adamı torpaḫtan yoḫtan ẏar ėden (s. 17)

Nüḫīn gemīsīnī suda ḳaldıran (s. 17)

Nebī Hud ḳaẏmına ḳırġın saldıran (s. 17)

Īdrīse yėrīnī bīldīren Allah (s. 17)

Batılı aġladan haḳḳı güldīren (s. 18)

ʿİsīyī babasız oldıran Allah (s. 19)

Ḳondaḫta sėleden dīldīren Allah (s. 19)

Emrīnde öldīren ḳaldıran Allah (s. 19)

Pak ḳulın murada daldıran Allah (s. 19)

Bīzī doġrı yola saldıran Allah (s. 19)

Yolınnan azdıran nefsīn şehẏetī (s. 20)

Çoḫını dert ʿīllet öldīren odı (s. 21)

İnsandı *insana ḫėret getīren* (s. 21)

İnsandı *insanın işīn bītīren* (s. 21)

İnsandı *ekin ve meyve yétīren* (s. 21)

Alan satan uġrar bazar başına (s. 23)

Ḳul olan meylīye sıdḳın bīldīrsīn (s. 23)

Arvattı *évīnīn işīnī bītīren* (s. 24)

Gīşīdī *çalışan malı getīren* (s. 24)

Mümīn olan Allahınnan ḫavf éler (s. 25)

Ġefīl olan ʿībret almaz (s. 26)

Dünye malın séven çoḫtı (s. 26)

Gerī dönmez *gīden canlar* (s. 27)

Ölen dönmez gelmez ebed (s. 27)

Duşmanın gözīnī ḳıranımız var (s. 28)

Medemki *yér yérden yıranımız* var / Vatan azad olır yıran var iken (s. 28)

Var mı *sayabılan géçen zamanı* (s. 30)

Hiç *ḳan töken* ʿedīl sultan olır mı (s. 30)

Reḥet olan bīlmez ḥalın giryanın (s. 30)

Bīlmem *ḳīsmetīne ḳanan* olır mı (s. 31)

Ḫalıḳtı *yaradan her maḫluḳatı* / *İns melek cīnī hem ḥayvanatı* (s. 31)

Var *egrī* var *doġrı tutan damanı* (s. 31)

Baḳır bı dünyeden *doyan* olmaz (s. 31)

Bı feneye gelīp *ḳalan* olır mı (s. 31)

Hanī *o ġar salan* n'oldı *ayaġım* (s. 32)

Yaralı saḳatın yaranı yoḫtı (s. 35)

Gerçek ḥak īstiyen kendīn yorıyı (s. 35)

Korḫıdan öldīren ölen ḳalmadı (s. 35)

Üregī çıḫınca borcını bulan / *Bulan* bézar olır borcın elīnnen (s. 37)

Olan bézar olır borcın elīnnen (s. 37)

Gerek *aylıġ alan* borçnan almasın (s. 37)

Alan bėzar olır borcın elīnnen (s. 37)

Özī alır *ẏėren* deftere yazar (s. 37)

Bīlen bėzar olır borcın elīnnen (s. 37)

Dükken sarmayası deftere dolan / Ne olır *ḳazancı elīnde ḳalan* (s. 37)

Hele *borçlı olan* ḳızar darılır (s. 37)

Olan bėzar olır borcın elīnnen (s. 37)

Olan bėzar olır borcın elīnnen (s. 38)

Gelen bėzar olır borcın elīnnen (s. 38)

Salan bėzar olır borcın elīnnen (s. 39)

Ḳalan bėzar olır borcın elīnnen (s. 39)

El ele ẏėrenler yurdını bekler (s. 40)

Her darlıġ olanda *duranlar* bīzuḫ (s. 41)

Saẏaş meydenīne *gīrenler* bīzuḫ (s. 41)

Üksek menzīllere *erenler* bīzuḫ (s. 41)

Sazı çalan bīlīr tėlīn ḳedrīnī (s. 42)

Gerçek Türkmen olan ḳalası olır (s. 42)

Her müşkīl işī bītīren / *Derde dermen bulan* para (s. 45)

Yaḫşı yaman ėlettīren / *Meşġelete salan* para (s. 45)

Alan satan ona uġrar (s. 45)

Ḳürt ʿEreb īçīnde duran aslandı (s. 50)

Mīlletīn bīlmīyen parıya tapar (s. 50)

Asıl Türkmen olan mīlletīn basmaz (s. 51)

Yėter *çektüġīyīz aha oflara* (s. 54)

ʿĪlīm deduḫlerī ḳaynar pınardı (s. 54)

ʿĪlīmdī *yükselen* ʿīlīmdī deẏlet (s. 55)

Ettuḫlerīm talan oldı (s. 84)

Binlerce aġlıyan ẏar (s.136)

İsim Fiil Grubundan Oluşan Özneler

Ḫatır gėẏīl ḳırmaġ sözdedī sözde (s. 14)

Zalıma nasaḥat ẏermeḫ boşadı (s. 29)

Oḫıyıb ögretmeḫ büyük hünerdī (s. 54)

Zarf Fiil Grubundan Oluşan Özneler

Zeḥmettī ehīle *yoldaşsız ḳala* (s. 24)

Bağlama Grubundan Oluşan Özneler

Kīmī zalım *kīmī* feḳir ʿaẏara (s. 8)

Īster gözel *īster* çīrkīn īçīnde (s. 12)

Kīmī doġrı *kīmī* egrī nėdelīm (s. 20)

Īster yaḫşı īster yaman insanda (s. 20)

Kīmī zengīn *kīmī* mīskin ifḳara (s. 21)

Kīmī acdı *kīmī* toḫtı (s. 26)

Kīmī şerī sėẏer *kīmī* barışı (s. 28)

Kīmī mümīn *kīmī* yoḫtı imanı (s. 31)

Kīmī ḳaçtı *kīmī* ėẏlere gīrdī (s. 34)

Kīmī talan oldı *kīmī* itīptī (s. 36)

Kīmī alır *kīmī* satar (s. 45)

Kīmī çalı tīken *kīmī* gül eken (s. 51)

Zalım ẏe zulmatı gėttī ḳalmadı (s. 54)

Kişi İsmi Grubundan Oluşan Özneler

Baḳır Çolaḫ dīyer ḫeyele daldım (s. 11)

Baḳır Çolaḫ dėmez beleşe boşa (s. 36)

Baḳır Çolaḫ dīyer ʿeḳibet n'olır (s. 39)

Baḳır Çolaḫ dėmez boşına sözī (s. 42)

Malla Baḳır dīyer çektuḫ mīḥnetī (s. 44)

Baḳır Çolaḫ sözīn sėler bīlene (s. 51)

Baḳır Çolaġoġlı dedī aylayın (s. 55)

Tekrar Grubundan Oluşan Özneler

Yol usul ḳalmadı çaġdaş nesīlde (s. 6)

Çarşıda bazarda *din iman* yoḫtı (s. 8)

Ḥalal ḥaram yoḫtı fırsat bulana (s. 8)

Cur cafa saldırır ġar ėler mīye (s. 10)

Ḳurdu ḳuşu durmaz kendīnī yorar (s. 15)

Tīken zıyan olır ekīn īçīnde (s. 12)

Zulum curum olır tuġyan insanda (s. 21)

Kīmdī *deim ölmez ebed* (s. 26)

Aġu zehir derde dermen olır mı (s. 30)

Otırıp ḳaḫmaġım yardım diledī (s. 32)

Ḥėl taḳat ḳalmadı ḫurda ḫoş oldım (s. 32)

Malımız maşımız ḳaldı ėllere (s. 43)

Adımız şanımız çamıra battı (s. 44)

Ỿarımız yoḫımız talandı gėttī (s. 44)

Her zamanda *güç ḳuỿatı ercī* ỿar (s. 50)

Dostımız ėşīmīz gördī cėbīmīz (s. 52)

Yüregīmde çarpaz dağlar / Ṿiran oldı *baḫça bağlar* (s. 84)

Adım şanım yaman oldı (s. 84)

5.2.1.3. Nesne

Nesne, cümlede yüklemin bildirdiği eylemden doğrudan etkilenen ve öznenin yaptığı işten etkilenen ögedir. Geçişli fiillerin zorunlu ögesi olarak işlev görür; çünkü geçişli fiillerin gösterdiği hareketin gerçekleşmesi, nesnenin varlığına bağlıdır. Geçişsiz fiiller ise genellikle nesne almazlar; kılış ve oluş fiillerinde eylem doğrudan özne üzerinde gerçekleşir. Ancak bazı çatı ekleri alan geçişsiz fiiller nesne alabilir (Aktan, 2016, s. 97; Karahan, 2012, s. 25). Nesne, yükleme hâli alıp almamasına göre ikiye ayrılır: belirtili ve belirtisiz nesne. Belirtili nesne, belirtme hâli eki (-i, -ı, -u, -ü) almış nesnedir ve bu hâl, nesnenin belirli ve bilinen olduğunu gösterir. Belirtisiz nesne ise yükleme hâli eki almayan, yalın durumda bulunan nesnedir ve anlam açısından belirsizliği ifade eder (Bilgin, 2006, s. 470; Özkan, Aşçı & Toker, 2019, s. 140; Ünlü, 2006, s. 471-472). Yüklemden nesneye yöneltilen sorular belirtili nesne için "neyi?", "kimi?", "nereyi?" gibi sorularla; belirtisiz nesne için ise "ne?", "kim?" sorularıyla belirlenir. Örneğin, "Ali kitabı okudu" cümlesinde "kitabı" belirtili nesnedir ve burada nesne bilinen, belirli bir kitabı ifade eder. Belirtisiz nesnelerde ise genellikle genel ya da belirsiz kavramlar söz konusudur (Bilgin, 2006, s. 470; Ünlü, 2006, s. 471-472).

5.2.1.3.1. Belirtisiz Nesne

Günahkarrar gördīm gezdīm oğındım (s. 9)

Baḳır Çolaḫ *dīyer ḫeyele daldım* (s. 11)

Mesken ėle feḳir mīskin īçīnde (s. 13)

Ḳelbīnde kīmsīye *ḥeḳīd* ḳaldırma (s. 13)

Muḫennet beḫīlden *yardım* dileme (s. 13)

Ḫėr ṿėrse *şer* ṿėrse bīzdedī bīzde (s. 16)

Mısıra *sultan* oldı *memleket* aldı (s. 18)

Gerek dīyer *herkesī bīleḫ ayıraġ* (s. 20)

Yaḫşı insan isen *ḫėr iḥsen* ara / Bulırsay aç çıplaḫ ʿüryan insanda (s. 21)

Ḳul olan meẏlīye *sıdḳın* bīldīrsīn (s. 23)

İnsan gerek boşa *kendīn* ögmesīn (s. 24)

Bīlīn *ardımızda duranımız ẏar* (s. 28)

O tülkü bı daẏşan *cėlan* olır mı (s. 31)

Bedenīm kaldırmaz oldı ayaġım (s. 32)

İndī *çaḫı incīk* buldı ayaġım (s. 32)

Mīnek īstemezdīm yayan yėrīrdīm (s. 32)

Yorılmaḫ bīlmezdī gėdīp gelīrdī (s. 33)

Baḳır dīyer *ḳada ḳeder çoḫıymīş* (s. 33)

Ḳuyruġ olmaduḫ bugüne ḳalduḫ (s. 34)

Saraba aldanduḫ *fėda* bulmaduḫ (s. 34)

İndī geylīġ oldı *aġa* olıptı (s. 35)

Yalan ayladıllar gerçek itīptī (s. 36)

Namert *aġa* olmış mıḳlacı *paşa* (s. 36)

Baḳır Çolaḫ dīyer *ʿeḳibet n'olır* (s. 39)

Bīze *Türkmen* dīyerler aġalar begler (s. 40)

Bīz Türkmen ėlīyuh bīlmenuḫ *dīllet* (s. 40)

Bīz *ḳorḫı* bīlmenuḫ īçeruḫ andı (s. 42)

Yad ėller ġeribe bīr gün *ad* olmaz (s. 43)

Safa sürmez ġerip olannan soyrı (s. 43)

Ne yapsın bı darġun sunġun geẏīller (s. 44)

Neden soyrı bīlduḫ *ẏatan anadır* (s. 44)

Her işlerī bītīrendī / *Türlī ḳumaş* getīrendī / Īraḫları yėtīrendī / Bı dünyede ḳalan para (s. 45)

Yarıya *daḫtur* baḫtırır / *Köşk ile saray* yaptırır / Gėẏīle *surur* getīrīr / Ay başında gelen para (s. 45)

Ḳardaş ẏėgen ẏırıştırır / Yaman ḥala duruştırır / Ortalığı ḳarıştırır / Fītne başı olan para (s. 46)

Seksen doḳḳızda *eskī cėb* alduḫ (s. 52)

Sīz olın *gelecek* sīz olın *emel* (s. 55)

Ṿiran yurdıyıza ṿėrīn *bīr kamal* (s. 55)

Bı ʿeziz ṿatana olın *bīr mitel* (s. 55)

Baḳır dīyer pir olınca / Dünye zından zar olınca / Mazar miye yėr olınca / *Usanmıyı ʿarsız gėṿlīm* (s. 85)

Dėduḫ *belkī ḫoş olır* (s.137)

5.2.1.3.2. Belirtili Nesne

Ḳardaşı yoldaşı utar aldadır (s. 6)

Kötī pīslīġīnī elden salmıyı (s. 8)

Cemīʿe gīrende *imanı* çoḫtı (s. 8)

Bı genīş dünyīyī dar ėler mīye (s. 10)

ʿ*Ümrīmī* çürüttīm ḳehīrde zamda (s. 10)

Zamanımı zından zar ėler mīye (s. 10)

Sayamam *günīnī haftasın ayın* (s. 10)

Gerek tanıyasay *yaḫşı yamanı* (s. 12)

Bīlesey *ḳapaḫlı gīzlī olanı* (s. 12)

Asılsız gözele *gözīn* tīkme (s. 12)

Ararsay *bīr ʿaḳlı gözelī* ara (s. 12)

ʿ*Aḳıla gīrmīyen sözī* sėleme (s. 13)

Çīrkīnī begenmez *gözelī* seçer (s. 14)

Şekere şerbete *zehirī* ḳatma (s. 14)

Ḥaḳ *doġrıyı* sėṿer egrīden n'olır (s. 15)

Ḳurdu ḳuşu durmaz *kendīnī* yorar (s. 15)

Dėṿīyī intiḳam ġezep gönderdī (s. 17)

Fırʿon ġaraḳ oldı *sultanı* bīttī (s. 18)

Gīdenī gelenī bīldī Mīḥemmet (s. 19)

Aḫratı īstersey *Allahı* tanı (s. 19)

Nėceler ḥükmėttī sürdī *dėỿranı* (s. 21)

Baḳır der *çoḫının yoḫtı mırỿatı* (s. 22)

Gerektī *yaşına göresīn* ala (s. 24)

Sözīnī bīşīrsīn ḫaḫa degmesīn (s. 24)

Bını taʿın ėlīyīp *onı* sögmesīn (s. 24)

Dīlī şīrīn olsın bal olsın gerek (s. 24)

Reḥmī çoḫ *sabrı* çoḫ bol olsın gerek (s. 25)

Baḳır sīye yoldaş ėle *imanı* (s. 25)

Dinīmīz ḥaḳ dindī tutma *gümenī* (s. 25)

Şükür ki tutupsay *doġrı damanı* (s. 25)

Dileyīn *bı süel sözī* (s. 26)

Dünyenīn peşīnī salmaz (s. 26)

Zengīn ỿėrmez *zeketīnī* (s. 26)

Bīlmez *feḳir mīḫnetīnī* (s. 26)

Ḳedīr meỿlem ḳudretīnī / *Ḥīkmetīnī* bīlmez ebed (s. 26)

Kīmī selīḫ sadıḳ *sözī* (s. 27)

Kīmī kedīb kötī *özī* (s. 27)

Kīm *yaḫşı* dīyer yamana (s. 27)

Delī ʿ*aḳlın* bulmaz ebed (s. 27)

Baḳır dīyer *gör zamanı* (s. 27)

Umıdı kesmeyīn raḫman ỿar iken (s. 28)

ʿEziz gençler oldı *ḳurbanı* (s. 28)

Her zaman ḳavġadı fītnedī *işī* (s. 28)

Kīmī *şerī* sėẏer kīmī *barışı* (s. 28)

Baḳır dīyer *fītne mala maşadı* (s. 29)

Nėceler zulmėttī aḫıttı *ḳanı* (s. 30)

Herkes īster *şadlıḫ toyı dügünī* (s. 30)

Kīmseler īstemez *bīr ḳara günī* (s. 30)

Meẏlem ẏasf ėlemīş *balda dermenīn* (s. 30)

Baḳır dīyer *sözīn az olsa yėter* / *Dilerem meẏleden olmasın beter* / *Belkī bı cihanda ḳalır bīr eter* / *ʿErebīn ʿEcemīn Türkīn īçīnde* (s. 13)

Ḫėrīmīz şerīmīz melekler yazar (s. 16)

Bazı ḥalal bazı ḥaramdı *etī* (s. 31)

Kīmī mümīn kīmī yoḫtı *imanı* (s. 31)

Bīr kīmse *ölīmī* yadına salmaz (s. 31)

Bīlmem ne baladı aldı *ayaġım* (s. 32)

Ayaḫlarım *menī* delil ėledī (s. 32)

Menī yaman ḥala saldı ayaġım (s. 32)

Iraḫ köyī kentī yaḫun görīrdīm (s. 32)

Yügrük yolçıları yolda salırdı (s. 33)

Kīmlerīn yaptıġun kīmler yıḫtılar (s. 34)

Üksek menzīllerde işler görīyī (s. 35)

Ölen neden öldī soranı *yoḫtı* (s. 35)

Gerçek ḥak īstiyen *kendīn* yorıyı (s. 35)

Zigdir mıḳlacılar *ḥükmīnī* saldı (s. 36)

Aylar gelīr gėçer *üregīn* ezer (s. 37)

Dėse ay başında *sözīnī* diler (s. 38)

El ele ẏėrenler *yurdını* bekler (s. 40)

Ehlī beytīn yolı damanımız ẏar (s. 40)

Ḳaçaḳaç cengīne gīrenī sorın (s. 41)

Duşmana üz be üz duranı sorın (s. 41)

İngīlīz ʿeskerīn ẏuranı sorın (s. 41)

Duşman bükebīlmez *bėlīmīz bīzīm* (s. 41)

Kīm *kīmī* ḳorarmış olmassa bendī (s. 42)

Yadlar çekebīlmez *tėlīmīz bīzīm* (s. 42)

Unutmaz *dīlīmīz* delīmīz *bīzīm* (s. 42)

Aġanın paşanın *kölesī* olır (s. 42)

Büyük başın *büyük balası* olır (s. 42)

Gerçek Türkmen olan *ḳalası* olır (s. 42)

Asıl Türkmen olır *ataşın közī* (s. 42)

Baḳır Çolaḫ dėmez boşına *sözī* (s. 42)

Kīmse ẏurabılmaz *yolımız bīzīm* (s. 42)

Meskenīmīz olmış bı ġurbet ėller (s. 44)

Malla Baḳır dīyer *çektuḫ mīḥnetī* (s. 44)

Her işlerī bītīrendī / Türlī ḳumaş getīrendī / *Īraḫları* yėtīrendī / Bı dünyede ḳalan para (s. 45)

Üskek menzīle yėtīrīr / *Dīlsīzī* dīle getīrīr / *Gīşī ḳīymetīn* arttırır / Ḳedīr ḳīymet bīlen para (s. 46)

Dünye ḳīymetīn arttıran / *İmanı* küfre ḳattıran / *Ḫum ʿar ʿeyyībī* örttīren / Bı zamanda olan para (s. 46)

Çarşı bazarını kurar (s. 45)

Derīn deyez ḳazabılmaz (s. 46)

Kīmsīyī aldatabılmaz (s. 46)

Tılafarın başındakı dumanı / Yadla *sürgün ėllerīnī* yada sal (s. 47)

Bėle duran bėle kötī zamanı / Her dem *yaman ḥallarını* yada sal (s. 47)

Yada salır herkes *ėyīn iyasın* / *O gėçen çaġların kėfīn safasın* (s. 47)

Unutmayın *yaz baharın hayasın* (s. 47)

Serīn esen yėllerīnī yada sal (s. 47)

Mīlletlerīn Türkmenėlī soyların / Ayrı ayrı *ʿedetlerīn ẖuyların* / *Çalġıların gelīnlerīn toyların* / S*azlarının tėllerīnī* yada sal (s. 47)

H̱alı Begīn deresīnīn serīnī / *Orta Ḳorıẖ bağçasının barını* / *Bağlarının incīrīnī narını* / *Selme Fatto göllerīnī* yada sal (s. 47)

Şemīs Ḳamar Onlı Bılağ Dīşėrī / *Su Meḥlesī Panık o Ḳurt ʿEllerī* / *Ḳala Subaşının bölīgīn ẖėrī* / M*īlklerīnī mallarını* yada sal (s. 48)

Tılafarın ürektedī dağları / *H̱adra Parçabağın yaşıl bağları* / Her gelende *H̱ıdır Elyes çağları* / *Aşan gīden yollarını* yada sal (s. 48)

Ceddelerīn çarşıları bazarı / *İmam Seʿed Er Mamud'un mazarı* / *Her bīr selīḥ ḳullarını* yada sal (s. 48)

Egīl Egīl derelerīn yalların / *Alçaẖların ẖabraların göllerīn* / *Ḳember dere Ḳırmız dere sėllerīn* / *Ḳış baharın sėllerīnī* yada sal (s. 48)

Balıẖlı Su Ḳubbık Sino ėllerīn / *Saralıban soldı teze güllerī* / *Tırmı Maḥrap Ḳızıl Ḳuyyu çöllerī* / *Köylerīnī çöllerīnī* yada sal (s. 49)

Baḳır dīyer *unutmayın ẏatanı* (s. 49)

Sabrėleyīn gīdermeyīn *imanı* (s. 49)

Şad günlerī yīllerīnī yada sal (s. 49)

Asılsızı Türkmen ėlī boşadı (s. 51)

Asıl Türkmen olan *mīlletīn* basmaz (s. 51)

Keskīn ḳılıç olsa *ḳınını* kesmez (s. 51)

Baḳır Çolaẖ *sözīn* sėler bīlene (s. 51)

Delī derler ölīsīne gülene (s. 51)

Dostımız ėşīmīz gördī *cėbīmīz* (s. 52)

Ḳaranuẖ günlerī zaman ḳoymadı (s. 54)

Meḳtebīn ḳīymetīn bīlīn cocıḳlar (s. 54)

ʿĪlīmī meʿrifetī bulın cocıḳlar (s. 54)

Ķorıyın *ẏatanı ana yurdıyız* (s. 54)

Oğıyın *her şėyī* görmeyīn zīllet (s. 55)

Bīzden *bı ʿibretī* alın cocıķlar (s. 55)

Sīze layıķ olan sözī dileyīn (s. 55)

Bezeyīn *sağını solın* cocıķlar (s. 55)

Hele sėẏīyī *gözelī* (s. 84)

Yağunım bīlmez *ķīymetīm* (s. 85)

Yazdım *başa gelenī* (s.136)

Saydım *maḍlum ölenī* (s.136)

ʿArsız gördīm *gülenī* (s.136)

Ėlīn bıraktı gėttī (s.139)

Ėşīnī ẏiran ėttī (s.139)

5.2.1.3.3. Nesnesi Olmayan Cümleler

Arẏadın sözīne uyana bağın (s. 6)

Bėle bīr edebe arkana bağın (s. 6)

Bėle ʿehde bėle pimana bağın (s. 6)

Fītne paradadı fītne maldadır (s. 6)

Yağunnan yağuna pılana bağın (s. 6)

Anaya babaya reḥmet ķalmamış (s. 6)

ʿEmcede dayıda mırẏat ķalmamış (s. 6)

Yol usul ķalmadı çağdaş nesīlde (s. 6)

Kīmī ķurban keser belkī ğėr ėder (s. 7)

Ondakī insafa ẏıcdana bağın (s. 7)

Ķonıp konşıya ezīyet ėlīyen (s. 7)

Ona mına batıp ġīybet ėlīyen (s. 7)

Kīmī zalım kīmī feḳir ʿaṿara (s. 8)

Yalan yėre dine imana baḫın (s. 8)

Ḥalal ḥaram yoḫtı fırsat bulana (s. 8)

Çarşıda bazarda din iman yoḫtı (s. 8)

Bı yaşa gelelī ḳara gün demde (s. 10)

Cur cafa saldırır ġar ėler mīye (s. 10)

İnanma lafına özdedī özde (s. 14)

Ḫatır gėṿīl ḳırmaġ sözdedī sözde (s. 14)

Neden ḳızı seṿer duldan ṿazgeçer (s. 14)

Şatarat şahında bezdedī bezde (s. 15)

Dünyedī her zaman boşalır dolır (s. 15)

Adamda ḳebeḥet ḥesenet olır (s. 15)

İnsana ḥayṿana cīn ʿefrīte ile / Ḫabardar olmıştı ḳonışan dīle (s. 18)

İnsanın balası dünye zinetī / Emṿelī emlekī adı şühretī (s. 20)

Keremet muʿcizet burhan insanda (s. 20)

Bīr gözel nīʿmettī ʿīlīm meʿrifet (s. 20)

Ṿarsa ʿaḳıl fīkīr ṿardı cehelet (s. 20)

Cehle ḳarşı ʿīlīm ʿırfan insanda (s. 20)

Şükür kīfīr inkâr iman insanda (s. 20)

Īster yaḫşı īster yaman insanda (s. 20)

Kīmī doġrı kīmī egrī nėdelīm (s. 20)

Zulum curum olır tuġyan insanda (s. 21)

Kīmī zengīn kīmī mīskin ifḳara (s. 21)

ʿİlecī ḥekimde dermen insanda (s. 21)

İnsan ḳardaşına gerek ḥürmetī (s. 22)

Kötīlīḫ ḥaḳarat nuḳsan insanda (s. 22)

Cihan ʿelem ona ḳul olsın gerek (s. 23)

Namert ölīr gīder ḳıymaz malına (s. 23)

Acımaz yoḫsılın yaman ḥalına (s. 23)

Zeḥmettī ehīle yoldaşsız ḳala (s. 24)

Kīmī kanīʿ olmış çardaġa koḫa (s. 24)

Mümīn olan Allahınnan ḫavf ėler (s. 25)

Kīmī acdı kīmī toḫtı (s. 26)

Bīzuḫ feḳir zengīn özī (s. 26)

Ġefīl olan ʿībret almaz (s. 26)

Ḳonıp köçendī karṿanı (s. 27)

Ḥalalzada çalmaz ebed (s. 27)

ʿÂsı hiç gelmez imana (s. 27)

Delī denk olmaz ʿırfana (s. 27)

Hanı o sultannar ḫanlar (s. 27)

Yoḫtı dünyenīn emenī (s. 27)

Bı da gelīr gėçer boşa darılmay (s. 28)

Ḳuru aġaç kīmī bīrden kırılmay (s. 28)

Döneruḫ o yurda iman ṿar iken (s. 28)

Dünye islaḥ olmaz şeytan ṿar iken (s. 28)

Onnan berī geldī İslam ümmetī (s. 29)

Nėce irşed olır tuġyan ṿar iken (s. 29)

Ėy aġalar her şė tersīne olmaz (s. 30)

Dögīşte saṿaşta emen olır mı (s. 30)

Çoḫı ʿedeṿetten bīr ʿībret almaz (s. 30)

ʿEdeṿet olmassa duşman olır mı (s. 30)

Ṿar mı sayabılan gėçen zamanı (s. 30)

Ḫalıḳtı yaradan her maḫluḳatı / İns melek cīnī hem ḥayvanatı (s. 31)

Kafırda zalımda iman olır mı (s. 31)

Deim yorġın ėden bı para pul (s. 31)

Ancaḫ binde bīrī rızḳına ḳebul (s. 31)

Bīlmem ḳīsmetīne ḳanan olır mı (s. 31)

Yaḫşısı ṿar ise çoḫtı yamanı (s. 31)

Ṿar egrī ṿar doġrı tutan damanı (s. 31)

Baḳır bı dünyeden doyan olmaz (s. 31)

Aġıya köliye sultana ḳalmaz (s. 31)

Bı feneye gelīp ḳalan olır mı (s. 31)

Dermenī bulınmaz derde düş oldım (s. 32)

Görīn ayaġıma zaman ne ėledī (s. 32)

Dağların başına çıḫıp enerdīm (s. 32)

Uzaḫ menzīllere gėdīp dönerdīm (s. 32)

Hanī o ġar salan n'oldı ayaġım (s. 32)

Mīye yėtīrmezdī gerī ḳalırdı (s. 33)

İndī çögenīynen geldī ayaġım (s. 33)

Çarasız bīr ḥalda kaldı ayaġım (s. 33)

İmansız cambazlar günüdī bugün (s. 34)

Bīze bīr dem geldī ʿibret almaduḫ (s. 34)

Şere ortaḫ olduḫ ḫėre olmaduḫ (s. 34)

Kīmī iman ėttī dögüşe sürdī (s. 34)

Kīmī şehit oldı ḥeyetīn ṿėrdī (s. 34)

Kīmī ḳaçtı kīmī ėṿlere gīrdī (s. 34)

Dalıma dalına basıp çıḫtılar (s. 34)

Ḥaḳḳın saḥıbına yan göz baḫtılar (s. 34)

Darlıḫta bīlmezduḫ harda ḳalıptı (s. 35)

ʿEdelet hardadı görenī yoḫtı (s. 35)

ʿArsız muḫennetler fırsat bulıptı (s. 35)

Korḫıdan öldīren ölen ḳalmadı (s. 35)

Terezī buzıldı düzen ḳalmadı (s. 35)

Çıḫtı imansızlar ẏıcdan ḳalmadı (s. 35)

Gene o beʿtiler ögde yėrīyī (s. 35)

Tülküler oynıyı aslanlar yattı (s. 36)

Ḥaḳiḳat gemīsī ġark oldı battı (s. 36)

Maḍlum gene maḍlum olmadı çara (s. 36)

Ne fėda canbazlar gīrmīş bazara (s. 36)

Bırda gelīr ne ėtsīn orda bītīptī (s. 36)

Kīmī talan oldı kīmī itīptī (s. 36)

Baḳır Çolaḫ dėmez beleşe boşa (s. 36)

Sėlemez durır sėlemez daşa (s. 36)

Ėy aġalar kīmse borçlı olmasın (s. 37)

Olan bėzar olır borcın elīnnen (s. 37)

Gerek aylıġ alan borçnan almasın (s. 37)

Alan bėzar olır borcın elīnnen (s. 37)

Özī alır ẏėren deftere yazar (s. 37)

ʿÂsıya dīyerse olacaġ bėzar (s. 37)

Bīlen bėzar olır borcın elīnnen (s. 37)

Dükken sarmayası deftere dolan / Ne olır ḳazancı elīnde ḳalan (s. 37)

Īster ẏėrmīyene küser burılır (s. 37)

Eger iḥsen ėtse çaşar yorılır (s. 37)

Hele borçlı olan ḳızar darılır (s. 37)

Olan bėzar olır borcın elīnnen (s. 37)

Yadına salanda aġırır sīder (s. 38)

Kapısın dögerse ceseret ėder (s. 38)

Talan bėzar olır borcın elīnnen (s. 38)

Dükkenī ḳaparsa rızḳınnan olır (s. 38)

O ḳalan borçları borçlıda ḳalır (s. 38)

Battal olan adam ḥalınnan n'olır (s. 38)

Olan bėzar olır borcın elīnnen (s. 38)

Kīmī borç īstemez köynegīn satsa (s. 38)

Kīmī de aldırmaz borçlara batsa (s. 38)

ʿEcep degül yalan yalana ḳatsa (s. 38)

Yalan bėzar olır borcın elīnnen (s. 38)

Ṿėrme dėse ʿâsı insana ne ėler (s. 38)

Yorılır gīdene gelene sėler (s. 38)

Gelen bėzar olır borcın elīnnen (s. 38)

Bugün binde bīrī paranan alır (s. 39)

Borcını īstese ʿarına gelīr (s. 39)

Her günde her ayda yadına salır (s. 39)

Salan bėzar olır borcın elīnnen (s. 39)

Herkes bīr gün olır ecelī gelīr (s. 39)

Borçlı olan borcı aḫrata kalır (s. 39)

Ḳalan bėzar olır borcın elīnnen (s. 39)

Ezelden Türkmendī ėlīmīz bīzīm (s. 40)

Herkese açuḫtı elīmīz bīzīm (s. 40)

Bīr ulı meṿlīye imanımız ṿar (s. 40)

Dört kıtap īçīnde kurʿenīmīz ṿar (s. 40)

Ḳurbandı canımız malımız bīzīm (s. 40)

Mīlletler īçīnde degüluḫ ḳīllet (s. 40)

ʿİraḳ ülkesīnde üçüncü mīllet (s. 40)

ʿErep Kürt sağımız solımız bīzīm (s. 40)

Ḳaraḳoyın Şīrḫan Ḳazı köyīmīz (s. 40)

Duz Daḳuḳ Tezede Türkmen boyımız (s. 40)

Kerkük Tılafarda asıl soyımız (s. 40)

Türkmendī ėlīmīz dīlīmīz bīzīm (s. 40)

Zaḫo Mendīlīye yollarımız ṿar (s. 41)

Her şehīr her köyde dallarımız ṿar (s. 41)

Derelī tepelī çöllerīmīz ṿar (s. 41)

Yurdımız şehrīmīz çölīmīz bīzīm (s. 41)

Arnaṿıt Çerkesīn ḫuyı bīzdedī (s. 41)

Zazanın Çaçanın soyı bīzdedī (s. 41)

Türkmenīn zırnası toyı bīzdedī (s. 41)

Yazmamız çīrmamız şalımız bīzīm (s. 41)

Her darlıġ olanda duranlar bīzuḫ (s. 41)

Saṿaş meydenīne gīrenler bīzuḫ (s. 41)

Üksek menzīllere erenler bīzuḫ (s. 41)

Aslandı sağımız ölīmīz bīzīm (s. 41)

Sazı çalan bīlīr tėlīn ḳedrīnī (s. 42)

Şaḳraḳ bīlbīl bīlīr gülīn ḳedrīnī (s. 42)

Öz mīlletī bīlīr dīlīn ḳedrīnī (s. 42)

Bīr baġ suṿarılmaz olmassa bendī (s. 42)

Serttī ḳanadımız ḳolımız bīzīm (s. 42)

Top tīfenkten dönmez Türkmenīn gözī (s. 42)

Mīye gül dīyersey nasıl güleyīm / İçerīm dert ḳehīr dolannan soyrı (s. 43)

Başımıza neler geldī nėlīyīm (s. 43)

Ġurbet ekmegīnde aşında dad olmaz (s. 43)

Bīz harda ḳalmışuḫ Tılafar harda (s. 43)

Ordakı günümīz görīnmez bırda (s. 43)

Canımız bırdadı fīkrīmīz orda (s. 43)

Ġurbet cennet olsa ġerip şad olmaz (s. 43)

Fīkrīmīzden gėtmez gelennen soyrı (s. 43)

ʿÜmīr emegīmīz gėttī yīllere (s. 43)

Ne yazuḫ düşmīşuḫ yaman dīllere (s. 43)

Malımız maşımız ḳaldı ėllere (s. 43)

Ne fėda ne çara ḳalannan soyrı (s. 43)

Yėtermez ṿayımız taʿın ėder ėller (s. 44)

Gülmez saralıban solannan soyrı (s. 44)

Zamanımız bīze nėledī nėttī (s. 44)

Adımız şanımız çamıra battı (s. 44)

Ṿarımız yoḫımız talandı gėttī (s. 44)

Daha gerī dönmez talannan soyrı (s. 44)

Zalımın ezīyetī şīrīn candır (s. 44)

Yalġuz bīze degül her bīr yanadır (s. 44)

Pīşmen olsaḫ n’olır bīlennen soyrı (s. 44)

Elbet ṿar ḫudanın bında ḥīkmetī (s. 44)

Göz yumıp açınca yėter reḥmetī (s. 44)

Reḥmīne engel yoḫ gelennen soyrı (s. 44)

Her müşkīl işī bītīren / Derde dermen bulan para (s. 45)

Yaḫşı yaman ėlettīren / Meşġelete salan para (s. 45)

Alan satan ona uġrar (s. 45)

Kīmī alır kīmī satar (s. 45)

Satan para alan para (s. 45)

5.2.1.4. Yer Tamlayıcısı

Yer tamlayıcısı, cümlede yüklemin bildirdiği iş, oluş veya hareketin yerini ve yönünü gösteren, yüklemi tamamlayan ögedir. Yönelme, bulunma ve uzaklaşma hâlini bildiren isim veya isim görevindeki kelime gruplarından oluşur (Aktan, 2016, s. 100; Karahan, 2023, s. 39; Özkan, Toker & Aşcı, 2016, s. 32). Yer tamlayıcısı, yönelme (-e, -a), bulunma (-de, -da) ve uzaklaşma (-den, -dan) hâl ekleri ile yükleme bağlanır ve cümlenin anlamını mekânsal açıdan tamamlar (Özkan, Aşçı & Toker, 2019, s. 141). Bu işlevi nedeniyle, cümlenin anlam bütünlüğü içinde yer ve yön bildiren temel tamamlayıcılardan biridir.

Yer tamlayıcısı, isim cinsinden tek bir kelime olabileceği gibi, kelime grubu şeklinde de kurulabilir. Cümlede birden fazla yer tamlayıcısı bulunabilir. İsim cümlelerinde genellikle bulunma hâli eki alan yer tamlayıcılarına rastlanırken, yönelme ve uzaklaşma hâli eki taşıyan yer tamlayıcılar bu tür cümlelerde daha sınırlı olarak yer alır (Özkan, Aşçı & Toker, 2019, s. 141). Kısacası yer tamlayıcısı, yüklemin bildirdiği eylemin mekânsal konumunu, yönünü veya başlangıç noktasını belirleyen; yönelme, bulunma ve uzaklaşma hâlleriyle kurulan temel cümle ögesidir.

Konuyla ilgili örnekler şöyledir:

Arṿadın sözīne uyana baḫın (s. 6)

Bėle bīr edebe arkana baḫın (s. 6)

Bėle ʿehde bėle pimana baḫın (s. 6)

Yaḫunnan yaḫuna pılana baḫın (s. 6)

Anaya babaya reḥmet ḳalmamış (s. 6)

ʿEmcede dayıda mırṿat ḳalmamış (s. 6)

Yol usul ḳalmadı *çaġdaş nesīlde* (s. 6)

Çarşı dükkenlerde gelīnner ḳızlar (s. 7)

Sıḫı gėyīmlere baḫıyı gözler (s. 7)

Feḳir olsa kīmse gīrmez *yasına* (s. 7)

Ondakī insafa yıcdana baḫın (s. 7)

Ḳonıp konşıya ezīyet ėlīyen (s. 7)

Ḥalal ḥaram yoḫtı *fırsat bulana* (s. 8)

Çarşıda bazarda din iman yoḫtı (s. 8)

Zalıma nėlesīn mīskin bėçere (s. 8)

Baḳır dīyer şükür *ḥaḳḳa* sığındım (s. 9)

Cur cafa saldırır ġar ėler *mīye* (s. 10)

Her şėden ḫabardar *Allaha* saldım (s. 11)

Azġın buzġun olır *kökīn īçīnde* (s. 12)

Ḳonşı olma *edebsīze zengīne* (s. 13)

Pende nasaḥata gümen saldırma (s. 13)

Neden ḳızı seṿer *duldan* ṿazgeçer (s. 14)

Adamda ḳebeḥet ḥesenet olır (s. 15)

Ne aparır *bırdan* nedī ḥacatı (s. 16)

Ḫėr ṿėrse şer ṿėrse bīzdedī *bīzde* (s. 16)

Bīrdī *bīrlīġīne* şėrīkī yoḫtı (s. 17)

İnsana ḥayṿana cīn ʿefrīte ile / Ḫabardar olmıştı *ḳonışan dīle* (s. 18)

Baḳırın *Allaha* fidedī canı (s. 19)

Selīḥ ḳullar *bīze* şıġ ṿėren çıraġ (s. 20)

Enbīye eṿlīye *günahtan* ıraġ (s. 20)

Zulum curum olır *tuġyan insanda* (s. 21)

Şerden uzaġ olsın gerek her insan (s. 22)

Ne yazuḫ ki insan *insana* duşman (s. 22)

Baḫ sen *bı ʿelemīn yorġın işīne* (s. 23)

Cihan ʿelem *ona* ḳul olsın gerek (s. 23)

Her comarda layık mal olsın gerek (s. 23)

Bı meydende para pul olsın gerek (s. 23)

Comart malın ṿėrse gelmez *belīne* (s. 23)

Zeḥmettī *ehīle* yoldaşsız ḳala (s. 24)

Kīmī kanīʿ olmış *çardaġa koḫa* (s. 24)

Sözīnī bīşīrsīn *ḫaḫa* degmesīn (s. 24)

Altında bīr eskī çul olsın gerek (s. 24)

Mümīn olan *Allahınnan* ḫavf ėler (s. 25)

Kötīlīġe yaḫşı ėder ʿef ėler (s. 25)

Baḳır *sīye* yoldaş ėle imanı (s. 25)

Bı dünye *kīmsīye* ḳalmaz (s. 26)

Çoḫında keneʿet yoḫtı (s. 26)

Kīmīnīn *ḥaramda* gözī (s. 27)

Kīm yaḫşı dīyer *yamana* (s. 27)

Delī denk olmaz *ʿırfana* (s. 27)

Cümlenīn fidedī *ṿatana* canı (s. 28)

Döneruḫ *o yurda* iman ṿar iken (s. 28)

Onnan berī geldī İslam ümmetī (s. 29)

Dögīşte saṿaşta emen olır mı (s. 30)

Çoḫı *ʿedeṿetten* bīr ʿībret almaz (s. 30)

Cihan ʿelem olmış *işīne* maşġul (s. 31)

Baḳır *bı dünyeden* doyan olmaz (s. 31)

Aġıya köliye sultana ḳalmaz (s. 31)

Bı feneye gelīp ḳalan olır mı (s. 31)

Ancaḫ binde bīrī *rızḳına* ḳebul (s. 31)

Dermenī bulınmaz derde düş oldım (s. 32)

Görīn *ayaġıma* zaman ne ėledī (s. 32)

Menī *yaman ḥala* saldı ayaġım (s. 32)

Dağların başına çıḫıp enerdīm (s. 32)

Uzaḫ menzīllere gėdīp dönerdīm (s. 32)

Dalımda on batman *döse* mīnerdīm (s. 32)

Yügrük yolçıları *yolda* salırdı (s. 33)

Mīye yėtīrmezdī gerī ḳalırdı (s. 33)

Ayaġımda bīr açalı oḫıymīş (s. 33)

Aradım *derdīme* dermen yoḫıymīş (s. 33)

Şīkeyet *Allaha* ne güne ḳalduḫ (s. 34)

Bīze bīr dem geldī ʿibret almaduḫ (s. 34)

Saraba aldanduḫ fėda bulmaduḫ (s. 34)

Şere ortaḫ olduḫ *ḫėre* olmaduḫ (s. 34)

Kīmī iman ėttī *dögüşe* sürdī (s. 34)

Kīmī ḳaçtı kīmī *ėẏlere* gīrdī (s. 34)

Dalıma dalına basıp çıḫtılar (s. 34)

Ḥaḳḳın saḥıbına yan göz baḫtılar (s. 34)

Darlıḫta bīlmezduḫ *harda* ḳalıptı (s. 35)

Gene o beʿtiler *ögde* yėrīyī (s. 35)

Üksek menzīllerde işler görīyī (s. 35)

Ballazlara ne yapacaḫ ifḳara (s. 36)

Ne fėda canbazlar gīrmīş *bazara* (s. 36)

Bırda gelīr ne ėtsīn *orda* bītīptī (s. 36)

Sėlemez durır sėlemez *daşa* (s. 36)

Özī alır ẏėren *deftere* yazar (s. 37)

Īster ẏėrmīyene küser burılır (s. 37)

İtīrmesse malı *talana* gīder (s. 38)

Dükkenī ḳaparsa *rızḳınnan* olır (s. 38)

O ḳalan borçları *borçlıda* ḳalır (s. 38)

Battal olan adam *ḥalınnan* n'olır (s. 38)

Ṿėrme dėse *ʿâsı insana* ne ėler (s. 38)

Yorılır *gīdene gelene* sėler (s. 38)

Borcını īstese *ʿarına* gelīr (s. 39)

Borçlı olan borcı *aḫrata* kalır (s. 39)

Bīze Türkmen dīyerler aġalar begler (s. 40)

Herkese açuḫtı elīmīz bīzīm (s. 40)

Bīr ulı meẏlīye imanımız ṿar (s. 40)

Dört kıtap īçīnde kurʿenīmīz ṿar (s. 40)

Mīlletler īçīnde degüluḫ ḳīllet (s. 40)

ʿİraḳ ülkesīnde üçüncü mīllet (s. 40)

Zaḫo Mendīlīye yollarımız ṿar (s. 41)

Her şehīr her köyde dallarımız ṿar (s. 41)

Saẏaş meydenīne gīrenler bīzuḫ (s. 41)

Üksek menzīllere erenler bīzuḫ (s. 41)

Top tīfenkten dönmez Türkmenīn gözī (s. 42)

Ġurbet ekmegīnde aşında dad olmaz (s. 43)

Yad ėller *ġeribe* bīr gün ad olmaz (s. 43)

Bīz *harda* ḳalmışuḫ Tılafar harda (s. 43)

Ordakı günümīz görīnmez *bırda* (s. 43)

Fīkrīmīzden gėtmez gelennen soyrı (s. 43)

ʿÜmīr emegīmīz gėttī *yīllere* (s. 43)

Malımız maşımız ḳaldı *ėllere* (s. 43)

Zamanımız *bīze* nėledī nėttī (s. 44)

Reḥmīne engel yoḫ gelennen soyrı (s. 44)

Alan satan *ona* uġrar (s. 45)

Yarıya daḫtur baḫtırır / Köşk ile saray yaptırır / *Gėẏīle* surur getīrīr / Ay başında gelen para (s. 45)

Üskek menzīle yėtīrīr / Dīlsīzī dīle getīrīr / Gīşī ḳīymetīn arttırır / Ḳedīr ḳīymet bīlen para (s. 46)

Ḳardaş yėgen ẏırıştırır / *Yaman ḥala* duruştırır / Ortalıġı ḳarıştırır / Fītne başı olan para (s. 46)

Dünye ḳīymetīn arttıran / İmanı *küfre* ḳattıran / Ḫum ʿar ʿeyyībī örttīren / Bı zamanda olan para (s. 46)

Aslana ḳaplana ḳafas derd olır (s. 50)

Mīlletīn bīlmīyen *parıya* tapar (s. 50)

Bīr gün ʿEreb bīr gün Kürtlere ḳopar (s. 50)

Beş on adam *bīr şehre* ne yapar (s. 50)

Her zaman şu dėẏran *yėlīne* esmez (s. 51)

Herkesīn aslı ẏar *aslına* çeker (s. 51)

Durı bılaḫ döner *ırmaġa* töker (s. 51)

Baḳır Çolaḫ sözīn sėler *bīlene* (s. 51)

Bīr kes düşīn *tabur tabur ölene* (s. 51)

Delī derler *ölīsīne gülene* (s. 51)

Yasta tarab olmaz saḳın aldanma (s. 51)

Yoḫsıla zengīne ẏeşẏeşe salduḫ (s. 52)

O zaman *ḳapıda* durdı cėbīmīz (s. 52)

Ḳanḳaẏır çalındı gīrīn *saflara* (s. 54)

Baḫmayın *meḥlede çölde laflara* (s. 54)

Cihan *aya* çıḫtı īşte gördīyīz (s. 54)

Ġar gelīn *oḳıla* dolın cocıḳlar (s. 55)

Ỿiran yurdıyıza ṿėrīn bīr kamal (s. 55)

Bı ʿeziz ỿatana olın bīr mitel (s. 55)

Bağlanın *mektebe* ḳalın cocıḳlar (s. 55)

Bīzden bı ʿibretī alın cocıḳlar (s. 55)

Bı gözel ỿatana ḫīzmet ėleyīn (s. 55)

Yüregīmde çarpaz dağlar / *Ỿiran oldı* baḫça bağlar (s. 84)

Dünye *miye* yalan oldı (s. 84)

5.2.1.5. Zarf

Zarf; yüklemin anlamını zaman, süre, tarz/durum, sebep, miktar (azlık-çokluk), yön, vasıta, beraberlik ve şart bildirmek suretiyle tamamlayan cümle ögesidir (Karahan, 2012, s. 32). Cümlede genellikle yardımcı öge olarak yer almakla birlikte, bazı durumlarda zorunlu öge niteliği de kazanabilir.

Zarflar, hareketin nasıl, niçin, ne şekilde, hangi sebeple, hangi şartlarda, hangi araçlarla veya hangi zamanda gerçekleştiğini gösterir. Tek bir kelime veya kelime grubu hâlinde bulunabilir; aynı ya da farklı türden birden fazla zarf, cümlede birlikte kullanılabilir.

Zarflar çoğunlukla yalın hâldedir; ancak kimi zaman eşitlik, vasıta ve yön gösterme hâli ekleri alabilirler. Yön, zaman, tarz, sebep ve miktar anlamı taşıyan isim soylu kelimeler ve kelime grupları; zarf-fiiller, zarf-fiil grupları, edat grupları, tekrar grupları ve isnat grubu gibi kelime grupları zarf olarak kullanılabilir. Ayrıca, yönelme (-e), bulunma (-de) ve ayrılma (-den) hâli ekini almış tarz, zaman ve miktar bildiren kelimeler de zarf görevi üstlenebilir: Tek başına orada yaşıyor. / Beni görmeye geldi. / Demir tavında dövülür. / Okula birlikte gittik. (Özkan, Aşçı & Toker, 2019, s. 141).

Konuyla ilgili örnekler şöyledir:

Nasıl bīr zamandı *her şė tersīne* (s. 7)

Kīmī ḳurban keser *belkī* ḫėr ėder (s. 7)

Ona mına batıp ġīybet ėlīyen (s. 7)

Bı yaşa gelelī ḳara gün demde (s. 10)

Ḥeyetīmī *zeḥmet zor* ėler mīye (s. 10)

Bīr günīm *şad* gėçse bin günīm ġemde (s. 10)

Yaşımı ʿümrīmī *ḫor* ėler mīye (s. 10)

Deim gėṿīl seṿer her şīrīn canı (s. 12)

Gel *saḳın* aldanma her geldī yara (s. 12)

Neden ḳızı seṿer duldan ṿazgeçer (s. 14)

Kīmī *boş boşına* kendīnī öger (s. 14)

Dünyedī *her zaman* boşalır dolır (s. 15)

Gėṿīl olma dėse *nasıl* yar olır (s. 15)

Ḳedīr *bīr* Allahtı ḳudretī çoḫtı (s. 17)

İnsana ḥayṿana *cīn ʿefrīte ile* / Ḫabardar olmıştı ḳonışan dīle (s. 18)

Aḥratı īstersey Allahı tanı (s. 19)

Ṿarsa ʿaḳıl fīkīr ṿardı cehelet (s. 20)

Aldadır *ṿar iken* ʿısyan insanda (s. 20)

Cehle ḳarşı ʿīlīm ʿırfan insanda (s. 20)

Yaḫşı insan isen ḫėr iḥsen ara / *Bulırsay aç çıplaḫ ʿüryan insanda* (s. 21)

İnsan yaradılmış *mukarram insan* (s. 22)

Yeḳin bīl bı çarḫı bīr dėṿīren ṿar (s. 23)

Her comarda layık mal olsın *gerek* (s. 23)

Ona dīyer ise ol olsın gerek (s. 23)

Comart malın ṿėrse gelmez belīne (s. 23)

İnsan *gerek boşa* kendīn ögmesīn (s. 24)

Gīşī sėl arṿadı göl olsın *gerek* (s. 24)

Reḥmī *çoḫ* sabrı *çoḫ* bol olsın gerek (s. 25)

Ṿėren özī almaz *ebed* (s. 26)

Herkes ölīr ḳalmaz *ebed* (s. 26)

Yoḫsıl beg bīr olmaz *ebed* (s. 26)

Ḳedīr meẏlem ḳudretīnī / Ḥīkmetīnī bīlmez *ebed* (s. 26)

Ḥalalzada çalmaz *ebed* (s. 27)

ʿÂsı *hiç* gelmez imana (s. 27)

Delī ʿaḳlın bulmaz *ebed* (s. 27)

Ölen dönmez gelmez *ebed* (s. 27)

Hiç boşalmaz dolmaz *ebed* (s. 27)

Bı da gelīr gėçer *boşa* darılmay (s. 28)

Umıdı kesmeyīn *raḥman ẏar iken* (s. 28)

Ḳuru aġaç kīmī bīrden kırılmay (s. 28)

Dėmeyīn *dönmenuḫ duşman ẏar iken* (s. 28)

Medemki yėr yėrden ẏıranımız ẏar / Ṿatan azad olır *ẏıran ẏar iken* (s. 28)

Döneruḫ o yurda *iman ẏar iken* (s. 28)

Dünye islaḥ olmaz *şeytan ẏar iken* (s. 28)

Ḳebīl ėtmez *ʿaḳıl ʿırfan ẏar iken* (s. 29)

Nėce irşed olır *tuġyan ẏar iken* (s. 29)

Ėy aġalar her şė *tersīne* olmaz (s. 30)

ʿEdeẏet olmassa duşman olır mı (s. 30)

Ataş olmıyınca duman olır mı (s. 30)

Yaḫşısı *ẏar ise* çoḫtı yamanı (s. 31)

Deim yorġın ėden bı para pul (s. 31)

Ancaḫ *binde bīrī* rızḳına ḳebul (s. 31)

Dalımda on batman döse mīnerdīm (s. 32)

İndī çaḫı incīk buldı ayaġım (s. 32)

Mīnek īstemezdīm *yayan* yėrīrdīm (s. 32)

Iraḫ köyī kentī *yaḫun* görīrdīm (s. 32)

İndī çögenīynen geldī ayaġım (s. 33)

Çarasız bīr ḥalda kaldı ayaġım (s. 33)

İmansız cambazlar günüdī *bugün* (s. 34)

Ḳuyruġ olmaduḫ *bugüne* ḳalduḫ (s. 34)

Dalıma dalına *basıp* çıḫtılar (s. 34)

Ḥaḳḳın saḥıbına *yan göz* baḫtılar (s. 34)

Darlıḫta bīlmezduḫ harda ḳalıptı (s. 35)

İndī geylīġ oldı aġa olıptı (s. 35)

Maḏlum *gene* maḏlum olmadı çara (s. 36)

Baḳır Çolaḫ dėmez *beleşe boşa* (s. 36)

Olan bėzar olır *borcın elīnnen* (s. 37)

Alan bėzar olır *borcın elīnnen* (s. 37)

Bīlen bėzar olır *borcın elīnnen* (s. 37)

Olan bėzar olır *borcın elīnnen* (s. 37)

ʿ*Âsıya dīyerse* olacaġ bėzar (s. 37)

Üregī çıḫınca borcını bulan / Bulan bėzar olır *borcın elīnnen* (s. 37)

Gerek aylıġ alan *borçnan* almasın (s. 37)

Eger iḥsen ėtse çaşar yorılır (s. 37)

Yadına salanda aġırır sīder (s. 38)

Kapısın dögerse ceseret ėder (s. 38)

İtīrmesse malı talana gīder (s. 38)

Dükkenī ḳaparsa rızḳınnan olır (s. 38)

Kīmī borç īstemez *köynegīn satsa* (s. 38)

Kīmī de aldırmaz *borçlara batsa* (s. 38)

ʿ*Ecep* degül *yalan yalana ḳatsa* (s. 38)

Dėse ay başında sözīnī diler (s. 38)

Ỿėrme dėse ʿâsı insana ne ėler (s. 38)

Talan bėzar olır *borcın elīnnen* (s. 38)

Olan bėzar olır *borcın elīnnen* (s. 38)

Yalan bėzar olır *borcın elīnnen* (s. 38)

Gelen bėzar olır *borcın elīnnen* (s. 38)

Bugün binde bīrī *paranan* alır (s. 39)

Borcını īstese ʿarına gelīr (s. 39)

Ḳalan bėzar olır *borcın elīnnen* (s. 39)

Her günde her ayda yadına salır (s. 39)

Salan bėzar olır *borcın elīnnen* (s. 39)

Herkes *bīr gün olır* ecelī gelīr (s. 39)

Ezelden Türkmendī ėlīmīz bīzīm (s. 40)

Her darlıġ olanda duranlar bīzuḫ (s. 41)

Bīr baġ suỿarılmaz *olmassa bendī* (s. 42)

Kīm kīmī ḳorarmış *olmassa bendī* (s. 42)

Baḳır Çolaḫ dėmez *boşına* sözī (s. 42)

Mīye gül dīyersey nasıl güleyīm / *İçerīm dert ḳehīr dolannan soyrı* (s. 43)

Başımıza neler *geldī nėlīyīm* / *Ỿatanımız duşman alannan soyrı* (s. 43)

Yad ėller ġeribe *bīr gün* ad olmaz (s. 43)

Ġurbet cennet olsa ġerip şad olmaz (s. 43)

Safa sürmez *ġerip olannan soyrı* (s. 43)

Fīkrīmīzden gėtmez *gelennen soyrı* (s. 43)

Ne fėda ne çara *ḳalannan soyrı* (s. 43)

Gülmez saralıban *solannan soyrı* (s. 44)

Daha gerī dönmez *talannan soyrı* (s. 44)

Yalġuz bīze degül her bīr yanadır (s. 44)

Neden soyrı bīlduḫ ṿatan anadır (s. 44)

Pīşmen olsaḫ n'olır *bīlennen soyrı* (s. 44)

Elbet ṿar ḫudanın bında ḥīkmetī (s. 44)

Göz yumıp açınca ẏéter reḥmetī (s. 44)

Reḥmīne engel yoḫ *gelennen soyrı* (s. 44)

Yoldaş yoldaşı utarsa / *Ḥalal ḥaram ḳatarsa* / *Ucuza baha satarsa* / *Bīr gün* olır talan para (s. 46)

Bėle duran bėle kötī zamanı / *Her dem* yaman ḥallarını yada sal (s. 47)

Mīlletlerīn Türkmenėlī soyların / A*yrı ayrı* ʿedetlerīn ḫuyların / Çalġıların gelīnlerīn toyların / Sazlarının tėllerīnī yada sal (s. 47)

Tılafarın ürektedī dağları / Ḫadra Parçabağın yaşıl bağları / *Her gelende* Ḫıdır Elyes çağları / Aşan gīden yollarını yada sal (s. 48)

Tılafarın aslı soyı Türkmendī / *Hiç* Kürt ʿEreb olmaz *saḳın* aldanma (s. 50)

Gerçek sarab olmaz *saḳın* aldanma (s. 50)

Her zamanda güç ḳuṿatı ercī ṿar (s. 50)

Şahın ġurab olmaz *saḳın* aldanma (s. 50)

Ḳotır olsa tazı olır ḳurd olır (s. 50)

Cėlan carab olmaz *saḳın* aldanma (s. 50)

Cevher torpaġ olmaz *saḳın* aldanma (s. 50)

Teriḫ boyı sert durımda yaşadı (s. 51)

Türkmen ḫarab olmaz *saḳın* aldanma (s. 51)

Her zaman şu dėṿran yėlīne esmez (s. 51)

Keskīn ḳılıç olsa ḳınını kesmez (s. 51)

Ḳılıç ḳurab olmaz *saḳın* aldanma (s. 51)

ʿUmmen şarab olmaz *saḳın* aldanma (s. 51)

Bīr kes düşīn tabur tabur ölene (s. 51)

Yasta tarab olmaz *saḳın* aldanma (s. 51)

Seksen doḳḳızda eskī cėb alduḫ (s. 52)

O zaman ḳapıda durdı cėbīmīz (s. 52)

Karṿan *ıraḫ* gėttī *neden* durdıyız (s. 54)

Cihan aya çıḫtı *īşte* gördīyīz (s. 54)

Ögrenīn bīlīcī olın cocıḳlar (s. 54)

Oḫıyın her şėyī görmeyīn *zīllet* (s. 55)

Ġar gelīn oḳıla dolın cocıḳlar (s. 55)

Çoḫları *bı yurdın ḳurbanı* gėttī (s. 55)

Ḳalammıy *ḳarrısız* geṿlīm (s. 84)

Hele sėṿīyī gözelī (s. 84)

Ḳalammıyı *yarsız* gėṿlīm (s. 84)

İndī oldı *barsız* gėṿlīm (s. 84)

Baḳır dīyer *pir olınca* / *Dünye zından zar olınca* / *Mazar miye yėr olınca* / Usanmıyı ʿarsız gėṿlīm (s. 85)

ʿ*Arsız* gördīm gülenī (s.136)

Hele buzıldı gėttī (s.137)

Uşaḫlar *yėtīm* ḳaldı (s.139)

Ėşīnī *ỿiran* ėttī (s.139)

5.2.1.6. Yardımcı Öge

Yardımcı ögeler, cümlenin herhangi bir yerinde yer almakla birlikte, cümlenin temel yapısına doğrudan katılmayan; ancak anlamına dolaylı olarak katkı sağlayan unsurlardır. Bu ögeler, özne, nesne, yer tamlayıcısı veya zarf gibi yüklemin temel tamamlayıcıları arasında yer almazlar. Aksine, açıklama, pekiştirme, duygusal tonlama ya da çeşitli anlam ilişkileri kurma işlevleriyle cümlenin anlamını destekler ve güçlendirirler (Karahan, 2024, s. 48). Ayrıca Karahan söz dizimi eserinde daha önce cümle dışı öge terimini verdiği yeni baskısında bu ögelerin işlevlerini yeterince karşılaşmadığını düşünüp yardımcı ögeler terimiyle değiştirmiştir. Bağlama edatları, ünlemler, ünlem grupları ve hitaplar, yüklemle

doğrudan ilişkili olmayan yardımcı ögelere örnek teşkil eder. Bunun yanı sıra, parantez içerisinde verilen ifadeler de doğrudan yüklemle bağlantılı olmayıp yardımcı öge kapsamında değerlendirilir. Dolayısıyla yardımcı ögeler, cümlenin kuruluşuna katılmayan; fakat anlamını zenginleştiren ve cümleler arasında bağ kuran unsurlar olarak tanımlanabilir (Özkan, Aşçı & Toker, 2019, s. 142).

Konuyla ilgili örnekler şöyledir:

İnşallah cennetī yar ėler mīye (s. 11)

Ne yazuḫ ki insan insana duşman (s. 22)

Ne fėda ḳeseṿet ʿīdṿen insanda (s. 22)

Baḳır sīye yoldaş ėle imanı (s. 25)

Şükür ki tutupsay doġrı damanı (s. 25)

Bı *da* gelīr gėçer boşa darılmay (s. 28)

Ėy aġalar her şė tersīne olmaz (s. 30)

Dögīşte saṿaşta emen olır *mı* (s. 30)

ʿEdeṿet olmassa duşman olır *mı* (s. 30)

Ṿar *mı* sayabılan gėçen zamanı (s. 30)

Hiç ḳan töken ʿedīl sultan olır *mı* (s. 30)

Ataş olmıyınca duman olır *mı* (s. 30)

Aġu zehir derde dermen olır *mı* (s. 30)

O tülkü bı daṿşan cėlan olır *mı* (s. 31)

Kafırda zalımda iman olır *mı* (s. 31)

Bīlmem ḳīsmetīne ḳanan olır *mı* (s. 31)

Baḳır bı dünyeden doyan olmaz (s. 31)

Bı feneye gelīp ḳalan olır *mı* (s. 31)

Hanī o ġar salan n'oldı ayaġım (s. 32)

Ne fėda canbazlar gīrmīş bazara (s. 36)

Ėy aġalar kīmse borçlı olmasın (s. 37)

Hele borçlı olan ḳızar darılır (s. 37)

Bīze Türkmen dīyerler *aġalar begler* (s. 40)

Cöb kesen *hem* çalan para (s. 46)

5.3. Kelime Grupları

Kelime grupları, birden fazla kelimenin tek bir söz dizimsel işlev üstlenerek bir araya gelmesiyle oluşan ve cümlede tek bir öge gibi görev yapan yapılardır. Bu gruplar, başka kelime gruplarının içinde yer alabilir. Bir kelime grubunu belirlemenin temel yöntemlerinden biri, cümlede ögelerin yerini değiştirerek birlikte hareket eden unsurları saptamaktır. Ayrıca, grubu oluşturan unsurların zamirleştirilmesi veya eşdeğer başka kelime gruplarıyla değiştirilebilmesi de bu yapının tespitinde kullanılır.

Kelime gruplarının adlandırılması ve sınıflandırılması konusunda dilbilimciler arasında tam bir görüş birliği bulunmamaktadır. Farklı kaynaklarda, biçimsel, anlamsal, işlevsel ve söz dizimsel ölçütler kullanılarak farklı tasnifler yapılmaktadır. Bu gruplar arasındaki ilişkiler bazen tamlayan–tamlanan bağına, bazen ise yalnızca söz dizimsel bağımlılığa dayanır (Demir & Yılmaz, 2016, s. 221).

5.3.1. İsim Tamlaması

İsim tamlaması, iyelik ekli bir isim unsurunun, bu iyeliğin işaret ettiği başka bir isim unsuruyla aitlik, içinde bulunma, sınırlandırma veya belirtme gibi anlam ilişkileri çerçevesinde kurduğu kelime grubudur (Karahan, 2023, s. 60).

İsim tamlamaları ikiye ayrılır:

5.3.1.1. Belirtisiz İsim Tamlaması

Tamlayanda ilgi hâli eki bulunmayan isim tamlaması, belirtisiz isim tamlaması oluşturur (Aktan, 2016, s. 12).

Belirtili tamlamalarda ögeler arasına başka kelimeler girebilirken, belirtisiz tamlamalarda bu mümkün değildir. Bazı kısaltma grupları ve iyelik grupları yapı olarak isim tamlamalarına benzese de farklı kategorilerde değerlendirilir.

Konuyla ilgili örnekler şöyledir:

Sögīt aġacında sanma bar olır (s. 15)

Īsmeʿīl oġrına ḳurban endīren (s. 18)

Bīr *ḳadın mekrīnde* zındanda ḳaldı (s. 18)

Ayaġ üstü canın aldıran Allah (s. 18)

Bīzī *doġrı yola* saldıran Allah (s. 19)

İnsanın balası *dünye zinetī* / Emṿelī emlekī adı şühretī (s. 20)

Zulum curum olır *tuġyan insanda* (s. 21)

Dünye ḥalı bıdı olmaz bīr çara (s. 21)

Alan satan uġrar *bazar başına* (s. 23)

Dünye malın sėṿen çoḫtı (s. 26)

Bīlmez *feḳir mīḥnetīnī* (s. 26)

Ḳedīr *meṿlem ḳudretīnī* / Ḥīkmetīnī bīlmez ebed (s. 26)

Onnan berī geldī *İslam ümmetī* (s. 29)

İmansız cambazlar günüdī bugün (s. 34)

Ḥaḳīḳat gemīsī ġark oldı battı (s. 36)

Dükken sarmayası deftere dolan / Ne olır ḳazancı elīnde ḳalan (s. 37)

Dėse *ay başında* sözīnī diler (s. 38)

Bīz *Türkmen ėlīyuh* bīlmenuḫ dīllet (s. 40)

Mīlletler īçīnde degüluḫ ḳīllet (s. 40)

ʿİraḳ ülkesīnde üçüncü mīllet (s. 40)

Duz Daḳuḳ Tezede *Türkmen boyımız* (s. 40)

Saṿaş meydenīne gīrenler bīzuḫ (s. 41)

Ḳaçaḳaç cengīne gīrenī sorın (s. 41)

Ġurbet ekmegīnde aşında dad olmaz (s. 43)

ʿÜmīr emegīmīz gėttī yīllere (s. 43)

Yarıya daḫtur baḫtırır / Köşk ile saray yaptırır / Gėvīle surur getīrīr / *Ay başında* gelen para (s. 45)

Üskek menzīle yėtīrīr / Dīlsīzī dīle getīrīr / *Gīşī ḳīymetīn* arttırır / Ḳedīr ḳīymet bīlen para (s. 46)

Ḳardaş yėgen ṿırıştırır / Yaman ḥala duruştırır / Ortalıġı ḳarıştırır / *Fītne başı* olan para (s. 46)

Dünye ḳīymetīn arttıran / İmanı küfre ḳattıran / Ḫum ʿar ʿeyyībī örttīren / Bı zamanda olan para (s. 46)

Balıḫlı Su Ḳubbık Sino ėllerīn / Saralıban soldı teze güllerī / *Tırmı Maḥrap Ḳızıl Ḳuyyu çöllerī* / Köylerīnī çöllerīnī yada sal (s. 49)

Gėttī safa geldī *cafa zamanı* (s. 49)

Asılsızı *Türkmen ėlī* boşadı (s. 51)

Teriḫ boyı sert durımda yaşadı (s. 51)

5.3.1.2. Belirtili İsim Tamlaması

Tamlayan ilgi hâli eki (-In/-nIn), tamlanan ise üçüncü kişi iyelik eki alır (evin kapısı) (Aktan, 2016, s. 11).

Konuyla ilgili örnekler şöyledir:

Arṿadın sözīne uyana baḫın (s. 6)

Atanın defterī ḳara yazılmış (s. 6)

Onın mının malın ḳarnına ḳoyar (s. 8)

Felegīn çarḫına durana baḫın (s. 8)

Kīmīn ḍahırı dindī imandı (s. 9)

Namerdīn yurdınnan ḳaç fırar ėle (s. 12)

Sözīn azı ḫoştı çoḫınnan n'olır (s. 14)

Yaḫşı söz *cihanın malına* deger (s. 14)

İnsanın ḥeyetī umıt emelī (s. 15)

Namrudın ataşın odın söndīren (s. 18)

Zaburın emrīne ḥükmīn bīldīren (s. 18)

Nüḥīn gemīsīnī suda ḳaldıran (s. 17)

İnsanın balası dünye zinetī / Emṿelī emlekī adı şühretī (s. 20)

Yolınnan azdıran *nefsīn şehṿetī* (s. 20)

Bı ḳoḫmış *dünyenīn oldı ḥayranı* (s. 21)

Zehirden acıdı *ölīmīn adı* (s. 21)

İnsandı *insanın işīn* bītīren (s. 21)

İnsanlıḫ *insanın gözel sıfatı* (s. 22)

Acımaz *yoḫsılın yaman ḥalına* (s. 23)

Baḫ sen bı ʿ*elemīn yorġın işīne* (s. 23)

O ḳoḫmış *dünyenīn düşmīş pėşīne* (s. 23)

Ulı meṿle *ḳulın rızḳın* yėtīren (s. 24)

Arṿattı *ėṿīnīn işīnī* bītīren (s. 24)

Gėttuġıy yol doġrı yol olsın gerek (s. 25)

Dünyenīn peşīnī salmaz (s. 26)

Kīmīnīn ḥaramda *gözī* (s. 27)

Yoḫtı *dünyenīn emenī* (s. 27)

Duşmanın gözīnī ḳıranımız ṿar (s. 28)

Gīder her *zalımın ḥükmī dėṿranı* (s. 28)

Cümlenīn fidedī ṿatana *canı* (s. 28)

O kafır deʿīşīn bı ceheletī / ʿAḳla gīrmīyen her ḥakaratı (s. 29)

Sultan oldı sürdī *ḥükmīn dėṿranı* (s. 30)

Ataşın halaṿın çıḫar tütünī (s. 30)

Reḥet olan bīlmez *ḥalın giryanın* (s. 30)

Dağların başına çıḫıp enerdīm (s. 32)

Kīmlerīn yaptıġun kīmler yıḫtılar (s. 34)

Ḥaḳḳın saḥıbına yan göz baḫtılar (s. 34)

Yaralı *saḳatın yaranı* yoḫtı (s. 35)

Olan bėzar olır *borcın elīnnen* (s. 37)

Alan bėzar olır *borcın elīnnen* (s. 37)

Bīlen bėzar olır *borcın elīnnen* (s. 37)

Olan bėzar olır *borcın elīnnen* (s. 37)

Üregī çıḫınca borcını bulan / Bulan bėzar olır *borcın elīnnen* (s. 37)

Talan bėzar olır *borcın elīnnen* (s. 38)

Olan bėzar olır *borcın elīnnen* (s. 38)

Yalan bėzar olır *borcın elīnnen* (s. 38)

Gelen bėzar olır *borcın elīnnen* (s. 38)

Salan bėzar olır *borcın elīnnen* (s. 39)

Ḳalan bėzar olır *borcın elīnnen* (s. 39)

Ehlī beytīn yolı damanımız ẏar (s. 40)

Ezelden Türkmendī *ėlīmīz bīzīm* (s. 40)

Herkese açuḫtı *elīmīz bīzīm* (s. 40)

Ḳurbandı *canımız malımız bīzīm* (s. 40)

ʿErep Kürt *sağımız solımız bīzīm* (s. 40)

Türkmendī *ėlīmīz dīlīmīz bīzīm* (s. 40)

Arnaẏıt *Çerkesīn ḫuyı* bīzdedī (s. 41)

Zazanın *Çaçanın soyı* bīzdedī (s. 41)

Türkmenīn zırnası toyı bīzdedī (s. 41)

Aslandı *sağımız ölīmīz bīzīm* (s. 41)

İngīlīz ʿeskerīn ẏuranı sorın (s. 41)

Duşman bükebīlmez *bėlīmīz bīzīm* (s. 41)

Yadlar çekebīlmez *tėlīmīz bīzīm* (s. 42)

Sazı çalan bīlīr *tėlīn ķedrīnī* (s. 42)

Şaķraķ bīlbīl bīlīr *gülīn ķedrīnī* (s. 42)

Öz mīlletī bīlīr *dīlīn ķedrīnī* (s. 42)

Unutmaz *dīlīmīz* delīmīz *bīzīm* (s. 42)

Aġanın paşanın kölesī olır (s. 42)

Büyük *başın büyük balası* olır (s. 42)

Serttī *ķanadımız ķolımız bīzīm* (s. 42)

Asıl Türkmen olır *ataşın közī* (s. 42)

Top tīfenkten dönmez *Türkmenīn gözī* (s. 42)

Kīmse ṿurabılmaz *yolımız bīzīm* (s. 42)

Zalımın ezīyetī şīrīn candır (s. 44)

Elbet ṿar *ḫudanın bında ḥīkmetī* (s. 44)

Tılafarın başındakı dumanı / Yadla sürgün èllerīnī yada sal (s. 47)

Yada salır herkes *èyīn iyasın* / O *gèçen çaġların kèfīn safasın* (s. 47)

Unutmayın *yaz baharın haṿasın* (s. 47)

Mīlletlerīn Türkmenèlī soyların / Ayrı ayrı *ʿedetlerīn ḫuyların* / *Çalġıların gelīnlerīn toyların* / *Sazlarının tèllerīnī* yada sal (s. 47)

Ḫalı Begīn deresīnīn serīnī / *Orta Ķorıḫ baġçasının barını* / *Baġlarının incīrīnī narını* / *Selme Fatto göllerīnī* yada sal (s. 47)

Şemīs Ķamar Onlı Bılaġ Dīşèrī / Su Meḥlesī Panık o Ķurt ʿEllerī / *Ķala Subaşının bölīgīn ḫèrī* / Mīlklerīnī mallarını yada sal (s. 48)

Tılafarın ürektedī dağları / *Ḫadra Parçabaġın yaşıl bağları* / Her gelende Ḫıdır Elyes çaġları / Aşan gīden yollarını yada sal (s. 48)

Meķteplerīn gèttī *oḫır yazarı* (s. 48)

Ceddelerīn çarşıları bazarı / *İmam Seʿed Er Mamud'un mazarı* / Her bīr selīḥ ḳullarını yada sal (s. 48)

Egīl Egīl *derelerīn yalların* / *Alçaḫların ḫabraların göllerīn* / Ḳember dere Ḳırmız dere sėllerīn / *Ḳış baharın sėllerīnī* yada sal (s. 48)

Tılafarın aslı soyı Türkmendī / Hiç Kürt ʿEreb olmaz saḳın aldanma (s. 50)

Tılafarın ḳalası ṿar burcu ṿar / Ezerī ṿar Çerḳesī ṿar Gürcü ṿar (s. 50)

Herkesīn aslı ṿar aslına çeker (s. 51)

Meḳtebīn ḳīymetīn bīlīn cocıḳlar (s. 54)

Ḳafası boşların zamanı gėttī (s. 55)

Zalım hökmetīn farmanı gėttī (s. 55)

Çoḫları *bı yurdın ḳurbanı* gėttī (s. 55)

Geldi ʿ*ümrīn gözelī* (s. 84)

5.3.2. Sıfat Tamlaması

Sıfat tamlaması, bir sıfat unsurunun bir isim unsurunu nitelediği veya belirttiği kelime grubudur (Aktan, 2016, s. 17; Karahan, 2023, s. 67). Sıfat önce, isim ise sonra gelir: güzel bahçe, eğlenceli film. Türkçede sıfatlar ve isimler arasında sayı, cinsiyet veya durum bakımından uyum bulunmaz. Örneğin İngilizcede three book-s yapısında isim çoğul eki alırken, Türkçede üç kitap şeklinde eksiz kullanılır. Benzer şekilde Almancada sıfat çekimlenirken (der grosse Tisch / den grossen Tisch), Türkçede yalnızca isim ek alır: büyük masayı (Demir & Yılmaz, 2016, s. 226).

5.3.2.1. Unsurları Tek Kelimeden Oluşan Sıfat Tamlamaları

Bėle ʿehde bėle pimana baḫın (s. 6)

Bėle *bīr edebe* arkana baḫın (s. 6)

Yol usul ḳalmadı *çaġdaş nesīlde* (s. 6)

Yüz yalanı ḳırır canbaz alana (s. 8)

Düz yolı görende azana baḫın (s. 8)

Türlī günahlara batana baḫın (s. 9)

Bı yaşa gelelī *ḳara gün* demde (s. 10)

Ḳorḫım ṿar *pīrtaḫ dīl* kar ėler mīye (s. 11)

Kötī tīrçe bīter pakın īçīnde (s. 12)

Kėçel baş bīlīnmez burġun īçīnde (s. 12)

Baḳır dīyer sözīn az olsa yėter / Dilerem meṿleden olmasın beter / Belkī *bı cihanda* ḳalır *bīr eter* / ʿErebīn ʿEcemīn Türkīn īçīnde (s. 13)

Çoḫ sözīn yalanı yanlışı olır (s. 14)

Baḳır dīyer *beş gün* dünye ḥeyetī (s. 16)

Aḫırı *on arşun* bėzdedī bezde (s. 16)

Dünye ḥalı bıdı olmaz *bīr çara* (s. 21)

Yaḫşı insan isen ḫėr iḥsen ara / Bulırsay aç çıplaḫ *ʿüryan insanda* (s. 21)

Aġır ḫastalarındadı feryadı (s. 21)

Bı *ḳoḫmış dünyenīn* oldı ḥayranı (s. 21)

ʿEdīl padişahtı elīnde ḳarar (s. 23)

Genç ḳız alan olır başına bala (s. 24)

Özīne *münesīb dul* olsın gerek (s. 24)

Gėttuġıy yol *doġrı yol* olsın gerek (s. 25)

Dileyīn *bı süel* sözī (s. 26)

Bı dünye kīmsīye ḳalmaz (s. 26)

Ḳedīr meṿlem ḳudretīnī / Ḥīkmetīnī bīlmez ebed (s. 26)

Ḳuru aġaç kīmī bīrden kırılmay (s. 28)

ʿEziz gençler oldı ḳurbanı (s. 28)

Her zaman ḳaṿġadı fītnedī işī (s. 28)

Hiç ḳan töken *ʿedīl sultan* olır mı (s. 30)

Kīmseler īstemez bīr *ḳara günī* (s. 30)

ʿAḳlı salamattı *salamat canın* (s. 30)

Çoḫı ʿedeẏetten *bīr ʿībret* almaz (s. 30)

Ḫalıḳtı yaradan *her maḫluḳatı* / İns melek cīnī hem ḥayvanatı (s. 31)

O tülkü bı dayşan cėlan olır mı (s. 31)

Deim yorġın ėden *bı para pul* (s. 31)

Baḳır *bı dünyeden* doyan olmaz (s. 31)

Bı feneye gelīp ḳalan olır mı (s. 31)

Menī *yaman ḥala* saldı ayaġım (s. 32)

Uzaḫ menzīllere gėdīp dönerdīm (s. 32)

Iraḫ köyī kentī yaḫun görīrdīm (s. 32)

Dalımda *on batman* döse mīnerdīm (s. 32)

Yügrük yolçıları yolda salırdı (s. 33)

Bīze *bīr dem* geldī ʿibret almaduḫ (s. 34)

İmansız cambazlar günüdī bugün (s. 34)

ʿArsız muḫennetler fırsat bulıptı (s. 35)

Yaralı saḳatın yaranı yoḫtı (s. 35)

Gene *o beʿtiler* ögde yėrīyī (s. 35)

Üksek menzīllerde işler görīyī (s. 35)

Gerçek ḥak īstiyen kendīn yorıyı (s. 35)

Zigdir mıḳlacılar ḥükmīnī saldı (s. 36)

Ṿėrme dėse *ʿâsı insana* ne ėler (s. 38)

Her günde her ayda yadına salır (s. 39)

Herkes *bīr gün* olır ecelī gelīr (s. 39)

Bīr *ulı meẏlīye* imanımız ṿar (s. 40)

Dört kıtap īçīnde kurʿenīmīz ṿar (s. 40)

Kerkük Tılafarda *asıl soyımız* (s. 40)

ʿİraḳ ülkesīnde *üçüncü mīllet* (s. 40)

Her şehīr her köyde dallarımız ṿar (s. 41)

Her darlıġ olanda duranlar bīzuḫ (s. 41)

Üksek menzīllere erenler bīzuḫ (s. 41)

Şaḳraḳ bīlbīl bīlīr gülīn ḳedrīnī (s. 42)

Öz mīlletī bīlīr dīlīn ḳedrīnī (s. 42)

Büyük başın büyük balası olır (s. 42)

Gerçek Türkmen olan ḳalası olır (s. 42)

Asıl Türkmen olır ataşın közī (s. 42)

Bīr baġ suṿarılmaz olmassa bendī (s. 42)

Yad ėller ġeribe *bīr gün* ad olmaz (s. 43)

Ordakı günümīz görīnmez bırda (s. 43)

Ne yazuḫ düşmīşuḫ *yaman dīllere* (s. 43)

Meskenīmīz olmış bı *ġurbet ėller* (s. 44)

Zalımın ezīyetī *şīrīn candır* (s. 44)

Her müşkīl işī bītīren / Derde dermen bulan para (s. 45)

Her işlerī bītīrendī / *Türlī ḳumaş* getīrendī / Īraḫları yėtīrendī / Bı dünyede ḳalan para (s. 45)

Üskek menzīle yėtīrīr / Dīlsīzī dīle getīrīr / Gīşī ḳīymetīn arttırır / Ḳedīr ḳīymet bīlen para (s. 46)

Ḳardaş yėgen ṿırıştırır / *Yaman ḥala* duruştırır / Ortalıġı ḳarıştırır / Fītne başı olan para (s. 46)

Yoldaş yoldaşı utarsa / Ḥalal ḥaram ḳatarsa / Ucuza baha satarsa / *Bīr gün* olır talan para (s. 46)

Tılafarın başındakı dumanı / Yadla *sürgün ėllerīnī* yada sal (s. 47)

Bėle duran bėle *kötī zamanı* / *Her dem yaman ḥallarını* yada sal (s. 47)

Yada salır herkes ėṿīn iṿasın / O *gėçen çaġların* kėfīn safasın (s. 47)

Şemīs Ķamar *Onlı Bılaġ* Dīşėrī / *Su Meḥlesī* Panık *o Ķurt ʿEllerī* / Ķala Subaşının bölīgīn ḫėrī / Mīlklerīnī mallarını yada sal (s. 48)

Tılafarın ürektedī dağları / Ḫadra Parçabağın *yaşıl bağları* / Her gelende Ḫıdır Elyes çağları / Aşan gīden yollarını yada sal (s. 48)

Egīl Egīl derelerīn yalların / Alçaḫların ḫabraların göllerīn / *Ķember dere Ķırmız dere* sėllerīn / Ķış baharın sėllerīnī yada sal (s. 48)

Balıḫlı Su Ķubbık Sino ėllerīn / Saralıban soldı *teze güllerī* / Tırmı Maḥrap Ķızıl Ķuyyu çöllerī / Köylerīnī çöllerīnī yada sal (s. 49)

Şad günlerī yīllerīnī yada sal (s. 49)

Bīr gün ʿEreb *bīr gün* Kürtlere ķopar (s. 50)

Beş on adam *bīr şehre* ne yapar (s. 50)

Teriḫ boyı *sert durımda* yaşadı (s. 51)

Her zaman şu dėẏran yėlīne esmez (s. 51)

Keskīn ķılıç olsa ķınını kesmez (s. 51)

Kīmī *çalı tīken* kīmī gül eken (s. 51)

O zaman ķapıda durdı cėbīmīz (s. 52)

Ķaranuḫ günlerī zaman ķoymadı (s. 54)

Uşaḫ *bīr fidandı* uşaḫ *bīr çınardı* (s. 54)

Oḫıyıb ögretmeḫ *büyük hünerdī* (s. 54)

ʿĪlīm deduḫlerī *ķaynar pınardı* (s. 54)

Oḫıyın *her şėyī* görmeyīn zīllet (s. 55)

Ẏiran yurdıyıza ẏėrīn *bīr kamal* (s. 55)

Bı ʿeziz ẏatana olın *bīr mitel* (s. 55)

Zalım hökmetīn farmanı *gėttī* (s. 55)

Çoḫları *bı yurdın* ķurbanı gėttī (s. 55)

Bīzden *bı ʿibretī* alın cocıḳlar (s. 55)

Ķocalmıyı ʿ*arsız gėẏlīm* (s. 84)

Ḳalammıy *ḳarrısız geẏlīm* (s. 84)

Ḳalammıyı *yarsız gėẏlīm* (s. 84)

İndī oldı *barsız gėẏlīm* (s. 84)

Yüregīmde *çarpaz dağlar* / Ẏiran oldı baḫçe bağlar (s. 84)

Çara bulmaz *çarasız gėẏlīm* (s. 84)

Baḳır dīyer pir olınca / Dünye zından zar olınca / Mazar miye yėr olınca / Usanmıyı *ʿarsız gėẏlīm* (s. 85)

5.3.2.2. Unsurları Kelime Grubundan Oluşan Sıfat Tamlamaları

5.3.2.2.1. Tamlayanı-Tamlananı İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

Ḫalı Begīn deresīnīn serīnī / *Orta Ḳorıḫ bağçasının* barını / Bağlarının incīrīnī narını / *Selme Fatto göllerīnī* yada sal (s. 47)

5.3.2.2.2. Tamlayanı Sıfat Fiil Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

O ḳalan borçları borçlıda ḳalır (s. 38)

Battal olan adam ḥalınnan n'olır (s. 38)

Her işlerī bītīrendī / Türlī ḳumaş getīrendī / Īraḫları yėtīrendī / *Bı dünyede ḳalan para* (s. 45)

Yarıya daḫtur baḫtırır / Köşk ile saray yaptırır / Gėẏīle surur getīrīr / *Ay başında gelen para* (s. 45)

Serīn esen yėllerīnī yada sal (s. 47)

Sīze layıḳ olan sözī dileyīn (s. 55)

Gėttī dönmez *gėçen çağlar* (s. 84)

5.3.2.2.3. Tamlayanı Tekrar Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

Derelī tepelī çöllerīmīz ẏar (s. 41)

Ne yapsın *bı darġun sunġun geẏīller* (s. 44)

5.3.2.2.4. Tamlayanı Sıfat Tamlamasından Olan Sıfat Tamlamaları

İkkī çıḳ et feḳir mīskine nėder (s. 7)

İnsandadı olan *her bīr ʿelemet* (s. 20)

Bīr gözel nīʿmettī ʿīlīm meʿrifet (s. 20)

Altında *bīr eskī çul* olsın gerek (s. 24)

Ayaġımda *bīr açalı oḫıymīş* (s. 33)

Yalġuz bīze degül *her bīr yanadır* (s. 44)

Ceddelerīn çarşıları bazarı / İmam Seʿed Er Mamud'un mazarı / *Her bīr selīḥ ḳullarını* yada sal (s. 48)

Balıḫlı Su Ḳubbık Sino ėllerīn / Saralıban soldı teze güllerī / Tırmı Maḥrap *Ḳızıl Ḳuyyu çöllerī* / Köylerīnī çöllerīnī yada sal (s. 49)

Beş on adam bīr şehre ne yapar (s. 50)

Bı ʿeziz ẏatana olın bīr mitel (s. 55)

Bı gözel ẏatana ḫīzmet ėleyīn (s. 55)

5.3.3. Sıfat Fiil Grubu

Sıfat-fiil grubu, sıfat-fiil eklerinden birini almış bir fiil ile ona bağlı tamlayıcı veya tamlayıcılardan oluşur. Sıfat-fiiller hem fiil hem sıfat özellikleri taşır; eylem ve zaman kavramlarını niteledikleri isme aktarırlar (Karahan, 2023, s. 72; Özkan, Aşçı & Toker, 2019, s. 130).

Türkçede sıfat-fiiller, fiillere getirilen -An, -r / -Ar, -DIk / -DUk, -mIş / -muş, -mAz, -AcAk, -AsI ekleriyle oluşturulur. Sıfat-fiil grupları çoğunlukla sıfat işlevi görse de isim olarak da kullanılabilir: uçan kuş, yapılacak işler, ucuza alınmış eşya. Ayrıca, bağımlı yan cümle oluşturma işlevine de sahiptirler (Demir & Yılmaz, 2016, s. 235).

5.3.3.1. "-An" Ekiyle Oluşan Sıfat Fiil Grubu

Bīr sadaḳa ṿėrse *mīnnet ėlīyen* (s. 7)

Dağılan nedīre ḳurbana baḫın (s. 7)

Bīrbīrīn derīsīn soyana baḫın (s. 8)

Dīlīnnen bal aḫan duşmana baḫın (s. 9)

Bīlesey *ḳapaḫlı gīzlī olanı* (s. 12)

Yaman söz dīyenī dėle aldırma (s. 13)

Bar olan ağaçta incīr nar olır (s. 15)

Bı dünye gelene bīr çarşı bazar (s. 16)

O ḳaṿma ʿiḳabın buldıran Allah (s. 17)

Īsmeʿīl oğrına ḳurban endīren (s. 18)

Endīren Allahtı ḳaldıran Allah (s. 18)

Daṿudı Celütī ṿuran öldīren (s. 18)

İnsana ḥayṿana cīn ʿefrīte ile / *Ḫabardar olmıştı ḳonışan dīle* (s. 18)

Tuġyanı güldīren soldıran Allah (s. 18)

Genç ḳız alan olır başına bala (s. 24)

Ulı meṿle ḳulın rızḳın yėtīren (s. 24)

Arṿattı ėṿīnīn işīnī bītīren (s. 24)

Gīşīdī çalışan malı getīren (s. 24)

Ṿėren özī almaz ebed (s. 26)

Dünye malın sėṿen çoḫtı (s. 26)

Ölen dönmez gelmez ebed (s. 27)

Ḳonıp köçendī karṿanı (s. 27)

Gėçīnmīyen başlar ağa paşadı (s. 29)

Ṿar mı sayabılan gėçen zamanı (s. 30)

Hiç *ḳan töken* ʿedīl sultan olır mı (s. 30)

Ḫalıḳtı yaradan her maḫluḳatı / İns melek cīnī hem ḥayvṇanatı (s. 31)

Ṿar *egrī* ṿar *doġrı tutan damanı* (s. 31)

Baḳır *bı dünyeden doyan olmaz* (s. 31)

Bı feneye gelīp ḳalan olır mı (s. 31)

Hanī o ġar salan n'oldı ayaġım (s. 32)

Korḫıdan öldīren ölen ḳalmadı (s. 35)

Ölen neden öldī soranı yoḫtı (s. 35)

ʿEdelet hardadı *görenī yoḫtı* (s. 35)

Gerçek ḥak īstiyen kendīn yorıyı (s. 35)

Olan bėzar olır borcın elīnnen (s. 37)

Gerek aylıġ alan borçnan almasın (s. 37)

Alan bėzar olır borcın elīnnen (s. 37)

Özī alır *ṿėren deftere yazar* (s. 37)

Bīlen bėzar olır borcın elīnnen (s. 37)

Dükken sarmayası deftere dolan / Ne olır ḳazancı *elīnde ḳalan* (s. 37)

Īster ṿėrmīyene küser burılır (s. 37)

Hele *borçlı olan* ḳızar darılır (s. 37)

Olan bėzar olır borcın elīnnen (s. 37)

O ḳalan borçları borçlıda ḳalır (s. 38)

Battal olan adam ḥalınnan n'olır (s. 38)

Olan bėzar olır borcın elīnnen (s. 38)

Yorılır gīdene gelene sėler (s. 38)

Gelen bėzar olır borcın elīnnen (s. 38)

Salan bėzar olır borcın elīnnen (s. 39)

Borçlı olan borcı aḫrata kalır (s. 39)

Ḳalan bėzar olır borcın elīnnen (s. 39)

El ele ẏėrenler yurdını bekler (s. 40)

Her darlıġ olanda *duranlar bīzuḫ* (s. 41)

Saṿaş meydenīne *gīrenler bīzuḫ* (s. 41)

Üksek menzīllere *erenler bīzuḫ* (s. 41)

Ḳaçaḳaç cengīne gīrenī sorın (s. 41)

Duşmana üz be üz duranı sorın (s. 41)

İngīlīz ʿeskerīn *ẏuranı* sorın (s. 41)

Sazı çalan bīlīr tėlīn ḳedrīnī (s. 42)

Gerçek Türkmen olan ḳalası olır (s. 42)

Her müşkīl işī bītīren, derde dermen bulan para (s. 45)

Yaḫşı yaman ėlettīren, meşġelete salan para (s. 45)

Alan satan ona uġrar (s. 45)

Her işlerī bītīrendī / *Türlī ḳumaş getīrendī* / *Īraḫları yėtīrendī* / *Bı dünyede ḳalan* para (s. 45)

Yarıya daḫtur baḫtırır / Köşk ile saray yaptırır / Gėṿīle surur getīrīr / *Ay başında gelen* para (s. 45)

Üskek menzīle yėtīrīr / Dīlsīzī dīle getīrīr / Gīşī ḳīymetīn arttırır / *Ḳedīr ḳīymet bīlen* para (s. 46)

Ḳardaş yėgen ṿırıştırır / Yaman ḥala duruştırır / Ortalıġı ḳarıştırır / *Fītne başı olan* para (s. 46)

Ḳardaş yėgen ṿırıştırır / Yaman ḥala duruştırır / Ortalıġı ḳarıştırır / *Fītne başı olan* para (s. 46)

Dünye ḳīymetīn arttıran / *İmanı küfre ḳattıran* / *Ḫum ʿar ʿeyyībī örttīren* / *Bı zamanda olan* para (s. 46)

Cöb kesen hem çalan para (s. 46)

Bėle duran bėle kötī zamanı / Her dem yaman ḥallarını yada sal (s. 47)

Serīn esen yėllerīnī yada sal (s. 47)

Tılafarın ürektedī dağları / Ḫadra Parçabağın yaşıl bağları / Her gelende Ḫıdır Elyes çağları / *Aşan gīden yollarını* yada sal (s. 48)

Ḳürt ʿEreb īçīnde duran aslandı (s. 50)

Mīlletīn bīlmīyen parıya tapar (s. 50)

Asıl Türkmen olan mīlletīn basmaz (s. 51)

Kīmī çalı tīken *kīmī gül eken* (s. 51)

Yazdım *başa gelenī* (s.136)

Saydım *maḍlum ölenī* (s.136)

5.3.3.2. "-mIş" Ekiyle Oluşan Sıfat Fiil Grubu

İnsan *yaradılmış mukarram insan* (s. 22)

5.3.3.3. "-mAz" Ekiyle Oluşan Sıfat Fiil Grubu

Tükenmez cihanın sayaş dögīşī (s. 28)

5.3.3.4. "-DIk" Ekiyle Oluşan Sıfat Fiil Grubu

ʿĪlīm deduḫlerī ḳaynar pınardı (s. 54)

Ettuḫlerīm talan oldı (s. 84)

5.3.3.5. "-DIğI" Ekiyle Oluşan Sıfat Fiil Grubu

Yalġuz mīye degül *ḳurduġu oyın* (s. 10)

İçtuġu suyunı süde dönderdī (s. 17)

Derṿīş ḥaḳḳa ʿâşık *gėyduġu ḫırḫa* (s. 24)

Gėttuġıy yol doġrı yol olsın gerek (s. 25)

Kīmlerīn yaptıġun kīmler yıḫtılar (s. 34)

Yėter *çektüğīyīz aha oflara* (s. 54)

5.3.3.6. "-Ar" Ekiyle Oluşan Sıfat Fiil Grubu

Zengīne ġar gīder ḳurʿen sesine (s. 7)

5.3.4. İsim Fiil Grubu

Karahan'a (2023, s. 74) göre "İsim-fiil grubu, bir hareket veya iş ismi ile ona bağlı tamlayıcı veya tamlayıcılarla kurulan kelime grubudur." Bu bağlamda, sadece isim-fiiller değil, benzer yapısal özellikler taşıyan sıfat-fiil ve zarf-fiiller de çekimsiz fiiller grubunda değerlendirilir. Çekimli fiiller, fiil kök veya gövdelerine kip, zaman ve şahıs ekleri getirilerek yargı bildiren bitmiş fiil şekilleridir. Buna karşılık "çekimsiz fiiller, fiil kök ve gövdelerinden belirli eklerle türetilen; ancak şahıs ekleri alarak çekime giremedikleri için yargı bildirmeyen, dolayısıyla da bitmemiş fiil şekilleridir." (Karahan, 2023, s. 74). Bu fiiller, bir oluş, kılış veya durumu bildirir; olumlu-olumsuz biçimleri yapılabilir, zaman ekleri alabilirler. Bu yönüyle fiil özelliği taşımalarına rağmen şahıs eki almadıkları için isim gibi kullanılır, isim, sıfat ve zarf görevinde bulunabilirler. İsim-fiiller, fiil kök veya gövdelerine getirilen "-mA, -mAk, -(y)I/Uş" ekleriyle oluşturulur (Aktan, 2016, s. 61). Cümlede özne, nesne, yer tamlayıcısı veya zarf görevinde kullanılabilirler. Demir ve Yılmaz'a (2016, s. 235) göre, isim-fiiller "diğer isimlerin aksine, öbeği oluşturan fiilimsiler, fiillere özgü öge yönetebilme gücünü kaybetmemiştir." Bu nedenle, isim-fiil grupları cümle çözümlemelerinde bağımlı cümle yapıları olarak ele alınır.

5.3.4.1. "-mAK" Ekiyle Oluşan İsim Fiil Grubu

Ḫatır gėyīl ḳırmaġ sözdedī sözde (s. 14)

Zalıma *nasaḥat ẏermeḫ* boşadı (s. 29)

Otırıp ḳaḫmaġım yardım diledī (s. 32)

Yorılmaḫ bīlmezdī gėdīp gelīrdī (s. 33)

Oḫıyıb ögretmeḫ büyük hünerdī (s. 54)

5.3.5. Zarf Fiil Grubu

Karahan'a (2023, s. 76) göre "Zarf-fiil grubu, bir zarf-fiil ile ona bağlı tamlayıcı veya tamlayıcılardan oluşan kelime grubudur." Zarf-fiiller, fiil kök veya gövdelerine getirilen

eklerle (örn. -ken, -IncA, -ArAk vb.) oluşturulur ve cümlede zarf işleviyle kullanılır. Özkan, Aşçı ve Toker'e (2019, s. 130) göre "Zarf-fiil eki almış olan unsur sonda bulunur ve grubun yüklemi durumundadır. Zarf-fiil grubunda yüklem görevini üstlenen zarf-fiilin anlamı, özne, yer tamlayıcısı, zarf ve nesne gibi ögelerle tamamlanır." Aktan'a (2016, s. 69) göre zarf-fiiller, çekimsiz fiillerin üçüncü türünü oluşturur; zarf işlevine girmiş ve zarf olarak kullanılan fiil şekilleridir. Demir ve Yılmaz (2016, s. 235), zarf-fiillerin diğer zarf türlerinden farklı olarak "normal bir cümlede ne kadar öge alabilirse, zarf-fiilde de o kadar öge alabileceğini" vurgular. Bu nedenle zarf-fiil grupları basit zarflardan ayrılır; karmaşık anlam ilişkileri kurabilir ve bağımlı cümle niteliği gösterebilir.

5.3.5.1. "-Ip" Ekiyle Oluşan Zarf Fiil Grubu

Ona mına batıp ġīybet ėlīyen (s. 7)

Bīrīnī çürütīp bīrīne atma (s. 14)

Ol deyīp olıban oldıran Allah (s. 17)

Yaḳubı aġladıb güldīren Allah (s. 18)

Yıḫılıp düşene el olsın gerek (s. 23)

Bını taʿın ėlīyīp onı sögmesīn (s. 24)

Bı feneye gelīp ḳalan olır mı (s. 31)

Dalıma dalına basıp çıḫtılar (s. 34)

Göz yumıp açınca yėter reḥmetī (s. 44)

5.3.5.2. "-ken" Ekiyle Oluşan Zarf Fiil Grubu

Umıdı kesmeyīn *raḥman ẏar iken* (s. 28)

Dėmeyīn dönmenuḫ *duşman ẏar iken* (s. 28)

Medemki yėr yėrden ẏıranımız ẏar / Ṿatan azad olır *ẏıran ẏar iken* (s. 28)

Döneruḫ o yurda *iman ẏar iken* (s. 28)

Dünye islaḥ olmaz *şeytan ẏar iken* (s. 28)

Ḳebīl ėtmez *ʿaḳıl ʿırfan ẏar iken* (s. 29)

Nėce irşed olır *tuġyan yar iken* (s. 29)

5.3.5.3. "-AndA" Ekiyle Oluşan Zarf Fiil Grubu

Yadına salanda aġırır sīder (s. 38)

Her darlıġ olanda duranlar bīzuḫ (s. 41)

5.3.5.4. "-DIḫçA" Ekiyle Oluşan Zarf Fiil Grubu

Gėttuḫçe buzılır ıslaḥ olmıyı (s. 8)

5.3.5.5. "-IncA" Ekiyle Oluşan Zarf Fiil Grubu

Ataş olmıyınca duman olır mı (s. 30)

Üregī çıḫınca borcını bulan / Bulan bėzar olır borcın elīnnen (s. 37)

Göz yumıp açınca yėter reḥmetī (s. 44)

Baḳır dīyer *pir olınca* / *Dünye zından zar olınca* / *Mazar miye yėr olınca* / Usanmıyı ʿarsız gėṿlīm (s. 85)

5.3.5.6. "-AlI" Ekiyle Oluşan Zarf Fiil Grubu

Bı yaşa gelelī ḳara gün demde (s. 10)

5.3.6. Tekrar Grubu

Tekrar grubu, bir nesneyi, niteliği, durumu veya hareketi ifade etmek amacıyla, eş görevli iki kelimeden oluşan kelime grubudur (Karahan, 2023, s. 79). Anlatım gücünü artırmak, anlamı pekiştirmek ve kavramı zenginleştirmek için kullanılan bu gruplar, aynen tekrar edilen, anlamca birbirine yakın ya da karşıt olan veya ses benzerliği gösteren kelimelerden meydana gelir (Aktan, 2016, s. 27). Türkçede ikileme olarak da adlandırılan tekrar grupları, cümlede anlamı güçlendirme ve vurgu işlevi üstlenir.

5.3.6.1. Unsurları Aynı Kelimelerden Oluşan Tekrar Grubu

Medemki *yėr yėrden* ỿıranımız ỿar / Ỿatan azad olır ỿıran ỿar iken (s. 28)

Duşmana *üz be üz* duranı sorın (s. 41)

Mīlletlerīn Türkmenėlī soyların / A*yrı ayrı* ʿedetlerīn ḫuyların / Çalġıların gelīnlerīn toyların / Sazlarının tėllerīnī yada sal (s. 47)

Bīr kes düşīn *tabur tabur* ölene (s. 51)

5.3.6.2. Unsurları Yakın Anlamlı Kelimelerden Oluşan Tekrar Grubu

Yol usul ķalmadı çaġdaş nesīlde (s. 6)

Ķonıp konşıya ezīyet ėlīyen (s. 7)

Ona mına batıp ġīybet ėlīyen (s. 7)

Çarşıda bazarda din iman yoḫtı (s. 8)

Cur cafa saldırır ġar ėler mīye (s. 10)

Ceỿherī *azdadı özdedī özde* (s. 14)

Ḫatır gėỿīl ķırmaġ sözdedī sözde (s. 14)

Aġızda burunda gözdedī gözde (s. 15)

Ķurdu ķuşu durmaz kendīnī yorar (s. 15)

Dėỿīyī *intiķam ġezep* gönderdī (s. 17)

Cehle ķarşı *ʿīlīm ʿırfan* insanda (s. 20)

Ỿarsa *ʿaķıl fīkīr* ỿardı cehelet (s. 20)

Zulum curum olır tuġyan insanda (s. 21)

Çoḫını *dert ʿīllet* öldīren odı (s. 21)

Faķırı mīskinī yėtīm güldīrsīn (s. 23)

Bı meydende *para pul* olsın gerek (s. 23)

Kīmī kanīʿ olmış *çardaġa koḫa* (s. 24)

Kīmdī *deim ölmez ebed* (s. 26)

Gīder her zalımın *ḥükmī dėỿranı* (s. 28)

Tükenmez cihanın *saỿaş dögīşī* (s. 28)

Ḳonıp köçendī karỿanı (s. 27)

Ḳebīl ėtmez *ʿaḳıl ʿırfan* ỿar iken (s. 29)

Baḳır dīyer fītne *mala maşadı* (s. 29)

Gėçīnmīyen başlar *ag̀a paşadı* (s. 29)

Ag̀u zehir derde dermen olır mı (s. 30)

Kafırda zalımda iman olır mı (s. 31)

Deim yorġın ėden bı *para pul* (s. 31)

Ḥėl taḳat ḳalmadı *ḫurda ḫoş* oldım (s. 32)

İndī *çaḫı incīk* buldı ayaġım (s. 32)

Iraḫ *köyī kentī* yaḫun görīrdīm (s. 32)

Baḳır dīyer *ḳada ḳeder* çoḫıymīş (s. 33)

Baḳır Çolaḫ dėmez *beleşe boşa* (s. 36)

Aylar *gelīr gėçer* üregīn ezer (s. 37)

Yadına salanda *ag̀ırır sīder* (s. 38)

Bīze Türkmen dīyerler *ag̀alar begler* (s. 40)

Derelī tepelī çöllerīmīz ỿar (s. 41)

Türkmenīn *zırnası toyı* bīzdedī (s. 41)

Ag̀anın paşanın kölesī olır (s. 42)

Serttī *ḳanadımız ḳolımız* bīzīm (s. 42)

Top tīfenkten dönmez Türkmenīn gözī (s. 42)

Mīye gül dīyersey nasıl güleyīm / İçerīm *dert ḳehīr* dolannan soyrı (s. 43)

Malımız maşımız ḳaldı ėllere (s. 43)

Ne yapsın bı *darġun sunġun* geỿīller (s. 44)

Adımız şanımız çamıra battı (s. 44)

Çarşı bazarını kurar (s. 45)

Üskek menzīle yėtīrīr / Dīlsīzī dīle getīrīr / Gīşī ḳīymetīn arttırır / *Ḳedīr ḳīymet* bīlen para (s. 46)

Dünye ḳīymetīn arttıran / İmanı küfre ḳattıran / Ḫum *ʿar ʿeyyībī* örttīren / Bı zamanda olan para (s. 46)

Yada salır herkes *ėyīn iyasın* / O gėçen çaġların *kėfīn safasın* (s. 47)

Şemīs Ḳamar Onlı Bılaġ Dīşėrī / Su Meḥlesī Panık o Ḳurt ʿEllerī / Ḳala Subaşının bölīgīn ḫėrī / *Mīlklerīnī mallarını* yada sal (s. 48)

Meḳteplerīn gėttī *oḫır yazarı* (s. 48)

Ceddelerīn *çarşıları bazarı* / İmam Seʿed Er Mamud'un mazarı / Her bīr selīḥ ḳullarını yada sal (s. 48)

Her zamanda *güç ḳuvatı ercī* ṿar (s. 50)

Aslana ḳaplana ḳafas derd olır (s. 50)

Dostımız ėşīmīz gördī cėbīmīz (s. 52)

ʿĪlīmī meʿrifetī bulın cocıḳlar (s. 54)

Yüregīmde çarpaz daġlar / Ṿiran oldı *baḫça baġlar* (s. 84)

Adım şanım yaman oldı (s. 84)

5.3.6.3. Unsurları Zıt Anlamlı Kelimelerden Oluşan Tekrar Grubu

Ḥalal ḥaram yoḫtı fırsat bulana (s. 8)

Gerek tanıyasay *yaḫşı yamanı* (s. 12)

Dünyedī her zaman *boşalır dolır* (s. 15)

Hiç *boşalmaz dolmaz* ebed (s. 27)

Ṿar *egrī* ṿar *doġrı* tutan damanı (s. 31)

Yaḫşısı ṿar ise çoḫtı *yamanı* (s. 31)

Otırıp ḳaḫmaġım yardım diledī (s. 32)

Dağların başına *çıḫıp enerdīm* (s. 32)

Uzaḫ menzīllere *gėdīp dönerdīm* (s. 32)

Yorılmaḫ bīlmezdī *gėdīp gelīrdī* (s. 33)

Şere ortaḫ olduḫ *ḫėre* olmaduḫ (s. 34)

Yorılır *gīdene gelene* sėler (s. 38)

ʿErep Kürt *saġımız solımız* bīzīm (s. 40)

Aslandı *saġımız ölīmīz* bīzīm (s. 41)

Ỻarımız yoḫımız talandı gėttī (s. 44)

Yaḫşı yaman ėlettīren / Meşġelete salan para (s. 45)

Alan satan ona uġrar (s. 45)

Yoldaş yoldaşı utarsa / *Ḥalal ḥaram* ḳatarsa / Ucuza baha satarsa / Bīr gün olır talan para (s. 46)

5.3.7. Edat Grubu

Edat grubu, bir isim unsuru ile onu izleyen çekim edatından oluşur (Karahan, 2023, s. 83). Çekim edatları, bağlandıkları isim veya isim soylu kelimeye sebep, benzerlik, yön, miktar, beraberlik, karşılaştırma gibi çeşitli anlamlar katar. Bu grupta isim unsuru önde, çekim edatı sonda yer alır ve asıl unsur isim unsurudur.

Edatlar, tek başlarına anlam taşımayan; ancak isim, sıfat, zamir gibi isim soylu kelime ve kelime gruplarına eklenerek onlarla sıkı bir anlam ilişkisi kuran görevli kelimelerdir (Aktan, 2016, s. 33). Edatlar cümlede tek başına öge olamaz, çekim eki almaz; fakat bağlandıkları kelime ile birlikte anlam ve görev kazanırlar. İsim unsuru yalın durumda veya hâl eki almış biçimde bulunabilir, tek kelimeden ya da kelime grubundan oluşabilir (Özkan, Aşçı & Toker, 2019, s. 131).

5.3.7.1. "kimi" (gibi) Edat Grubu

Zar kīmī partalda ʿüryana baḫın (s. 7)

Ḳuru aġaç kīmī bīrden kırılmay (s. 28)

5.3.7.2. "üçün" (için) Edat Grubu

Ad üçün paylanan rīyedī gider (s. 7)

Onın üçün bīr kīmse ėlemez ḳarar (s. 15)

5.3.7.3. "göre" Edat Grubu

Gerektī yaşına *göresīn* ala (s. 24)

5.3.7.4. "ile" Edat Grubu

Boşbıġaz *cehīlnen* suḥbat ėleme (s. 13)

İnsana ḥayvana cīn ʿefrīte *ile* / Ḫabardar olmıştı ḳonışan dīle (s. 18)

Ulı tayrı *ile* tekellüm ėttī (s. 18)

Kīmī sultan ʿâşık *taḫtıyla* barḫa (s. 24)

İndī *çögenīynen* geldī ayaġım (s. 33)

Gerek aylıġ alan *borçnan* almasın (s. 37)

Bugün binde bīrī *paranan* alır (s. 39)

5.3.8. Bağlama Grubu

Bağlama grubu, iki veya daha fazla isim unsurunun ya da kelime grubunun, bağlama edatları (bağlaçlar) ile birbirine bağlanmasıyla oluşan kelime grubudur (Karahan, 2023, s. 87). Bağlaçlar, bağladıkları unsurlar arasında sıralama, açıklama, denkleştirme, karşılaştırma, sebep-sonuç ve sınırlandırma gibi anlam ilişkileri kurar. Bu grupta bağlanan unsurlar eşit öneme sahiptir ve her biri kendi vurgusunu taşır (Aktan, 2016, s. 56). Bağlaçlar çoğunlukla bağladıkları unsurların arasında yer alsa da kimi zaman başta veya sonda bulunabilir: bir sen bir ben, belki bugün belki yarın, arkadaşlarım olsun ailem olsun. Ayrıca isimleri bağlayan ile bağlacının, fiile bağlayan ile edatından ayırt edilmesi gerekir (gece ile gündüz [bağlama grubu] – araba ile git- [edat grubu]) (Demir & Yılmaz, 2016, s. 234). Bağlama grupları cümlede isim, sıfat veya zarf görevinde kullanılabilir (Özkan, Aşçı & Toker, 2019, s. 132).

5.3.8.1. "ve" Bağlama Grubu

İnsandı *ekin ve meyve yètīren* (s. 21)

Zalım ve zulmatı gèttī ķalmadı (s. 54)

5.3.8.2. "ile" Bağlama Grubu

ʿEhd ile ķararı saγrılır yèlde (s. 6)

Yarıya daḫtur baḫtırır / *Köşk ile saray yaptırır* / Gèγīle surur getīrīr / Ay başında gelen para (s. 45)

5.3.8.3. "kimi…kimi" Bağlama Grubu

Kīmī zalım kīmī feķir ʿaγara (s. 8)

Kīmī doġrı kīmī egrī nèdelīm (s. 20)

Kīmī zengīn kīmī mīskin ifķara (s. 21)

Kīmī acdı kīmī toḫtı (s. 26)

Kīmī şerī sèγer kīmī barışı (s. 28)

Kīmī mümīn kīmī yoḫtı imanı (s. 31)

Kīmī ķaçtı kīmī èγlere gīrdī (s. 34)

Kīmī talan oldı kīmī itīptī (s. 36)

Kīmī alır kīmī satar (s. 45)

Kīmī çalı tīken kīmī gül eken (s. 51)

5.3.8.4. "hem…hem" ve "hem" Bağlama Grubu

Ḫalıķtı yaradan her maḫluķatı / *İns melek cīnī hem ḥayγanatı* (s. 31)

Cöb kesen hem çalan para (s. 46)

5.3.8.5. "Bazı…bazı" Bağlama Grubu

Bazı ḥalal bazı ḥaramdı etī (s. 31)

5.3.8.6. "ne…ne" Bağlama Grubu

Ne azına ḳenīʿ ne çoḫtan doyar (s. 8)

5.3.8.7. "ister…ister" Bağlama Grubu

Īster gözel īster çīrkīn īçīnde (s. 12)

Īster yaḫşı īster yaman insanda (s. 20)

5.3.9. Ünlem Grubu

Ünlem grubu; bir ünlem ile bir isim ya da isim grubunun eksiz birleşmesiyle oluşan, cümlenin kuruluşuna doğrudan katılmayan ve genellikle duygusal ya da seslenme işlevi taşıyan kelime grubudur (Aktan, 2016, s. 55; Karahan, 2023, s. 90; Özkan, Aşçı & Toker, 2019, s. 132). Bu grupta vurgu ünlem üzerinde yoğunlaşır ve grup cümlenin herhangi bir yerinde bulunabilir (Demir & Yılmaz, 2016, s. 230). Örnek olarak "Hey arkadaşlar", "Ey Türk gençliği" gibi yapılar verilebilir.

Konuyla ilgili örnekler şöyledir:

Ėy haỿar bı kötī zamana baḫın (s. 6)

Ne yazuḫ ki insan insana duşman (s. 22)

Ne fėda ḳeseỿet ʿīdỿen insanda (s. 22)

Şükür ki tutupsay doġrı damanı (s. 25)

Ėy aġalar her şė tersīne olmaz (s. 30)

Ne fėda canbazlar gīrmīş bazara (s. 36)

Ėy aġalar kīmse borçlı olmasın (s. 37)

Ne fėda ne çara ḳalannan soyrı (s. 43)

5.3.10. Ünvan Grubu

Ünvan grubu; bir şahıs ismi ile bu isme eklenmiş bir ünvan ya da akrabalık adının eksiz birleşmesiyle oluşur (Karahan, 2023, s. 92; Özkan, Aşçı & Toker, 2019, s. 133). Ünvan, kişinin toplumdaki konumunu, mesleğini, rütbesini veya saygınlık derecesini ifade eder ve nitelik kazandırıcı bir işlev üstlenir (Aktan, 2016, s. 41). Örneğin "Ayşe Hanım", "Mustafa Kemal Paşa" ve "Prof. Dr. Talat Tekin" gibi yapılar ünvan grubuna örnek teşkil eder (Demir & Yılmaz, 2016, s. 230).

Konuyla ilgili örnekler şöyledir:

Nebī Hud ķavmına ķırġın saldıran (s. 17)

Malla Baķır dīyer çektuḫ mīḥnetī (s. 44)

Ceddelerīn çarşıları bazarı / *İmam Seʿed Er Mamud'un* mazarı / Her bīr selīḥ ķullarını yada sal (s. 48)

5.3.11. Kişi İsmi Grubu

Kişiye isim olmak için bir araya gelmiş kelimeler grubudur. Bu grup, iki veya daha fazla kişi isminden oluşur. Aynı zamanda gruptaki isimler ek almadan birleşmektedir. Örneğin, Muharrem Ergin, Yahya Kemal Beyatlı (Karahan, 2023, s. 93).

Konuyla ilgili örnekler şöyledir:

Baķır Çolaḫ dīyer ḫeyele daldım (s. 11)

Ibrahım Ḥelile ķonaḫ ķondıran (s. 18)

Görseden *Mīḥemmet ʿEli* damanı (s. 19)

Baķır Çolaḫ dėmez beleşe boşa (s. 36)

Baķır Çolaḫ dīyer ʿeķibet n'olır (s. 39)

Baķır Çolaḫ dėmez boşına sözī (s. 42)

Baķır Çolaḫ sözīn sėler bīlene (s. 51)

Baķır Çolaġoġlı dedī aylayın (s. 55)

5.3.12. Sayı Grubu

Sayı grubu; basamak sistemine göre sıralanmış ve aralarında toplama ilişkisi bulunan iki sayı unsurunun eksiz olarak birleşmesiyle oluşur. Başka bir deyişle ilk sayısı büyük, ikincisi ise küçük iki sayının eksiz bir şekilde birleşmesiyle oluşan kelime gruplarına sayı grubu denir (Karahan, 2023, s. 94; Demir & Yılmaz, 2016, s. 233). Türkçede sayılar tek kelime (bir, on, yüz), sıfat tamlaması (dört yüz, beş bin) veya sayı grubu (yirmi üç, yüz elli beş) biçiminde ifade edilir (Aktan, 2016, s. 53; Özkan, Aşçı & Toker, 2019, s. 133).

Konuyla ilgili örnekler şöyledir:

Seksen doḳḳızda eskī cėb alduḫ (s. 52)

5.3.13. Birleşik Fiil

Birleşik fiil; bir isim ile yardımcı fiilin, iki ayrı fiilin veya isim soylu bir ya da birden fazla kelime ile esas fiilin birleşmesi sonucu tek bir kavramı karşılayan fiil türüdür (Karahan, 2023, s. 96; Aktan, 2016, s. 43; Korkmaz, 2022, s. 199). Bu fiiller anlamca kaynaşarak tek bir hareket, oluş veya durumu ifade eder. Meydana gelişlerine göre isim + yardımcı fiil (yardım etmek, hasta olmak), fiil + fiil (bakıp durmak, şaşıp kalmak) gibi farklı yapılar görülebilir (Demir & Yılmaz, 2016, s. 234-235; Özkan, Aşçı & Toker, 2019, s. 128).

Konuyla ilgili örnekler şöyledir:

And içer batıla ḳandırır dīlde (s. 6)

Kīmī *ḳurban keser* belkī *ḫėr ėder* (s. 7)

Ḳonıp konşıya *ezīyet ėlīyen* (s. 7)

Ona mına batıp *ġīybet ėlīyen* (s. 7)

Bīr kīmse ölennen *ʿībret almıyı* (s. 8)

Ḥalal ḥaram yoḫtı *fırsat bulana* (s. 8)

Şerīnnen *uzaġ ol* şeytandı cīndī (s. 9)

Cur cafa saldırır *ġar ėler* mīye (s. 10)

Gėçtī ʿümrīm men *murada yėtmedīm* (s. 11)

Çoḫ şükür Allaha *ḫata ėtmedīm* (s. 11)

Bı fene mīlkīnnen çoḫ *ʿībret aldım* (s. 11)

Baḳır Çolaḫ dīyer *ḫeyele daldım* (s. 11)

Edebī arkanı *iʿtibar ėle* (s. 12)

Merdin nesebīnnen sīye *yar ėle* (s. 12)

ʿErīf ol ḥalına durma tengīne (s. 13)

Çalı tīken olıp ʿeleme batma (s. 14)

Ḫatır gėyīl ḳırmaġ sözdedī sözde (s. 14)

Ḳedīr meʏlem bīze *ėlemīş nazar* (s. 16)

İnsana ḥayʏana cīn ʿefrīte ile / *Ḫabardar olmıştı* ḳonışan dīle (s. 18)

Zalımı *maḥu ėden* sīldīren Allah (s. 18)

Fırʿon *ġaraḳ oldı* sultanı bīttī (s. 18)

Bīr az bı insanı *teʿrif ėdelīm* (s. 20)

Bı ḳoḫmış dünyenīn *oldı ḥayranı* (s. 21)

Çoḫları *oldılar ḳulu ḳurbanı* (s. 21)

Şerden *uzaġ olsın gerek* her insan (s. 22)

Cihan ʿelem ona *ḳul olsın gerek* (s. 23)

Terk ėtsīn şehʏetī nefsīn öldīrsīn (s. 23)

Her comarda *layık* mal *olsın* gerek (s. 23)

O ḳoḫmış dünyenīn *düşmīş pėşīne* (s. 23)

Genç ḳız alan *olır başına bala* (s. 24)

Bını *taʿın ėlīyīp* onı sögmesīn (s. 24)

Kīmī *kanīʿ olmış* çardaġa koḫa (s. 24)

Altında bīr eskī çul *olsın gerek* (s. 24)

Gīşī sėl arʏadı *göl olsın gerek* (s. 24)

Mümīn olan Allahınnan *ḫaʏf ėler* (s. 25)

Ḳelbī arı nīyetīnī *saf ėler* (s. 25)

Kötīlīġe *yaḫşı ėder ʿef ėler* (s. 25)

Baḳır sīye *yoldaş ėle* imanı (s. 25)

Ġefīl olan ʿībret almaz (s. 26)

Delī *denk olmaz* ʿırfana (s. 27)

Gerī dönmez gīden canlar (s. 27)

Medemki yėr yėrden ṿıranımız ṿar / Ṿatan *azad olır* ṿıran ṿar iken (s. 28)

Dünye *islaḥ olmaz* şeytan ṿar iken (s. 28)

Zalıma *nasaḥat ṿermeḫ* boşadı (s. 29)

Ḳebīl ėtmez ʿaḳıl ʿırfan ṿar iken (s. 29)

Nėce *irşed olır* tuġyan ṿar iken (s. 29)

Nėceler *zulmėttī* aḫıttı ḳanı (s. 30)

Meṿlem *ṿasf ėlemīş* balda dermenīn (s. 30)

Bīr kīmse ölīmī *yadına salmaz* (s. 31)

Ḥėl taḳat ḳalmadı *ḫurda ḫoş oldım* (s. 32)

Ayaḫlarım menī *delil ėledī* (s. 32)

Otırıp ḳaḫmaġım *yardım diledī* (s. 32)

Her nerede *muradıma erīrdīm* (s. 32)

Mīye yėtīrmezdī *gerī ḳalırdı* (s. 33)

Bīze bīr dem geldī ʿ*ibret almaduḫ* (s. 34)

Şere *ortaḫ olduḫ* ḫėre *olmaduḫ* (s. 34)

Kīmī *iman ėttī* dögüşe sürdī (s. 34)

Kīmī *şehit oldı ḥeyetīn ṿėrdī* (s. 34)

Üksek menzīllerde *işler görīyī* (s. 35)

ʿArsız muḫennetler *fırsat bulıptı* (s. 35)

Bırda gelīr *ne ėtsīn* orda bītīptī (s. 36)

Maḍlum gene maḍlum *olmadı çara* (s. 36)

Ḥaḳiḳat gemīsī *ġark oldı* battı (s. 36)

Kīmī *talan oldı* kīmī itīptī (s. 36)

Ėy aġalar kīmse *borçlı olmasın* (s. 37)

Olan *bėzar olır* borcın elīnnen (s. 37)

Alan *bėzar olır* borcın elīnnen (s. 37)

ʿÂsıya dīyerse *olacaġ bėzar* (s. 37)

Üregī çıḫınca borcını bulan / Bulan *bėzar olır* borcın elīnnen (s. 37)

Bīlen *bėzar olır* borcın elīnnen (s. 37)

Eger *iḥsen ėtse* çaşar yorılır (s. 37)

Olan *bėzar olır* borcın elīnnen (s. 37)

Kapısın dögerse *ceseret ėder* (s. 38)

Talan *bėzar olır* borcın elīnnen (s. 38)

Olan *bėzar olır* borcın elīnnen (s. 38)

Kīmī *borç īstemez* köynegīn satsa (s. 38)

Yalan *bėzar olır* borcın elīnnen (s. 38)

Gelen *bėzar olır* borcın elīnnen (s. 38)

Her günde her ayda *yadına salır* (s. 39)

Salan *bėzar olır* borcın elīnnen (s. 39)

Ḳalan *bėzar olır* borcın elīnnen (s. 39)

Herkes bīr gün olır *ecelī gelīr* (s. 39)

El ele ẏėrenler yurdını bekler (s. 40)

Bīz ḳorḫı bīlmenuḫ *īçeruḫ andı* (s. 42)

Başımıza neler *geldī nėlīyīm* (s. 43)

Ġurbet *cennet olsa* ġerip *şad olmaz* (s. 43)

Ne yazuḫ *düşmīşuḫ* yaman *dīllere* (s. 43)

Göz yumıp açınca yėter reḥmetī (s. 44)

Yėtermez ṿayımız *taʿın ėder* ėller (s. 44)

Daha *gerī dönmez* talannan soyrı (s. 44)

Pīşmen olsaḫ n'olır bīlennen soyrı (s. 44)

Üskek menzīle yėtīrīr / Dīlsīzī *dīle getīrīr* / Gīşī ḳīymetīn arttırır / Ḳedīr ḳīymet bīlen para (s. 46)

Tılafarın başındakı dumanı / Yadla sürgün ėllerīnī *yada sal* (s. 47)

Bėle duran bėle kötī zamanı / Her dem yaman ḥallarını *yada sal* (s. 47)

Yada salır herkes ėṿīn iṿasın / O gėçen çaġların kėfīn safasın (s. 47)

Serīn esen yėllerīnī *yada sal* (s. 47)

Mīlletlerīn Türkmenėlī soyların / Ayrı ayrı ʿedetlerīn ḫuyların / Çalġıların gelīnlerīn toyların / Sazlarının tėllerīnī *yada sal* (s. 47)

Ḫalı Begīn deresīnīn serīnī / Orta Ḳorıḫ baġçasının barını / Baġlarının incīrīnī narını / Selme Fatto göllerīnī *yada sal* (s. 47)

Şemīs Ḳamar Onlı Bılaġ Dīşėrī / Su Meḥlesī Panık o Ḳurt ʿEllerī / Ḳala Subaşının bölīgīn ḫėrī / Mīlklerīnī mallarını *yada sal* (s. 48)

Tılafarın ürektedī daġları / Ḫadra Parçabaġın yaşıl baġları / Her gelende Ḫıdır Elyes çaġları / Aşan gīden yollarını *yada sal* (s. 48)

Ceddelerīn çarşıları bazarı / İmam Seʿed Er Mamud'un mazarı / Her bīr selīḥ ḳullarını *yada sal* (s. 48)

Egīl Egīl derelerīn yalların / Alçaḫların ḫabraların göllerīn / Ḳember dere Ḳırmız dere sėllerīn / Ḳış baharın sėllerīnī *yada sal* (s. 48)

Balıḫlı Su Ḳubbık Sino ėllerīn / Saralıban soldı teze güllerī / Tırmı Maḥrap Ḳızıl Ḳuyyu çöllerī / Köylerīnī çöllerīnī *yada sal* (s. 49)

Şad günlerī yīllerīnī *yada sal* (s. 49)

Tılafarın aslı soyı Türkmendī / Hiç *Kürt ʿEreb olmaz* saḳın aldanma (s. 50)

Gerçek *sarab olmaz* saḳın aldanma (s. 50)

Şahın *ġurab olmaz* saḳın aldanma (s. 50)

Asılzada *comard olır merd olır* (s. 50)

Aslana ķaplana ķafas *derd olır* (s. 50)

Cėlan *carab olmaz* saķın aldanma (s. 50)

Cevher *torpaġ olmaz* saķın aldanma (s. 50)

Yabancıya *umıt tutma* boşadı (s. 51)

Türkmen *ẖarab olmaz* saķın aldanma (s. 51)

Ķılıç *ķurab olmaz* saķın aldanma (s. 51)

ʿUmmen *şarab olmaz* saķın aldanma (s. 51)

Yoẖsıla zengīne *ẏeşẏeşe salduẖ* (s. 52)

Ögrenīn *bīlīcī olın* cocıķlar (s. 54)

Bı gözel ẏatana *ẖīzmet ėleyīn* (s. 55)

Yüregīmde çarpaz dağlar / *Ẏiran oldı* baẖça bağlar (s. 84)

Dünye miye *yalan oldı* (s. 84)

Ettuẖlerīm *talan oldı* (s. 84)

Çara bulmaz çarasız gėẏlīm (s. 84)

Acı oldı memleketīm (s. 85)

Baķır dīyer *pir olınca* / Dünye zından *zar olınca* / Mazar miye *yėr olınca* / Usanmıyı ʿarsız gėẏlīm (s. 85)

Yazdım *başa gelenī* (s.136)

Dėduẖ belkī *ẖoş olır* (s.137)

Şehit *murada yėttī* (s.139)

BÖLÜM VI

SONUÇ

Bu çalışmada, Teleferli Türkmen şair *Bakır Çolakoğlu'nun Aḫır Zaman* adlı şiir kitabı, *Leyla Karahan'ın Türkçede Söz Dizimi*'ne göre cümle ögeleri ve kelime grupları bakımından incelenmiştir. Çolakoğlu şiirlerini Telafer Türkmen ağzıyla söylemiştir. Bu bakımdan araştırma Telafer ağzının söz dizimi incelemesini yapan ilk akademik çalışma özelliğini taşımaktadır.

Aşağıdaki tabloda belirtildiği üzere, incelenen metinde ana ögelerin sayısı 1807, ana ögelerinde sıklıkla kullanılan öge yüklem 658 sayı ve %36,416 yüzdeyle yer aldığı tespit edilmiştir. Kelime gruplarının sayısı ise 631, kelime gruplarında sıklıkla kullanılan grup da sıfat tamlaması 129 sayı ve %20,476 yüzdeyle kullanıldığı belirlenmiştir.

Tablo 1

Ana Ögelerin Kullanım Sayısı ve Yüzdelik Oranı

Ana Ögeler	Kullanım Sayıları	Kullanım Yüzdeleri
Yüklem	658	%36,413
Özne	658	%36,413
Nesne	170	%9,407
Yer Tamlayıcısı	145	%8,024
Zarf	152	%8,411
Yardımcı Öge	24	%1,328
Toplam	1807	%100

Tablo 2

Kelime Gruplarının Kullanım Sayısı ve Yüzdelik Oranı

Kelime Grupları	Kullanım Sayıları	Kullanım Yüzdeleri
İsim Tamlaması	125	%19,841
Sıfat Tamlaması	129	%20,476
Sıfat Fiil Grubu	90	%14,285
İsim Fiil Grubu	5	%0,793
Zarf Fiil Grubu	24	%3,809
Tekrar Grubu	79	%12,539
Edat Grubu	12	%1,904
Bağlama Grubu	20	%3,174
Ünlem Grubu	8	%1,269
Ünvan Grubu	3	%0,476
Kişi İsmi Grubu	8	%1,269
Sayı Grubu	1	%0,158
Birleşik Fiil	127	%20,000
Toplam	631	%100

Çalışmanın temel bulgusu, Telafer ağzının Türkçenin genel söz dizimi kurallarına büyük ölçüde uygun olduğudur. Fakat incelemeye konu eserin şiir türünde olmasından kaynaklı bazı hususlar dikkat çekicidir. İncelenen metindeki cümlelerin 485'i fiil cümlesi iken 173'ü isim cümlesidir. Yani tüm cümlelerin %26,291'i isim, %73,708'i fiil cümlesidir. İsim cümlelerinde bilhassa eksiltili yapılar ile mısra sonunda redif ve kafiye oluşturulmuş böylece şiirde ahenk sağlanmıştır. Özellikle gizli özne kullanımının yaygın olduğu tespit edilmiştir. Sıfat tamlamaları ve sıfat fiil gruplarının sık kullanılması eserin şiirlerden oluşmasıyla ilgili görülebilirse de aynı zamanda şairin tasvirî üslubunun bir parçası olarak da değerlendirilebilir. Sıfat fiil gruplarından "-An" ekli yapıların sıklıkla kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu durum, tekrarlı anlatım gücünü artıran önemli bir özellik olarak dikkat çekmektedir. Ayrıca duygusal anlatımda ve vurgu yapmada tekrar gruplarının yaygındır. Eserde zarfların ve zarf fiillerin kullanımının azlığı yine şiirlerin temalarıyla ilişkili görülebilir. Daha çok şahsî sıkıntıları, toplumsal ve dinî konuları dile getiren şiirler olduğundan hareket bildiren bu türden yapıların daha az kullanılması normaldir.

Mekân bildiren ifadelerde yerel coğrafyaya özgü yer adlarının çokluğu, şairin yetiştiği kültür ortamıyla güçlü bağlarını yansıtmaktadır. Özellikle kültürel kavramları ifade eden tamlamalarda Telafer'e özgü söz varlığının yoğun kullanımı dikkat çekmektedir. Çolakoğlu'nun yaşadığı muhitle olan ilişkisinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Bakır Çolakoğlu'nun şiirlerinde Telafer halk kültürüne özgü deyim ve atasözlerinin yoğun kullanımı tespit edilmiştir. "Ḳuru aġaç kīmī bīrden kırılmay" (Kuru ağaç gibi birden

kırılmayın), "Tülküler oynıyı aslanlar yattı" (Tilkiler oynuyor aslanlar yatıyor) gibi ifadeler, yerel bilgeliği yansıtan önemli örneklerdendir.

Kalıp sözlerde ise dinî ve kültürel değerleri yansıtan ifadelerin ağırlıkta olduğu görülmüştür. "İnşallah cennetī yar ėler mīye" (İnşallah cenneti yâr eder bana), "Şükür ki tutupsay doġrı damanı" (Şükür ki tutmuşsun doğru güvenceyi) gibi ifadeler bu kategoriyi örneklemektedir.

Kelime dağarcığı bakımından ise şairin hem Türkçenin temel söz varlığını koruduğu hem de Arapça ve Farsçadan alıntı kelimeleri bünyesinde barındırdığı görülmüştür. Bu durum, Telafer'in tarih boyunca farklı kültürlerle etkileşim içinde olmasının doğal bir sonucudur.

Bu araştırma, Telafer ağzında yazılmış bir eserin söz dizimi açısından ilk kapsamlı incelemesi olması nedeniyle de önem taşımaktadır. Çalışma, UNESCO'nun "tehlike altındaki diller" sınıflandırması bağlamında, Telafer ağzının belgelenmesine katkı sağlamaktadır.

Elde edilen bulgular, Irak Türkmen ağızlarının bütüncül değerlendirilmesi için temel veri oluşturmakta ve gelecekte yapılacak karşılaştırmalı çalışmalara zemin hazırlamaktadır. Bu ağızla ilgili farklı türlerden eserlerin de incelenmesiyle ileride söz dizimi özelliklerinin daha net ortaya konacağı kanaatindeyiz.

Sonuç olarak, bu çalışma Telafer ağzıyla yazılmış bir eserin (*Aḫır Zaman*) söz dizimi özelliklerini sistematik bir şekilde belgelemiş ve Irak Türkmen ağızları araştırmalarına katkı sağlamıştır. Elde edilen bulgular hem dilbilimsel hem de kültürel açıdan değerli veriler sunmakta ve bu ağzın korunması için önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

Aksan, D. (2000). *Her yönüyle dil: Ana çizgileriyle dilbilim*. Ankara: TDK.

Aktan, B. (2016). *Türkiye Türkçesinde söz dizimi* (2. bs.). Konya: Eğitim.

Bayatlı, H. K. (1996). *Irak Türkmen Türkçesi*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Bayatlı, N. Y. (2017). *Irak Türkmen folklorunda geçiş dönemleri etrafında oluşan halk inançları* (Cilt 1). Bağdat: Dar El-Şuᶜun El-Sekafiye El-ᶜEmme.

Bilgegil, M. Kaya. (2014). *Türkçe dilbilgisi* (2. bs.). Erzurum: Salkımsöğüt.

Bilgin, M. (2006). *Anlamdan anlatıma Türkçemiz* (2. bs.). Ankara: Anı.

Buluç, S. (2007). *Kerkük hoyrat ve manilerinde başlıca ağız özellikleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Çolakoğlu, R. (2017). *Telafer folkloru*. İstanbul: Kerkük Vakfı.

Çolakoğlu, B. (2019). *Ahır zaman*. (Haz. R. Çolakoğlu). Necef: Alemiye.

Demir, N., & Yılmaz, E. (2016). *Türk dili el kitabı* (8. bs.). Ankara: Grafiker.

Demirci, M. (2012). Telafer Türkmen ağzında ses bilgisi özellikleri. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, *34*, 95-112.

El-Haşimi, T. (1936). *Irak coğrafyası* (2. bs.). Bağdat: Maarif.

El-Hasani, A. (1982). *El-Irak kadimen ve hadise*. Bağdat: El-Rafideyin.

El-Nakip, M. (2008). *Kerkük ve heviyetüha el-kavmiye ve-l sekafiye* (H. Hürmüzlü, Çev.). İstanbul: Yaylacık.

El-Reşid, R. A. (2017). *El-veciz fi tarih Tellafer*. İstanbul: Kerkük Vakfı.

Ercilasun, A. B. (1987). Irak Türkleri dil ve edebiyatı. M. Nakip ve Z. Köprülü (Haz.), *Irak Türkleri Sempozyumu Tebliğleri* içinde. Ankara: Gazi Üniversitesi.

Eroğlu, C., Babuçoğlu, M., & Özdil, O. (2012). *Osmanlı vilayet salnamelerinde Musul*. Ankara: Orsam.

Güzel, H. C. (2014, Mayıs). Ortadoğu'da Türkmen varlığı. *Ortadoğu Türkmenleri Sempozyumu'nda sunulmuş bildiri*, Ankara.

Hengirmen, M. (2015). *Türkçe dilbilgisi* (22. bs.). Ankara: Engin.

Hürmüzlü, H. (2016). *Kavum yedun el-Turkman*. İstanbul: Kerkük Vakfı.

Karahan, L. (2011). Türkiye Türkçesi ağızlarının sınıflandırılması. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten, 58*, 205-225.

Karahan, L. (2012). *Türkçede söz dizimi* (18. bs.). Ankara: Akçağ.

Karahan, L. (2023). *Türkçede söz dizimi* (29. bs.). Ankara: Akçağ.

Karahan, L. (2024). *Türkçede söz dizimi*. Ankara: Akçağ.

Kadoş, A. (2018). *Sümer uygarlığının Telafer'e etkisi*. Ankara: Bizim Büro.

Korkmaz, Z. (2022). *Türkiye Türkçesi grameri: Şekil bilgisi* (7. bs.). Ankara: Türk Dil Kurumu.

Küzeci, Ş. (2004). *Kerkük soykırımları (Irak Türkmenleri uğradığı katliamlar 1920-2003)*. Ankara: EKNOED.

Özdağ, Ü. (2007). *Kerkük, Irak ve Ortadoğu*. İstanbul: Bilgeoğuz.

Özkan, A., Aşcı, D., & Toker, M. (2016). *Türkiye Türkçesi söz dizimi*. Konya: Palet.

Özkan, A., Aşcı, D., & Toker, M. (2019). *Türk dili (Dil ve anlatım)*. Konya: Palet.

Saatçi, S. (1996). *Tarihi gelişim içinde Irak'ta Türk varlığı*. İstanbul: Kerkük Vakfı.

Saatçi, S. (2003). *Tarihten günümüze Irak Türkmenleri*. İstanbul: Ötüken.

Saatçi, S. (2009). *Irak Türkmen boyları oymakları ve yerleşme bölgeleri*. İstanbul: Kerkük Vakfı.

Türkmen, S. (2020). Türkmen ağız araştırmalarında Telafer'in yeri. *Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, *5*(2), 150-165.

UNESCO. (2003). *Language vitality and endangerment*. Paris: UNESCO Ad Hoc Expert Group on Endangered Languages.

Ünlü, M. (2006). *Türk dili (Ortaöğretim Türk dili ve anlatım müfredatına ve TDK'nın yazım kılavuzuna uygun)*. Ankara: TDK.

EKLER

EK-1. Bakır Çolakoğlu'nun Şiirleri ve Hoyratları

AḪIR ZAMAN

Aḫır zaman oḫsa ʿelem buzılmış

Ėy haṿar bı kötī zamana baḫın

Atanın defterī ḳara yazılmış

Arṿadın sözīne uyana baḫın

Anaya babaya reḥmet ḳalmamış

ʿEmcede dayıda mırṿat ḳalmamış

Ḳüççükten büyüge ḥürmet ḳalmamış

Bėle bīr edebe arkana baḫın

Yol usul ḳalmadı çaġdaş nesilde

And içer batıla ḳandırır dilde

ʿEhd ile ḳararı saṿrılır yelde

Bėle ʿehde bėle pimana baḫın

Fītne paradadı fītne maldadır

Bı ḫaḫ ḥaḳtan cīdden egrī yoldadır

Ḳardaşı yoldaşı utar aldadır

Yaḫunnan yaḫuna pılana baḫın

Ḳonıp konşıya ezīyet ėlīyen

Ona mına batıp ġīybet ėlīyen

Bīr sadaḳa ẏėrse mīnnet ėlīyen

Ondakī insafa ẏıcdana baḫın

Kīmī ḳurban keser belkī ḫėr ėder

İkkī çıḳ et feḳir mīskine nėder

Ad üçün paylanan rīyedī gider

Dağılan nedīre ḳurbana baḫın

Çarşı dükkenlerde gelīnner ḳızlar

Potra boyaḫ dolı utanmaz yüzler

Sıḫı gėyīmlere baḫıyı gözler

Zar kīmī partalda ʿüryana baḫın

Nasıl bīr zamandı her şė tersine

Feḳir olsa kīmse gīrmez yasına

Zengīne ġar gīder ḳurʿen sesine

Gīden aġalara şölene baḫın

Ḥalal ḥaram yoḫtı fırsat bulana

Yüz yalanı ḳırır canbaz alana

Düz doġrı ne ėlesīn ʿâsı olana

Düz yolı görende azana baḫın

Şīmdīkī bı ʿelem bīrbīrīn soyar

Onın mının malın ḳarnına ḳoyar

Ne azına ḳenīʿ ne çoḫtan doyar

Bīrbīrīn derīsīn soyana baḫın

Zalıma nėlesīn mīskin bėçere

Ezelden olmamış bı derde çara

Kīmī zalım kīmī feḳir ʿaẏara

Felegīn çarḫına durana baḫın

Bīr kīmse ölennen ʿībret almıyı

Kötī pīslīġīnī elden salmıyı

Gėttuḫçe buzılır ıslaḥ olmıyı

Ḥaḳtan utanmıyan insana baḫın

Cemīʿe gīrende imanı çoḫtı

Çarşıda bazarda din iman yoḫtı

Acdan işī nedī öz ḳarnı toḫtı

Yalan yėre dine imana baḫın

Kīmīn ḍahırı dindī imandı

İçerīsī dolı ḥesettī kīndī

Şerīnnen uzaġ ol şeytandı cīndī

Dīlīnnen bal aḫan duşmana baḫın

Baḳır dīyer şükür ḥaḳḳa sığındım

Baḫmadım dünyede ḳazandım sundım

Günahkarrar gördīm gezdīm oğındım

Türlī günahlara batana baḫın

ACI ḤEYET

Bīlmem bı felege nėlīyīm nėdīm

Ḥeyetīmī zeḥmet zor ėler mīye

Ḳurtılmam elīnnen nėreye gėdīm

Bı genīş dünyīyī dar ėler mīye

Bı yaşa gelelī ḳara gün demde

ʿÜmrīmī çürüttīm ḳehīrde zamda

Bīr günīm şad gėçse bin günīm ġemde

Cur cafa saldırır ġar ėler mīye

Nesīnī sėlīyīm dertlerīm çoḫtı

Ḳederīm bı imiş çarası yoḫtı

Ḳara ḳelem ḳara yazdı bı baḫtı

Zamanımı zından zar ėler mīye

Yalġuz mīye degül ḳurduġu oyın

Kīmse çekebīlmez felegīn yayın

Sayamam günīnī haftasın ayın

Yaşımı ʿümrīmī ḫor ėler mīye

Gėçtī ʿümrīm men murada yėtmedīm

Yolımnan çıḫmadım egrī gėtmedīm

Çoḫ şükür Allaha ḫata ėtmedīm

Ḳorḫım ṿar pīrtaḫ dīl kar ėler mīye

Baḳır Çolaḫ dīyer ḫeyele daldım

Bı fene mīlkīnnen çoḫ ʿībret aldım

Her şėden ḫabardar Allaha saldım

İnşallah cennetī yar ėler mīye

ARAR İSEN ASIL ARA

Her geldī felḥene ekīnīn ekme

Tīken zıṿan olır ekīn īçīnde

Asılsız gözele gözīn tīkme

Kötī tīrçe bīter pakın īçīnde

Deim gėṿīl seṿer her şīrīn canı

Gerek tanıyasay yaḫşı yamanı

Bīlesey ḳapaḫlı gīzlī olanı

Kėçel baş bīlīnmez burġun īçīnde

Edebī arkanı iʿtibar ėle

Merdin nesebīnnen sīye yar ėle

Namerdīn yurdınnan ḳaç firar ėle

Azġın buzġun olır kökīn īçīnde

Gel saḳın aldanma her geldī yara

ʿAmelīn ʿedetīn bīr ara dere

Ararsay bīr ʿaḳlı gözelī ara

Īster gözel īster çīrkīn īçīnde

Güçlünen kollaşma ḥīngī ḥengīne

ʿErīf ol ḥalına durma tengīne

Ḳonşı olma edebsīze zengīne

Mesken ėle feḳir mīskin īçīnde

Muḫennet beḫīlden yardım dileme

Boşbıġaz cehīlnen suḥbat ėleme

ʿAḳıla gīrmīyen sözī sėleme

Olsın masḫara ʿeskīn īçīnde

Yaman söz dīyenī dėle aldırma

Ḳelbīnde kīmsīye ḥeḳīd ḳaldırma

Pende nasaḥata gümen saldırma

Gīdersey ḳalırsay şekkīn īçīnde

Baḳır dīyer sözīn az olsa yėter

Dilerem meʏleden olmasın beter

Belkī bı cihanda ḳalır bīr eter

ʿErebīn ʿEcemīn Türkīn īçīnde

AZ SÖZ

Sözīn azı ḫoştı çoḫınnan n’olır

Meteʿīn ḳīymetī azdadı azda

Çoḫ sözīn yalanı yanlışı olır

Ceẏherī azdadı özdedī özde

Yaḫşı söz cihanın malına deger

Kötī dīl yoldaşın ḳardaşın söger

Kīmī boş boşına kendīnī öger

İnanma lafına özdedī özde

Bīrīnī çürütīp bīrīne atma

Çalı tīken olıp ʿeleme batma

Şekere şerbete zehirī ḳatma

Ḫatır gėẏīl ḳırmaġ sözdedī sözde

Mīḥebbetīn ḳuşı üskekten uçar

Çīrkīnī begenmez gözelī seçer

Neden ḳızı seẏer duldan ẏazgeçer

Gėẏīl dulda degül ḳızdadı ḳızda

Sögīt aġacında sanma bar olır

Bar olan aġaçta incīr nar olır

Gėẏīl olma dėse nasıl yar olır

Medem ḳızın gözī yazdadı yazda

İnsanın ḥeyetī umıt emelī

Seẏerler gözelde edep kamalı

Nededī dīlberīn ḥüsnī camalı

Aġızda burunda gözdedī gözde

Dünyedī her zaman boşalır dolır

Adamda ḳebeḥet ḥesenet olır

Ḥaḳ doġrıyı sėẏer egrīden n'olır

Necet doġrıdadı düzdedī düzde

Her maḫluk yorġındı rızḳın arar

Onın üçün bīr kīmse ėlemez ḳarar

Ḳurdu ḳuşu durmaz kendīnī yorar

Şatarat şahında bezdedī bezde

Bı dünye gelene bīr çarşı bazar

Ḳedīr meẏlem bīze ėlemīş nazar

Ḫėrīmīz şerīmīz melekler yazar

Ḫėr ẏėrse şer ẏėrse bīzdedī bīzde

Baḳır dīyer beş gün dünye ḥeyetī

Ẏiran olır malı mīlkī zinetī

Ne aparır bırdan nedī ḥacatı

Aḫırı on arşun bėzdedī bezde

ALLAH

Ḳedīr bīr Allahtı ḳudretī çoḫtı

Ol deyīp olıban oldıran Allah

Bīrdī bīrlīġīne şėrīkī yoḫtı

Yaradan dīrīlden öldīren Allah

ʿArşı semeẏetī yėrī yaradan

Adamı melekī cīnī ẏar ėden

ʿEḳibet aḫratı bīze dar ėden

Cennet cehennemī doldıran Allah

Adamı torpaḫtan yoḫtan ẏar ėden

Nüḥīn gemīsīnī suda ḳaldıran

Nebī Hud ḳaẏmına ḳırġın saldıran

Īdrīse yėrīnī bīldīren Allah

Selīḥe dėẏeyī burhan gönderdī

İçtuġu suyunı süde dönderdī

Dėẏīyī intiḳam ġezep gönderdī

O ḳaẏma ʿiḳabın buldıran Allah

Ibrahım Ḥelile ḳonaḫ ḳondıran

Namrudın ataşın odın söndīren

Īsmeʿīl oġrına ḳurban endīren

Yaḳubı aġladıb güldīren Allah

Ḳardaşlar Yusīfī ḳuyyuya saldı

Bīr ḳadın mekrīnde zındanda ḳaldı

Mısıra sultan oldı memleket aldı

Endīren Allahtı ḳaldıran Allah

Daṿudı Celütī ṿuran öldīren

Zaburın emrīne ḥükmīn bīldīren

Batılı aġladan haḳḳı güldīren

Zalımı maḥu ėden sīldīren Allah

Sīlėmen ḥükmėttī rüzgâra yėle

İnsana ḥayṿana cīn ʿefrīte ile

Ḫabardar olmıştı ḳonışan dīle

Ayaġ üstü canın aldıran Allah

Musa ḳatlėledī Medyene gėttī

Ulı tayrı ile tekellüm ėttī

Fırʿon ġaraḳ oldı sultanı bīttī

Tuġyanı güldīren soldıran Allah

ʿİsīyī babasız oldıran Allah

Ḳondaḫta sėleden dīldīren Allah

Emrīnde öldīren ḳaldıran Allah

Pak ḳulın murada daldıran Allah

Ḫetīm el-enbīye geldī Mīḥemmet

ʿEleme bīr reḥmet oldı Mīḥemmet

Gīdenī gelenī bīldī Mīḥemmet

Mīḥemmet ʿEliyī bīldīren Allah

Baḳırın Allaha fidedī canı

Aḥratı īstersey Allahı tanı

Görseden Mīḥemmet ʿEli damanı

Bīzī doġrı yola saldıran Allah

İNSANOĠLI

Bīr az bı insanı teʿrif ėdelīm

Şükür kīfīr inkâr iman insanda

Kīmī doġrı kīmī egrī nėdelīm

Īster yaḫşı īster yaman insanda

İnsanın balası dünye zinetī

Emṿelī emlekī adı şühretī

Yolınnan azdıran nefsīn şehṿetī

Aldadır ṿar iken ʿısyan insanda

Gerek dīyer herkesī bīleḫ ayıraġ

Enbīye eṿlīye günahtan ıraġ

Selīḫ ḳullar bīze şıġ ṿėren çıraġ

Keremet muʿcizet burhan insanda

İnsandadı olan her bīr ʿelemet

Ṿarsa ʿaḳıl fīkīr ṿardı cehelet

Bīr gözel nīʿmettī ʿīlīm meʿrifet

Cehle ḳarşı ʿīlīm ʿırfan insanda

Nėceler ḥükmėttī sürdī dėṿranı

Bı ḳoḫmış dünyenīn oldı ḥayranı

Çoḫları oldılar ḳulu ḳurbanı

Zulum curum olır tuġyan insanda

Kīmī zengīn kīmī mīskin ifḳara

Dünye ḥalı bıdı olmaz bīr çara

Yaḫşı insan isen ḫėr iḥsen ara

Bulırsay aç çıplaḫ ʿüryan insanda

Zehirden acıdı ölīmīn adı

Çoḫını dert ʿīllet öldīren odı

Aġır ḫastalarındadı feryadı

ʿİlecī ḥekimde dermen insanda

İnsandı ekin ve meyṿe yėtīren

İnsandı insana ḫėret getīren

İnsandı insanın işīn bītīren

Her şė bīter gīder insan insanda

İnsan yaradılmış mukarram insan

Şerden uzaġ olsın gerek her insan

Ne yazuḫ ki insan insana duşman

Ne fėda ḳeseẏet ʿīdẏen insanda

İnsanlıḫ insanın gözel sıfatı

İnsan ḳardaşına gerek ḥürmetī

Baḳır der çoḫının yoḫtı mırẏatı

Kötīlīḫ ḥaḳarat nuḳsan insanda

OLSIN GEREK

Yeḳin bīl bı çarḫı bīr dėẏīren ẏar

Ona dīyer ise ol olsın gerek

ʿEdīl padişahtı elīnde ḳarar

Cihan ʿelem ona ḳul olsın gerek

Ḳul olan meẏlīye sıdḳın bīldīrsīn

Terk ėtsīn şehẏetī nefsīn öldīrsīn

Faḳırı mīskinī yėtīm güldīrsīn

Yıḫılıp düşene el olsın gerek

Namert ölīr gīder ḳıymaz malına

Acımaz yoḫsılın yaman ḥalına

Comart malın ẏėrse gelmez belīne

Her comarda layık mal olsın gerek

Baḫ sen bı ʿelemīn yorġın işīne

O ḳoḫmış dünyenīn düşmīş pėşīne

Alan satan uġrar bazar başına

Bı meydende para pul olsın gerek

İnsan gerek boşa kendīn ögmesīn

Sözīnī bīşīrsīn ḫaḫa degmesīn

Bını taʿın ėlīyīp onı sögmesīn

Dīlī şīrīn olsın bal olsın gerek

Kīmī sultan ʿâşık taḫtıyla barḫa

Kīmī kanīʿ olmış çardaġa koḫa

Derṿīş ḥaḳḳa ʿâşık gėyduġu ḫırḫa

Altında bīr eskī çul olsın gerek

Zeḥmettī ehīle yoldaşsız ḳala

Gerektī yaşına göresīn ala

Genç ḳız alan olır başına bala

Özīne münesīb dul olsın gerek

Ulı meṿle ḳulın rızḳın yėtīren

Arṿattı ėṿīnīn işīnī bītīren

Gīşīdī çalışan malı getīren

Gīşī sėl arṿadı göl olsın gerek

Mümīn olan Allahınnan ḫaṿf ėler

Ḳelbī arı nīyetīnī saf ėler

Kötīlīġe yaḫşı ėder ʿef ėler

Reḥmī çoḫ sabrı çoḫ bol olsın gerek

Baḳır sīye yoldaş ėle imanı

Dinīmīz ḥaḳ dindī tutma gümenī

Şükür ki tutupsay doġrı damanı

Gėttuġıy yol doġrı yol olsın gerek

ULI TAYRI

Dileyīn bı süel sözī

Kīmdī deim ölmez ebed

Bīzuḫ feḳir zengīn özī

Ṿėren özī almaz ebed

Ġefīl olan ʿībret almaz

Dünyenīn peşīnī salmaz

Bı dünye kīmsīye ḳalmaz

Herkes ölīr ḳalmaz ebed

Dünye malın sėṿen çoḫtı

Kīmī acdı kīmī toḫtı

Çoḫında kenеʿet yoḫtı

Yoḫsıl beg bīr olmaz ebed

Zengīn ṿėrmez zeketīnī

Bīlmez feḳir mīḥnetīnī

Ḳedīr meṿlem ḳudretīnī

Ḥīkmetīnī bīlmez ebed

Kīmī selīḥ sadıḳ sözī

Kīmī kedīb kötī özī

Kīmīnīn ḥaramda gözī

Ḥalalzada çalmaz ebed

ʿÂsı hiç gelmez imana

Kīm yaḫşı dīyer yamana

Delī denk olmaz ʿırfana

Delī ʿaḳlın bulmaz ebed

Hanı o sultannar ḫanlar

Gėttī çürüdī bedenler

Gerī dönmez gīden canlar

Ölen dönmez gelmez ebed

Baḳır dīyer gör zamanı

Yoḫtı dünyenīn emenī

Ḳonıp köçendī karṿanı

Hiç boşalmaz dolmaz ebed

UMIT

Bı da gelīr gėçer boşa darılmay

Umıdı kesmeyīn raḥman ṿar iken

Ḳuru aġaç kīmī bīrden kırılmay

Dėmeyīn dönmenuḫ duşman ṿar iken

Bīlīn ardımızda duranımız ṿar

Duşmanın gözīnī ḳıranımız ṿar

Medemki yėr yėrden ṿıranımız ṿar

Ṿatan azad olır ṿıran ṿar iken

Gīder her zalımın ḥükmī dėṿranı

Cümlenīn fidedī ṿatana canı

ʿEziz gençler oldı ḳurbanı

Döneruḫ o yurda iman ṿar iken

Tükenmez cihanın saṿaş dögīşī

Her zaman ḳaṿġadı fītnedī işī

Kīmī şerī sėṿer kīmī barışı

Dünye islaḥ olmaz şeytan ṿar iken

O kafır deʿīşīn bı ceheletī

ʿAḳla gīrmīyen her ḥakaratı

Onnan berī geldī İslam ümmetī

Ḳebīl ėtmez ʿaḳıl ʿırfan ṿar iken

Baḳır dīyer fītne mala maşadı

Gėçīnmīyen başlar aġa paşadı

Zalıma nasaḥat ṿermeḫ boşadı

Nėce irşed olır tuġyan ṿar iken

BĖLE OLIR MI

Ėy aġalar her şė tersīne olmaz

Dögīşte saẏaşta emen olır mı

Çoḫı ʿedeẏetten bīr ʿībret almaz

ʿEdeẏet olmassa duşman olır mı

Ẏar mı sayabılan gėçen zamanı

Nėceler zulmėttī aḫıttı ḳanı

Sultan oldı sürdī ḥükmīn dėẏranı

Hiç ḳan töken ʿedīl sultan olır mı

Herkes īster şadlıḫ toyı dügünī

Kīmseler īstemez bīr ḳara günī

Ataşın halaẏın çıḫar tütünī

Ataş olmıyınca duman olır mı

ʿAḳlı salamattı salamat canın

Reḥet olan bīlmez ḥalın giryanın

Meẏlem ẏasf ėlemīş balda dermenīn

Aġu zehir derde dermen olır mı

Ḫalıḳtı yaradan her maḫluḳatı

İns melek cīnī hem ḥayẏanatı

Bazı ḥalal bazı ḥaramdı etī

O tülkü bı daẏşan cėlan olır mı

Kīmī mümīn kīmī yoḫtı imanı

Ṿar egrī ṿar doġrı tutan damanı

Yaḫşısı ṿar ise çoḫtı yamanı

Kafırda zalımda iman olır mı

Cihan ʿelem olmış işīne maşġul

Deim yorġın ėden bı para pul

Ancaḫ binde bīrī rızḳına ḳebul

Bīlmem ḳīsmetīne ḳanan olır mı

Baḳır bı dünyeden doyan olmaz

Bīr kīmse ölīmī yadına salmaz

Aġıya köliye sultana kalmaz

Bı feneye gelīp ḳalan olır mı

AYAḪLARIMIN DERDĪ

Ḥėl taḳat ḳalmadı ḫurda ḫoş oldım

Bīlmem ne baladı aldı ayaġım

Dermenī bulınmaz derde düş oldım

Bedenīm kaldırmaz oldı ayaġım

Ayaḫlarım menī delil ėledī

Otırıp ḳaḫmaġım yardım diledī

Görīn ayaġıma zaman ne ėledī

Menī yaman ḫala saldı ayaġım

Dağların başına çıḫıp enerdīm

Uzaḫ menzīllere gėdīp dönerdīm

Dalımda on batman döse mīnerdīm

İndī çaḫı incīk buldı ayaġım

Mīnek īstemezdīm yayan yėrīrdīm

Iraḫ köyī kentī yaḫun görīrdīm

Her nerede muradıma erīrdīm

Hanī o ġar salan n’oldı ayaġım

Yügrük yolçıları yolda salırdı

Mīye yėtīrmezdī gerī ḳalırdı

Yorılmaḫ bīlmezdī gėdīp gelīrdī

İndī çögenīynen geldī ayaġım

Baḳır dīyer ḳada ḳeder çoḫıymīş

Ayaġımda bīr açalı oḫıymīş

Aradım derdīme dermen yoḫıymīş

Çarasız bīr ḥalda kaldı ayaġım

İMANSIZ CAMBAZLAR

Şīkeyet Allaha ne güne ḳalduḫ

İmansız cambazlar günüdī bugün

Ḳuyruġ olmaduḫ bugüne ḳalduḫ

İmansız cambazlar günüdī bugün

Bīze bīr dem geldī ʿibret almaduḫ

Saraba aldanduḫ fėda bulmaduḫ

Şere ortaḫ olduḫ ḫėre olmaduḫ

İmansız cambazlar günüdī bugün

Kīmī iman ėttī dögüşe sürdī

Kīmī şehit oldı ḥeyetīn ṿėrdī

Kīmī ḳaçtı kīmī ėṿlere gīrdī

İmansız cambazlar günüdī bugün

Dalıma dalına basıp çıḫtılar

Kīmlerīn yaptıġun kīmler yıḫtılar

Ḥaḳḳın saḥıbına yan göz baḫtılar

İmansız cambazlar günüdī bugün

Darlıḫta bīlmezduḫ harda ḳalıptı

İndī geylīġ oldı aġa olıptı

ʿArsız muḫennetler fırsat bulıptı

İmansız cambazlar günüdī bugün

Korḫıdan öldīren ölen ḳalmadı

Terezī buzıldı düzen ḳalmadı

Çıḫtı imansızlar ṿıcdan ḳalmadı

İmansız cambazlar günüdī bugün

Ölen neden öldī soranı yoḫtı

Yaralı saḳatın yaranı yoḫtı

ʿEdelet hardadı görenī yoḫtı

İmansız cambazlar günüdī bugün

Gene o beʿtiler ögde yėrīyī

Üksek menzīllerde işler görīyī

Gerçek ḥak īstiyen kendīn yorıyı

İmansız cambazlar günüdī bugün

Tülküler oynıyı aslanlar yattı

Ḥaḳiḳat gemīsī ġark oldı battı

Zigdir mıḳlacılar ḥükmīnī saldı

İmansız cambazlar günüdī bugün

Maḍlum gene maḍlum olmadı çara

Ballazlara ne yapacaḫ ifḳara

Ne fėda canbazlar gīrmīş bazara

İmansız cambazlar günüdī bugün

Yalan ayladıllar gerçek itīptī

Bırda gelīr ne ėtsīn orda bītīptī

Kīmī talan oldı kīmī itīptī

İmansız cambazlar günüdī bugün

Namert aġa olmış mıḳlacı paşa

Baḳır Çolaḫ dėmez beleşe boşa

Sėlemez durır sėlemez daşa

İmansız cambazlar günüdī bugün

BORÇ

Ėy aġalar kīmse borçlı olmasın

Olan bėzar olır borcın elīnnen

Gerek aylıġ alan borçnan almasın

Alan bėzar olır borcın elīnnen

Özī alır ṿėren deftere yazar

Aylar gelīr gėçer üregīn ezer

ʿÂsıya dīyerse olacaġ bėzar

Bīlen bėzar olır borcın elīnnen

Dükken sarmayası deftere dolan

Ne olır ḳazancı elīnde ḳalan

Üregī çıḫınca borcını bulan

Bulan bėzar olır borcın elīnnen

Īster ṿėrmīyene küser burılır

Eger iḥsen ėtse çaşar yorılır

Hele borçlı olan ḳızar darılır

Olan bėzar olır borcın elīnnen

Yadına salanda aġırır sīder

Kapısın dögerse ceseret ėder

İtīrmesse malı talana gīder

Talan bėzar olır borcın elīnnen

Dükkenī ḳaparsa rızḳınnan olır

O ḳalan borçları borçlıda ḳalır

Battal olan adam ḥalınnan n’olır

Olan bėzar olır borcın elīnnen

Kīmī borç īstemez köynegīn satsa

Kīmī de aldırmaz borçlara batsa

ʿEcep degül yalan yalana ḳatsa

Yalan bėzar olır borcın elīnnen

Dėse ay başında sözīnī diler

Ṿėrme dėse ʿâsı insana ne ėler

Yorılır gīdene gelene sėler

Gelen bėzar olır borcın elīnnen

Bugün binde bīrī paranan alır

Borcını īstese ʿarına gelīr

Her günde her ayda yadına salır

Salan bėzar olır borcın elīnnen

Baḳır Çolaḫ dīyer ʿeḳibet n’olır

Herkes bīr gün olır ecelī gelīr

Borçlı olan borcı aḫrata kalır

Ḳalan bėzar olır borcın elīnnen

BĪZ TÜRKMENUḪ

Bīze Türkmen dīyerler aġalar begler

Ezelden Türkmendī ėlīmīz bīzīm

El ele ẏėrenler yurdını bekler

Herkese açuḫtı elīmīz bīzīm

Bīr ulı meẏlīye imanımız ẏar

Dört kıtap īçīnde kurʿenīmīz ẏar

Ehlī beytīn yolı damanımız ẏar

Ḳurbandı canımız malımız bīzīm

Bīz Türkmen ėlīyuh bīlmenuḫ dīllet

Mīlletler īçīnde degüluḫ ḳīllet

ʿİraḳ ülkesīnde üçüncü mīllet

ʿErep Kürt saġımız solımız bīzīm

Ḳaraḳoyın Şīrḫan Ḳazı köyīmīz

Duz Daḳuḳ Tezede Türkmen boyımız

Kerkük Tılafarda asıl soyımız

Türkmendī ėlīmīz dīlīmīz bīzīm

Zaḫo Mendīlīye yollarımız ẏar

Her şehīr her köyde dallarımız ẏar

Derelī tepelī çöllerīmīz ṿar

Yurdımız şehrīmīz çölīmīz bīzīm

Arnaṿıt Çerkesīn ḫuyı bīzdedī

Zazanın Çaçanın soyı bīzdedī

Türkmenīn zırnası toyı bīzdedī

Yazmamız çīrmamız şalımız bīzīm

Her darlıġ olanda duranlar bīzuḫ

Saṿaş meydenīne gīrenler bīzuḫ

Üksek menzīllere erenler bīzuḫ

Aslandı saġımız ölīmīz bīzīm

Ḳaçaḳaç cengīne gīrenī sorın

Duşmana üz be üz duranı sorın

İngīlīz ʿeskerīn ṿuranı sorın

Duşman bükebīlmez bėlīmīz bīzīm

Bīr baġ suṿarılmaz olmassa bendī

Kīm kīmī ḳorarmış olmassa bendī

Bīz ḳorḫı bīlmenuḫ īçeruḫ andı

Yadlar çekebīlmez tėlīmīz bīzīm

Sazı çalan bīlīr tėlīn ḳedrīnī

Şaḳraḳ bīlbīl bīlīr gülīn ḳedrīnī

Öz mīlletī bīlīr dīlīn ḳedrīnī

Unutmaz dīlīmīz delīmīz bīzīm

Aġanın paşanın kölesī olır

Büyük başın büyük balası olır

Gerçek Türkmen olan ķalası olır

Serttī ķanadımız ķolımız bīzīm

Asıl Türkmen olır ataşın közī

Top tīfenkten dönmez Türkmenīn gözī

Baķır Çolaḫ dėmez boşına sözī

Kīmse ṿurabılmaz yolımız bīzīm

BÜYÜK ḤASRAT

Mīye gül dīyersey nasıl güleyīm

İçerīm dert ķehīr dolannan soyrı

Başımıza neler geldī nėlīyīm

Ṿatanımız duşman alannan soyrı

Ġurbet ekmegīnde aşında dad olmaz

Yad ėller ġeribe bīr gün ad olmaz

Ġurbet cennet olsa ġerip şad olmaz

Safa sürmez ġerip olannan soyrı

Bīz harda kalmışuḫ Tılafar harda

Ordakı günümīz görīnmez bırda

Canımız bırdadı fīkrīmīz orda

Fīkrīmīzden gėtmez gelennen soyrı

ʿÜmīr emegīmīz gėttī yīllere

Ne yazuḫ düşmīşuḫ yaman dīllere

Malımız maşımız ḳaldı ėllere

Ne fėda ne çara kalannan soyrı

Meskenīmīz olmış bı ġurbet ėller

Yėtermez ṿayımız taʿın ėder ėller

Ne yapsın bı darġun sunġun geṿīller

Gülmez saralıban solannan soyrı

Zamanımız bīze nėledī nėttī

Adımız şanımız çamıra battı

Ṿarımız yoḫımız talandı gėttī

Daha gerī dönmez talannan soyrı

Zalımın ezīyetī şīrīn candır

Yalġuz bīze degül her bīr yanadır

Neden soyrı bīlduḫ ṿatan anadır

Pīşmen olsaḫ n’olır bīlennen soyrı

Malla Baḳır dīyer çektuḫ mīḥnetī

Elbet ṿar ḫudanın bında ḥīkmetī

Göz yumıp açınca yėter reḥmetī

Reḥmīne engel yoḫ gelennen soyrı

PARA

Her müşkīl işī bītīren

Derde dermen bulan para

Yaḫşı yaman ėlettīren

Meşġelete salan para

Çarşı bazarını kurar

Alan satan ona uġrar

Kīmī alır kīmī satar

Satan para alan para

Her işlerī bītīrendī

Türlī ḳumaş getīrendī

Īraḫları yėtīrendī

Bı dünyede ḳalan para

Yarıya daḫtur baḫtırır

Köşk ile saray yaptırır

Gėvīle surur getīrīr

Ay başında gelen para

Üskek menzīle yėtīrīr

Dīlsīzī dīle getīrīr

Gīşī ḳīymetīn arttırır

Ḳedīr ḳīymet bīlen para

Ḳardaş yėgen ẏırıştırır

Yaman ḥala duruştırır

Ortalığı ḳarıştırır

Fītne başı olan para

Yoldaş yoldaşı utarsa

Ḥalal ḥaram ḳatarsa

Ucuza baha satarsa

Bīr gün olır talan para

Dünye ḳīymetīn arttıran

İmanı küfre ḳattıran

Ḫum ʿar ʿeyyībī örttīren

Bı zamanda olan para

Baḳır oḫır yazabılmaz

Derīn deyez ḳazabılmaz

Kīmsīyī aldatabılmaz

Cöb kesen hem çalan para

TILAFAR ĖLĪ

Tılafarın başındakı dumanı

Yadla sürgün ėllerīnī yada sal

Bėle duran bėle kötī zamanı

Her dem yaman ḥallarını yada sal

Yada salır herkes ėvīn ivasın

O gėçen çağların kėfīn safasın

Unutmayın yaz baharın havasın

Serīn esen yėllerīnī yada sal

Mīlletlerīn Türkmenėlī soyların

Ayrı ayrı ʿedetlerīn ḫuyların

Çalġıların gelīnlerīn toyların

Sazlarının tėllerīnī yada sal

Ḫalı Begīn deresīnīn serīnī

Orta Ḳorıḫ bağçasının barını

Bağlarının incīrīnī narını

Selme Fatto göllerīnī yada sal

Şemīs Ḳamar Onlı Bılaġ Dīşėrī

Su Meḥlesī Panık o Ḳurt ʿEllerī

Ḳala Subaşının bölīgīn ḫėrī

Mīlklerīnī mallarını yada sal

Tılafarın ürektedī dağları

Ḫadra Parçabağın yaşıl bağları

Her gelende Ḫıdır Elyes çağları

Aşan gīden yollarını yada sal

Meḳteplerīn gėttī oḫır yazarı

Ceddelerīn çarşıları bazarı

İmam Seʿed Er Mamud'un mazarı

Her bīr selīḥ ḳullarını yada sal

Egīl Egīl derelerīn yalların

Alçaḫların ḫabraların göllerīn

Ḳember dere Ḳırmız dere sėllerīn

Ḳış baharın sėllerīnī yada sal

Balıḫlı Su ḲubbıK Sino ėllerīn

Saralıban soldı teze güllerī

Tırmı Maḥrap Ḳızıl Ḳuyyu çöllerī

Köylerīnī çöllerīnī yada sal

Baḳır dīyer unutmayın ṿatanı

Sabrėleyīn gīdermeyīn imanı

Gėttī safa geldī cafa zamanı

Şad günlerī yīllerīnī yada sal

TÜRKMENĖLİ TILAFAR

Tılafarın aslı soyı Türkmendī

Hiç Kürt ʿEreb olmaz saḳın aldanma

Ḳürt ʿEreb īçīnde duran aslandı

Gerçek sarab olmaz saḳın aldanma

Tılafarın ķalası ṿar burcu ṿar

Ezerī ṿar Çerķesī ṿar Gürcü ṿar

Her zamanda güç ķuṿatı ercī ṿar

Şahın ġurab olmaz saķın aldanma

Asılzada comard olır merd olır

Aslana ķaplana ķafas derd olır

Ķotır olsa tazı olır ķurd olır

Cėlan carab olmaz saķın aldanma

Mīlletīn bīlmīyen parıya tapar

Bīr gün ʿEreb bīr gün Kürtlere ķopar

Beş on adam bīr şehre ne yapar

Cevher torpaġ olmaz saķın aldanma

Yabancıya umıt tutma boşadı

Asılsızı Türkmen ėlī boşadı

Teriḫ boyı sert durımda yaşadı

Türkmen ḫarab olmaz saķın aldanma

Her zaman şu dėṿran yėlīne esmez

Asıl Türkmen olan mīlletīn basmaz

Keskīn ķılıç olsa ķınını kesmez

Ķılıç ķurab olmaz saķın aldanma

Kīmī çalı tīken kīmī gül eken

Herkesīn aslı ẏar aslına çeker

Durı bılaḫ döner ırmaġa töker

ʿUmmen şarab olmaz saḳın aldanma

Baḳır Çolaḫ sözīn sėler bīlene

Bīr kes düşīn tabur tabur ölene

Delī derler ölīsīne gülene

Yasta tarab olmaz saḳın aldanma

CĖBĪMĪZ

Seksen doḳḳızda eskī cėb alduḫ

Dostımız ėşīmīz gördī cėbīmīz

Yoḫsıla zengīne ẏeşẏeşe salduḫ

O zaman ḳapıda durdı cėbīmīz

Çadırı yırtıḫtı esküğü çoḫtı

Īçīnde salamat bīr yėrī yoḫtı

Küşünīn tėllerī dīyersey oḫtı

Şofėrīn bėlīnī ḳırdı cėbīmīz

Mekīne yėr yėrden yaġını atar

Gėrīnīn toppızı elīme batar

Üç kere basmaḫla stobı tutar

Elīm ayaġımı yordı cėbīmīz

Kebrėtesī boġar her seʿet söner

Pasarda duranda öz ḥalı ener

Petīrī īşletmez hīndīlnen döner

Ama īşledīyse zordı cėbīmīz

Yolı tutsa ġefīl olma sönmesīn

Cėbīmīze mīnen yolda enmesīn

Gündīz gīder ise gėce dönmesīn

Leyīt çıraġı yoḫ kördī cėbīmīz

Tayaları çürük cek īster yolda

Tılafar şehrīne gīder bı ḥalda

Kelepçe ḳulaġı yırtıḫtı solda

Ḳırna tėl dīregīnī ṿurdı cėbīmīz

Cėbde bīr boyaḫ ṿar pasını soymaz

Mururdan ḳaçḫundı çarşıya uymaz

Bėle cėb alanın hiç ḳarnı doymaz

Her yėrī çīrkīndī ḫordı cėbīmīz

Gėṿīl derīn derīn ḳuyyılar ḳazdı

Baḳır bīr ḳaç kelem otırdı yazdı

Ne dėsem bı cėbīn ḥaḳḳında azdı

Ne ḳırmız ne yaşıl mordı cėbīmīz

COCIḲLAR

Zalım ṿe zulmatı gėttī ḳalmadı

Oḳıllar açıldı gelīr cocıḳlar

Ḳaranuḫ günlerī zaman ḳoymadı

Aġlamaḫ ḳalmadı gülīn cocıḳlar

Ḳanḳaṿır çalındı gīrīn saflara

Yėter çektüġīyīz aha oflara

Baḫmayın meḥlede çölde laflara

Meḳtebīn ḳīymetīn bīlīn cocıḳlar

Uşaḫ bīr fidandı uşaḫ bīr çınardı

Oḫıyıb ögretmeḫ büyük hünerdī

ʿĪlīm deduḫlerī ḳaynar pınardı

ʿĪlīmī meʿrifetī bulın cocıḳlar

Ḳorıyın ṿatanı ana yurdıyız

Karṿan ıraḫ gėttī neden durdıyız

Cihan aya çıḫtı īşte gördīyīz

Ögrenīn bīlīcī olın cocıḳlar

Cehelet maraddı cehelet ʿīllet

ʿĪlīmdī yükselen ʿīlīmdī deṿlet

Oḫıyın her şėyī görmeyīn zīllet

Ġar gelīn oḳıla dolın cocıḳlar

Sīz olın gelecek sīz olın emel

Ṿiran yurdıyıza ṿėrīn bīr kamal

Bı ʿeziz ṿatana olın bīr mitel

Bağlanın mektebe ḳalın cocıḳlar

Ḳafası boşların zamanı gėttī

Zalım hökmetīn farmanı gėttī

Çoḫları bı yurdın ḳurbanı gėttī

Bīzden bı ʿibretī alın cocıḳlar

Baḳır Çolaġoġlı dedī aylayın

Sīze layıḳ olan sözī dileyīn

Bı gözel ṿatana ḫīzmet ėleyīn

Bezeyīn saġını solın cocıḳlar

HAḲTAN HİDEYET

İlehi beykesem men sana geldīm

Bı mīlkīn saḥıbı sultana geldīm

Tobakaram günahım çoḫtı menīm

Bīlīyem sen ġafur ġufrana geldīm

Bı nefsīmdī menī azdıran her dem

Dilerem reḥmetīn reḥmīne geldīm

Şu beş gün dünyiye ḳonıp köçerem

Bı fene mīlkīne mihmana geldīm

Çarasız dertlerīm ẏar türlī türlī

Daʿẏası sendedī dermene geldīm

Senī dikrėderem her subḥi her şam

Yėtüksen ḥalıma ʿırfana geldīm

Felegīn çarḫını bīr dėẏīren ẏar

Onın ḥīkmetīne ḥayrana geldīm

Ha gėẏlīm īster dünye meteʿīn

O çarḫı tersīne dėẏrene geldīm

Oḫıdım dėẏrėledīm dört kıtabı

Delilīm murşīdīm ḳurʿene geldīm

Menī kīm ki ḳınar münkīr munafıḳ

Odı natḳı ḫuda cinene geldīm

Ḫudanın emrīne canım fidedī

Şeriʿet uġrına ḳurbana geldīm

İlehi Baḳır'a sennen hideyet

Şükür ki mümīnīm imana geldīm

DEGŞÜK YOLLAR

Söz ḳīymetīn ʿerīf bīlīr

Lefçe sözīn atar gīder

Kīmī ölīr adı ḳalır

Kīmī ölīr iter gīder

Ne ise herkesīn şanı

Adam ẏar reḥmėder canı

Adamdı aḫıdan ḳanı

Suç günaha batar gīder

Herkes dinīn ḥaḳta sanar

İnanduġı yola ḳanar

Ye cennet ye odda yanar

O çığrı tutar gīder

ʿErīf olan ʿaḳıl ḳapar

Abdal abdal ilan çapar

Elbet bablı babın tapar

Elī ele çatar gīder

Gerek dost dostın tanıya

Her dostı alma yanıya

Olır ki ḳıyar canıya

Yoldaşını satar gīder

Ḫaḫ ayrı ayrı yoldadır

Pīslīk günahkar ḳuldadır

Adam adamı aldadır

Ḳardaşını utar gīder

Kīmī yoḫsıl yaman ḥalı

Kīmī yer ķaymaġ balı

Ölīr gīder yıġan malı

Ḥalal ḥaram ķatar gīder

Baķır dīyer her bīr zaman

Bı cihanda yoḫtı aman

Īster yaḫşı īster yaman

ʿEķibetī iter gīder

DÜNYE

Dünye beş gün gelīr gėçer

Çoḫı onın ḥayranında

Her ne eker onı bīçer

Ne yaparsa dėṿranında

Kīmī mala mīlke meil

Kīmī ķısmetīne ķeil

Ṿarı yoḫı olan zeil

Olsa dünye cinenīnde

Aldadır malı dünyenīn

Günde bīr ḥalı dünyenīn

Baladı balı dünyenīn

Saķın olma ḫüsranında

Herkesīn şīrīndī canı

Ḥükmėdenler töker ḳanı

Gīder ḳalmaz adı şanı

Her ne yapsa sultanında

Baḫ bı dünye yoḫışına

Elẏen elẏen naḳışına

Ḥaḳ yaptuġı yapışına

Ẏar ḥīkmetī ʿırfanında

Kīmī şühret şan ʿaşḳında

Kīmī şīrīn can ʿaşḳında

Parẏana süzen ʿaşḳında

Yanar gīder ḳurbanında

Kīmīne dünye sėrandı

Kīmī ẏar acdı ʿuryandı

Kīmī zalımdı tuġyandı

Tuġyan ḳalır ʿısyanında

Feḳir mīskin olan nėder

Zengīnī mal maġrur ėder

Suç günaha batar gīder

Ölīr gīder günahında

Ölīm kesmez arasını

Herkes bekler sırasını

Dertlī olan çarasını

Onın ṿayı dermenīnde

Baḳır baḫ sen aca toḫa

Boş ṿer hem aza hem çoḫa

Gel ḳenīʿ ol ṿara yoḫa

Ki ḳalasay imanında

ŞEHİTLER

Ulı meṿle bīze cihed buyurmış

Cihed mertebesīn aldı şehitler

Şehitlerī başḳa sėçmīş ayırmış

Ṿatan üçün ḳurban oldı şehitler

Yabancılar gerī aldı ṿatanı

Feḳirin maḍlumın tökīldī ḳanı

Onda geldī şehedetīn zamanı

Şehit saġdı dėme öldī şehitler

Şehit gėttī arṿat uşaġı saldı

Anası babası aġlıya ḳaldı

Şehitler muḳeddes bīr menzīl aldı

Şerefī ʿīzzetī buldı şehitler

Ḳorḫı olmaz şehitlerīn yanında

Yurdın torpaġını ḳorır canında

Ṿatan azad olır şehit ḳanında

Ṿatan marşı ḳanda çaldı şehitler

Ḥürrīyet aġacı büyürmīş ḳanda

Dulum cürīm çoḫtı cümle cihanda

Şehitler yadlanır her bīr zamanda

Bīze bīr yadigar ḳaldı şehitler

Dögīşe saṿaşa gīrennerīmīz

Top tīfenge köskīn gerennerīmīz

Üskek menzīnlere erennerīmīz

Ṿatan bayraġında geldī şehitler

Yėrden yėre ḳaçan köçen sürgünner

Neler çeḳtī neler gördī o günner

Yasa döndī faraḥlı toy dügünner

Mazarlar turbalar doldı şehitler

Baḳır dīyer ḳederīmīz bėleymīş

Emegīmīz teʿebīmīz ėleymīş

Mīḥnetīmīz tuttuġımız yolaymış

O yol sīze doġrı yoldı şehitler

SARRAF

Sınaṿ bazarında bīr sarraf oldım

Alışı ṿėrīşī ėlden ögrendīm

Türlī boyaḫlara boyandım ḳaldım

Ḳaradan bayazdan aldan ögrendīm

Ġefīl yatar iken ʿeyende yėyīldīm

Başıma gelenī sayayda bīldīm

Ayaġım sıyrılıp ḳayanda bīldīm

Zaman aḥvalınnan haldan ögrendīm

Her canda bīr ʿaḳıl fīkīre dalır

Yaḫşısın aḫtarır yamanın salır

Adı gül çīçekten payını alır

Arının ḥīkmetīn baldan ögrendīm

Dünyenīn sėvgīsī şah ile ḳulda

Herkes bīr fīkīrde ayrı bīr yolda

İnsanın ḳīymetī parada pulda

Īşte o paradan puldan ögrendīm

Egrīde yoḫışı ḳaynattım gördīm

Ḳıvatın gücünī sınadım gördīm

Yoḫīymīş bīr ḳolım ḳanadım gördīm

Sėlden fırtınadan yėlden ögrendīm

Dağın sadasında keklük sesī var

Bayġuşın vīrane bağda nesī var

Bīlbīl gülīstanda ḳėf safası var

Sazın sadasını tėlden ögrendīm

Seyyeḥīn cihanı gezmeḫ haṿası

Ḫastanın amacı derde daṿası

Ḳuşların ormanda çölde iṿası

Haṿanın saflıġın çölden ögrendīm

Aḥmaḳ aylamazı ʿaḳıl ḳandırır

Baḳır bīr şīrīn söz şerī söndīrīr

Bīr çubıḫ ataşı bīr çem yandırır

Ataşın ḫarabın gülden ögrendīm

TAMAʿ YOLDAŞI

Gel saḳın aldanma her bīr gelene

Sanma ki o gelen boşa gelīptī

Ḫaḫ tamaʿ yoldaşı sėler bīlene

Elbet bīr işī ṿar işe gelīptī

Bı niye gelīptī bīlīn ḳasdını

Ayaġı gīdenīn soyar postını

İşīne gelīptī sorır dostını

Onın balası ṿar başa gelīptī

Gözel olan yėre alıcılar īşler

Arṿatlar elīnde oyınçaḫ gīşīler

Ḥüsnī camalıysa yaḫunı ḫışlar

Ḳara gözler hilel ḳaşa gelīptī

Kīmī gelīr zengīn payın yanına

Dostlıġı ṿar ise şühret şanına

Gelmīş sıfrasına gelmīş nenīne

O yemeḫ ṿayında aşa gelīptī

Ėl ʿelem her zaman duran yoldaşı

Yoḫsılı ḫor görīr ḳaṿmı ḳardaşı

Bīr zengīn gelīrse üskelīr başı

Sanar ki bīr aġa paşa gelīptī

Yoḫsılın ḥalına bīr kīmse baḫmaz

Eḳtuġu ekīne su durur aḫmaz

Ḳazduġu ḳuyyudan yėrden su çıḫmaz

Öksīzīn ḳazması daşa gelīptī

Herkesīn maḳsudu murada yėtmek

Maramı nerdedī oraya gėtmek

Haḳ bīze buyırmış iyilīḫ ėtmek

İyilīḫ iyiye ḫoşa gelīptī

Baḳır dīyer iḥsen ėlemeḫ ḫoştı

Dünye dolı gelse aḫırı boştı

Canımız amanat bīr uçan ḳuştı

Ölīmīn ay çoḫı yaşa gelīptī

ʿARSĪZ GĖẎLİM

Tökīldī dīş aġırdı baş

Ḳocalmıyı ʿarsız gėẏlīm

Bükīldī bėl sallandı ḳaş

Ḳalammıy ḳarrısız geẏlīm

Gėçti eẏẏelī ezelī

Geldi ʿümrīn gözelī

Hele sėẏīyī gözelī

Ḳalammıyı yarsız gėẏlīm

Gėttī dönmez gėçen çaġlar

Yüregīmde çarpaz daġlar

Ẏiran oldı baḫça baġlar

İndī oldı barsız gėẏlīm

Dünye miye yalan oldı

Adım şanım yaman oldı

Ettuḫlerīm talan oldı

Çara bulmaz çarasız gėẏlīm

Gėttī ḳalmadı ʿīzzetīm

Yaḫunım bīlmez ḳīymetīm

Acı oldı memleketīm

Ḫana barbat darsız gėẏlīm

Baḳır dīyer pir olınca

Dünye zından zar olınca

Mazar miye yėr olınca

Usanmıyı ʿarsız gėẏlīm

ʿÜMĪR DESTANĪ

Telīḥsīzem felek pėşīm salmadı

ʿÜmīr boyı şad ėtmedī ol menī

Bı ḳara bahtıma çara olmadı

Yoḫsıllıġa ḳal ėledī ḳal menī

Uşaġıydım işler idīm özīme

Kīflet aġır yükīn aldım gözīme

Ne ḥaldayam bıdı şahıt sözīme

Ḳederīm bı ḳınamasın ėl menī

Çoḫ çalıştım çuẏal çanaḫ dolmadı

Bīr kīmseden bana fėda olmadı

Bı yoḫsıllıḫ hiç yaḫamı salmadı

Zalım felek dırnaġınnan sal menī

Ḥeyetīmde bīr murada ermedīm

Bīr gün şad olmadım safa sürmedīm

Deim cafa başḳa bīr şė görmedīm

Haẏar felek ḳurtar ėyle gel menī

Hīcrat ėttīm el açmadım ėle men

Gėttīm Ḳaraḳoyın ġurbet ėle men

Yaḫalandın fırtınıya sėle men

Neler çektīm neler gördīm bīl menī

Zaman yorġın bostan ekenī

Dīnc olan bīlīr zeḥmet çekenī

Menī parçaladı çalı tīkenī

Tīken ḳarşıladı ḳavdı gül menī

Bostan ektīm ona tufan saldırdı

Sėfī bamyamı ḥılbıḳ doldırdı

Ekeregīm vurır kökten ḳaldırır

Buldı ırmaḳ menī buldı sėl menī

Felek nīşan ḳurdı bana yay vurdı

At mīnmeġ īstedīm benī tay vurdı

Çay ḫıyarı ektīm ḳara zey vurdı

Helek ėttī zīncīr menī bėl menī

Bėçere men bīzde döndīm şehīre

Ḳehīrden ḳurtuldım düştīm ḳehīre

Yėter dėdīm bı aġuya zehire

Hiç sormadı ḳaymaġ menī bal menī

Bīr zaman ʿeskerlīḫ tuttı pėşīmī

Terk ėledīm uşaġım ėşīmī

Fene ėttī gençlīġīmī yaşımı

Pir ėledī aylar menī yīl menī

Naccar oldım sanduḳ geçmez eṿ aldı

Ortaḫ menī yarı yolımda saldı

Nasıl bīr sanduḳtı mėrete ḳaldı

Bıgünnere saldı feḳir ḥal menī

Şofėr oldım benī ʿeskerlīḫ aldı

ʿEskerlīḫ dağlara daşlara saldı

Ėttīġum emekler deṿlete ḳaldı

Bėzar ėttī ġurbet menī yol menī

Ḥammal oldım ekīn bīçīn olmadı

Unda ḥammalıḫta bīr ḫėr ḳalmadı

Ne ḳeder īşledīm kesem dolmadı

Maʿlan olan īster ėde ḳul menī

ʿEkkerlīġ ėledīm göglīk ṿuruldı

Eṿṿel gün terezīm düştī ḳırıldı

ʿArabanam ḳol ḳanadım yorıldı

Yatırtmadı īncīk menī ḳol menī

Kīmī īyyer zengīn olır ḥalınnan

Kīmī çalır ėlīn ḥalal malınnan

Men īyyerem ḳazancımnan elīmnen

Kīme minnet aç ḳoymadı ėl menī

Ṿiran gėṿlīm ḳabarmadı şīşmedī

Ḳazanımda türlī yemeġ bīşmedī

Ekīn ektīm başaḫ ele düşmedī

Ḳaṿaladı tarla menī çöl menī

Geldī günner baġṿançılıġ ėledīm

İkkī zengīn yalanını dėledīm

Her namerde aḥṿalımı sėledīm

Çürüttīle ėledīle göl menī

Baḳır dīyer ne ölüyüm ne saġım

İşkencelī gėçtī o gençlīḫ çaġım

Bėle oldım tītrer elīm ayaġım

İndī oldım iter yıḫar yėl menī

ĠURBET UZANDI

Zaman ṿurdı bīzī ne ḥala saldı

ʿEceb yaman oldı işīmīz bīzīm

Bīz nerede ṿatan nerede ḳaldı

Ġerip uşaġımız ėşīmīz yaşımız

Yaşarduḫ dīnç reḥet üz göz ʿīzetle

Şīmdīkī ḥalımız rezīl dīlletle

Yemeġ īçmeġīmīz oldı mīnnetle

Mīnnet çüregīmīz aşımız bīzīm

Cemīʿler mektepler oldı darımız

Günde bīr meskende yoḫ ḳararımız

Sadaḳa yemeḫten gėttī ʿarımız

Comart ṿergīsīyle ʿėşīmīz bīzīm

Çaşıptı ḫalḳımız nereye gėtsīn

Īḫtīyecī ṿarsa nenen bītsīn

Emekçī sanʿatçı nėlesīn nėtsīn

Naçar battalımız boşımız bīzīm

Faḳır ıfḳaramız meʿeşsīz nėder

Macbur ʿezizlerī ölīme gīder

Belkī ḫallarına bīr çara ėder

Ḳazalı balalı başımız bīzīm

Felek pėncesīnde ḳaldırdı bīzī

Ġurbet ėllerīne saldırdı bīzī

Cebhede ceddede öldīrdī bīzī

Ölīm gelīr tuşlar tuşımız bīzīm

Ne kötī çaġdayuḫ çaġladı bīzī

Ṿurdī çarpaz dağlar dağladı bīzī

Uzaġ ülkelerde baġladı bīzī

Zalım felek salmaz pėşīmīz bīzīm

Ne çekīlen derttī ne bīten ḥaldı

Her adam bīr ulduz altında ḳaldı

Talançılar geldī ėv̧ler boş ḳaldı

Talandı malımız maşımız bīzīm

Sıcaḫ ker ėyledī bı canımıza

Dönmeduġ o serīn v̧atanımıza

Dert ḳehīr tepīldī her yanımıza

Sızlar bedenīmīz lėşīmīz bīzīm

Mev̧lem çara ėtmesse çarası yoḫtı

Zamanımız bīze ḫor gözde baḫtı

Hele bėle gėtse dönmeḫ uzaḫtı

Bekler duv̧arımız daşımız bīzīm

Tılafar mīlletī ġurbet ėlīnde

Tılafar uşaġı pirīn dīlīnde

Her gün ḫeyelīnde her gün belīnde

Olmış ḫeyelīmīz dīşīmīz bīzīm

Yanaruḫ tutaruḫ hicranımıza

Aylardı maḥrumuḫ v̧atanımıza

Aġlaruḫ her şehit ḳurbanımıza

Aḫar gözīmīzden yaşımız bīzīm

Deʿīş kafır zalım saldırdı bīze

Dönderdī şehrīmīz Ataşa köze

Düştuḫ yaman dīle ḳanadan söze

Ḳaynar arṿadımız gīşīmīz bīzīm

Rızḳı ṿėren meṿle ḳul ḳalmaz naçar

Bīze iḥsen ėden ektuġīn bīçer

Safası cafası her gelīr gėçer

Bīter bıʿümrīmīz yaşımız bīzīm

Baḳır dīyer Allah şerī söndīrsīn

Maḍluma sürgīne reḥmīn endīrsīn

Deʿīşī ataşta odda yandırsın

Yandırdı ḳurımız yaşımız bīzīm

ĠEM YĖME ḤALINA

Ġem yėme ḥalına rızḳın ṿėren ṿar

Ḳīsmetīn payını alıp gīdersey

Yaḫşı yaman yaptıġını gören ṿar

Yüz yaşarsay bīr gün ölīp gīdersey

Degīşīr dünyenīn ḥalı ahṿalı

Safası cafası zehirī balı

Aldanma fītnedī eṿledī malı

Ne fėda ʿaḳibet salıp gīdersey

Gīder şanı ḳalmaz zengīnīn bayın

Kīmse çekebīlmez felegīn yayın

Bīr gün ṿiran olır köşkīn sarayın

Ḳurduġīy mėrete ḳalıp gīdersey

Egrī gėtme doġrı ėle sėrīyī

Dostına ėşīne gönder ḫėrīyī

Gelene gīdene atma şerīyī

Ettīġuy cezesīn bulıp gīdersey

ʿElemī incītme gel tut dīlīnī

Fītne fasatlıġa ṿerme mėlīnī

Zalım olma ḳana basma elīnī

Tayrının duşmanı olıp gīdersey

Baḳır Çolaḫ dīyer emel ėleme

Belkī ḳallam dīye dīlek dīleme

Gel ḳulaḫ ṿer sėleduġum keleme

Ḳalan yoḫ dünyede gelīp gīdersey

FENĪ DÜNYE

Aldanan dünyiye delī sarḫoştı

Denk ėder yaşılı alı dünyenīn

Eṿṿelī ne olırsa aḫırı boştı

Acısı şīrīnī balı dünyenīn

Her zaman meydende paradı puldı

Kīmī bazırgendī kīmī yoḫsıldı

Kīmī sultan kīmī köledī ḳuldı

Deime bėledī ḥalı dünyenīn

Güvenme dünyenīn malı maşına

Nefsīn şahvatna ekmek aşına

Kīm bīlīr ne gelīr yarın başına

Ḳazası balası dolı dünyenīn

Her ne ḳeder şühret şanı olırsa

Yüz yīl ʿümīr bı fenede ḳalırsa

Harun ḳarun kīmī zengīn olırsa

Mėret ḳalır malı mīlkī dünyenīn

İnsanın ḥaramı curumī nīye

Bīr bīrīn ḳatledīp dulumı nīye

Dünye malı üçün ölīmī nīye

Nedī dünye ne kamalı dünyenīn

Kīmī dīyer dünye zinetī çoḫtı

Kīmī dīyer ben ac o neden toḫtı

Baḳır dīyer gīder vefesī yoḫtı

Hiç tükenmez ḳilī ḳelī dünyenīn

ĶĪYMET ÖLÇĪSĪ

Kīmse ķeil olmaz egrī yoḫışa

Bīr ķadına īkkī er olmaz olmaz

Bīr egrī bīr doġrı nasıl uyışa

Bīr kötī bīr yaḫşı bīr olmaz olmaz

Kīmī iyīlīġ ėder kīmī şer ėder

Kīmīnīn emegī boşına gīder

Nekes namert malı olsa ne ķeder

Namert comart olmaz her olmaz olmaz

Sėẏsen sėẏ Allahı sėẏme ġėrī

Üsķegī arama gözet yėrīnī

Bīr īkkī adama dėme sīrrīnī

Üçün arasında sīr olmaz olmaz

Basḫun gelīr basar ġefīl yatanı

Yaḫşı yoldaş ara yamanı tanı

Sėẏerse gėvīldī sėẏen sultanı

Her seẏduġīy siye yar olmaz olmaz

Abdal abdalıynan geçīnmeḫ çetīn

Çekme ķehrīn ėlik bīlmez bėdetīn

Bīr ẏefesīz olan bīr muḫennetīn

Onda ḥaya olmaz ʿar olmaz olmaz

Güzīn ḫazanı ṿar ḳışın zaḫmarı

Elṿen çīçek açar gelīr bıharı

Yaz günü aġaçlar ṿėrende barı

Sögüt aġaçında bar olmaz olmaz

Ḳışın ḳarın tutar dağların başı

Gülīstana döner torpaġı daşı

Sular aḫar gīder saḥrıya ḳarşı

Susız baġda incīr nar olmaz olmaz

Bīr çubuḥ yarası adam öldīrmez

Yüz serçe de olsa ḳazan doldırmaz

Ḳatırın tėrīnī işek ḳaldırmaz

İşegīn torbası tėr olmaz olmaz

Çoḫını erīdīr dünyenīn ġemī

ʿEḳibet gėleceḳ aḫrat demī

Dīyerler ki ḳebīr sıġar adamı

Onda mumīn gorı dar olmaz olmaz

Bı dünye bėledī gelen gīdeceḫ

Ecel gelse insan oġlı ne ėdeceḫ

Dėme ki ḥekīm çara ėdeceḫ

Ölīme çara yoḫ çara olmaz olmaz

Azın ḳīymetī ne olmassa çoḫın

Acdan ḫabarı yoḫ zengīnīn toḫın

Yaramaz yaḫuna sėleme yaḫun

Dar günī başında ṿar olmaz olmaz

Baḳır Çolaḫ dīyer gün gelīr gėçer

ʿÜmīr tükenīrse nereye ḳaçar

Herkes şu acalın şarabın īçer

Bı dünye kīmsīye dar olmaz olmaz

MĪḤEMMED RAḤMETEN LİLʿELEMİN

Şükr olsın Allaha raḥmet gönderdī

Fīrīşteler dolmış ʿusman Mīḥemmed

Ḳaranuḫ zamanı nura dönderdī

ʿEleme gösterttī burhan Mīḥemmed

Müjdeler ṿerīldī ehlī imana

İşarat olındı cümle cīhana

Aḫır peyġemberdī geldī zamana

O zaman o günde dėṿran Mīḥemmed

Ḳaysarın ʿarşının çehresī döndī

Kısra putperestīn Ataşı söndī

Bīlīndī o günī mubarak gündī

O demde oldılar ḥayran Mīḥemmed

Cubrail tayrıdan emīr getīrdī

Meẏlenīn deduġīn başa yėtīrdī

İslamın uġrına ʿümrīn bītīrdī

Ümmete getīrdī Furḳan Mīḥemmed

Ḳeẏmīnīn elīnnen hicret ėledī

Haḳḳın riselesīn deʿẏet ėledī

Barışı cihedī sünnet ėledī

Müşrīke kafıra duşman Mīḥemmed

Mıhacır ansarı yıġdı başına

Acıdı acların gözī yaşına

Her cenkte ʿEli'yī ḳoydı ḳarşına

Ḥeyderī ėledī aslan Mīḥemmed

Ḫendeḳte ʿEmru'nun boynını ẏurdı

Yetrīpte İslamın esesīn ḳurdı

Ḥeydere emrėttī çīgnīnde durdı

Putları deẏīren ḳıran Mīḥemmed

Zengīnī yoḫsılı ser be ser ėttī

Seyyīdī ʿebdī barabar ėttī

Kafırın cemʿīnī der be der ėttī

Tuġyana öz be öz duran Mīḥemmed

İncīlī Taẏratı ezber ėledī

Zaburı Furḳanı gülzar ėledī

Ḳurana sünnete nazar ėledī

Bīze raḥmet endī Ḳuran Mīḥemmed

Fatima ananın gülī Mīḥemmed

Murtaza ʿEli dīlī Mīḥemmed

Ḥesen ve Ḥīsėn'īn ėlī Mīḥemmed

Her ezen başında gelen Mīḥemmed

Baḳır der bı sözīn bītīrīr yėter

Şefiʿ Mīḥemmet'ten şefeʿet īster

Meẏlenīn ḳudretī cihanı tutar

İslamın derdīne dermen Mīḥemmed

NASAḤAT

Pendīm nasahatım ġefīl insana

Gel zalım adamnan erden uzaġ ol

Ataş ẏar zalıma yoldaş olana

Harda zulum ẏarsa ordan uzaġ ol

Ḫaḫa ihsen ėle bīr gėẏīl ḳırma

İkkī dögīşenī araçla durma

Bīr kemlīḫ ėdenī incītme ẏurma

Aḫırı zīndannan zardan uzaġ ol

Her yoḫışa yoldaşıynan salışma

Acıḫlanıp ataş olıp alışma

Arṿad uşaḫ ḳaṿġasına ḳarışma

Dögīşten ḳaṿġadan şerden uzaġ ol

Kīmsīye taʿın ėtme bīşīr sözīnī

Nefsīn ʿefīf ėle bīl öz özīnī

ʿElemīn ʿardına tīkme gözīnī

Esküklüḫ getīren ʿardan uzaġ ol

Ḥaramnan uzaġ ol ḥalalı ara

Faḳıra mīskine düşküne yara

Girersin baġṿansız baḫçıya bara

Ḥaram yėmīşīnnen bardan uzaġ ol

Suyun yügrügü ṿar ḳorḫ duraġannan

Ayġın ol ġedderīn tor tuzaġınnan

Kötī pis ḳonşının köç ḳıraġınnan

Yaman ḳonşı cıṿar cardan uzaġ ol

Kīmī kafır zalım kīmīnde iman

Gerek bīleġ bı yaḫşıdı o yaman

Bīr yar senī seṿmedīyse her zaman

Umut tutma sen o yardan uzaġ ol

ʿEleme ġeş ėdīp ḥile ėleme

Ėşīdīp görmemīş yalan sėleme

Ḳıybat buhten olan sözī dileme

Fītne fesetçīlīḫ kardan uzaġ ol

Ṿiran olan mīlke kendīnī yorma

Sen ḥeddīnī tanı aralıḫ ḳırma

Ḥaram malı yıġıp köşk saray ḳurma

Namaz ḳebīl olmaz dardan uzaġ ol

Malla Baḳır dīyer bı dünye bīter

Ecel karṿanında sultanlar iter

Ataştan tamudan ḳurtulmaġ yėter

Cīhennem Ataşı nardan uzaġ ol

NAMERDE ḪĪZMET

Ėy zaṿallı ayla gėçen ʿümrīnden

Ḥeyet yarpaḫları dalınnan gīder

İnanma dostıyın şīrīn dīlīne

Ėttīġuy emekler bėlīnnen gīder

Bı dünyenīn emīn demīn bīlīnce

Gėçer ʿümrīn kamalını bulunca

İnsanın başına bīr iş gelīnce

Düşīn peşīn alan yanınnan gīder

Kīmīnī īncīdīb kīmīnī ḳorıma

Kötī muḫannetī sorıb arama

Sīye yaramıyan ķula yarama

Canının yonķası malıydan gīder

Her olır olmaza ėtme ʿīzzetī

Bīr namert elīnnen umma hacatı

Duşmanına dostlıḫ onın ʿedetī

Duşmanına yaḫlaşır meylīnnen gīder

Dīṿana gėṿlīne sorma ʿelemī

Dīṿananın ḫor görīnīr kelemī

Namerdīn ucunnan çeķme elemī

Dīlīn balası ṿar dīlīyden gīder

Küsünīb darılma gel uy ʿeleme

İnanma her dīlden çıḫan keleme

Dostına dostlıḫ ėt fırar ėleme

Ürkütme şahını ķolıydan gīder

Yetemezsey bı ʿelemīn ķasdına

Bının duşmanına onın dostına

Ġefīl olma duz doldırır postına

Ėl tamaʿ yoldaşı malıydan gīder

Gėṿīl īster bı dünyenīn zinetīn

Çekme Baķır muḫennetīn mīnnetīn

Bı ġenī meṿleden īster ʿīzzetīn

Ḥaḳḳın dergahına yolınnan gīder

NE ZAMAN

Ėy ḳardaşlar yėter oldı bı hicran

Zalımlara farman olır ne zaman

Yīller oldı başımızda bı duman

Ne zaman ki emen olır ne zaman

Dertlerīmīz ḥeddīn aştı çekīlmez

Türlī türlī bīr bīrīnnen sėçīlmez

Ṿatanımız bīze yasaġ gėçīlmez

Bīze ḳolay asand olır ne zaman

Ayımızı günīmīzī sayaruḫ

Ṿarımıza yoḫımıza ḳanaruḫ

Umıdımız yurdımıza döneruḫ

Bīrdīḫ bīze dėṿran olır ne zaman

İttī gėttī o adımız şanımız

Kafır deʿīş ḥalal ėttī ḳanımız

Ġurbet ėlde neler çektī canımız

Duşmanız ṿiran olır ne zaman

Derdīmīz çoḫ ṿatan derdī ėl derdī

Bı dar günde para derdī pul derdī

Bīz ne ṿayda hele yaman dīl derdī

Derdīmīze dermen olır ne zaman

O dinsīzler ḳara yazdılar bīze

Döndī ṿatanımız ataşa köze

Gel saḳın aldanma her yalan söze

Yalançılar ʿüryan olır ne zaman

ʿİraḳ'ı atrafı ḳoymaz ḥalında

Gözī sultasında gözī malında

İçerīn dışarın yükü dalında

Ḳonşılarda ṿıcdan olır ne zaman

Hiç bīlmenuḫ nėlemīşuḫ onlara

Neden ötrī gīrīptīler ḳanlara

Tabur tabur maḍlum ölen canlara

Canaṿarrar insan olır ne zaman

Sahyoniler bīze pılan ḳurdılar

Musurmanı musurmanda ṿurdılar

ʿErebe ʿeceme ḳarşı durdılar

Ona gücī yėten olır ne zaman

Bı cihanı ḳarıştıran o zümre

Bīrbīrīne ṿurıştıran o zümre

Baḳır dīyer buzuştıran o zümre

Ṿiran olır o saratan ne zaman

NE FĖDA

Gel mıhacır al zamannan ʿībretī

Çara yoḫtı olan oldı ne fėda

O sürgünler nėce çektī mīḥnetī

Ḳalan ölen oldı ne fėda

Kīm dīyerdī bėle kötī günner ṿar

Bugünī ṿar yarını ṿar dünī ṿar

Deʿīş kīmī şeytanı ṿar cīnī ṿar

Ṿatanımız yaban aldı ne fėda

Kafır zalım duşmanımız çoḫıymış

Baġrımızda ḫençerīymīş oḫıymış

Ḳeder bėle imiş çara yoḫıymış

Başımıza gelen geldī ne fėda

Zalım feleg ḳara çaldı ḳelemīn

Türlī türlī çektuḫ derdīn elemīn

Ḫėrīnī şerīnī gördüḫ ʿelemīn

Mīnnetī zīlletī buldıḫ ne fėda

Ṿatanımız salduḫ indī hardayuḫ

Dağılıbuḫ her günde bīr dardayuḫ

Sanki zındandayuḫ sanki zardayuḫ

İçīmīz ġem keder doldı ne fėda

Bīzīm ėlīn bahar yazı serīndī

Ġurbet acı ẏatan cannan şīrīndī

Yaramıza dermen olmaz derīndī

Ẏatanımız ėle ḳaldı ne fėda

Harda ḳaldı o dünyesīn utanlar

Çarşıda bazarda alıp satanlar

Ḥalalına ḥaram maya ḳatanlar

Malını maşını saldı ne fėda

Baḳır dīyer ʿībret alın bugünnen

Bīr gün yastan bīr gün toydan dügünnen

Neler çektuḫ o hicrannan sürgünnen

Neden soyrı bīlen bīldī ne fėda

YĖTER OLDI

Yėter oldı sabrımız ḳalmadı

O Tılafar azad olmıy ne fėda

Kötī dėẏran pėşīmīzī salmadı

O Tılafar azad olmıy ne fėda

Cümlemīz deẏlete ḫīzmet ėleruḫ

Ha şehrīmīz beledīmīz sėleruḫ

Ėller üçün cebhelerde ölīruḫ

O Tılafar azad olmıy ne fėda

Onın bının azad oldı yėrlerī

Çoḫı döndī ancaġ bīze şerlerī

Bīz daġlanduḫ fėda buldı ġėrlerī

O Tılafar azad olmıy ne fėda

Ne dīyelīm işīmīzī buzana

Leʿnet olsın bīze ḳuyyı ḳazana

Musul Tikrit Ramadi'den bīze ne

O Tılafar azad olmıy ne fėda

Yėter oldı ṿerduġumīz ḳurbannar

Gėttī ṿiran oldı o şīrīn cannar

Üç yīl oldı yėrīmīzde duşmannar

O Tılafar azad olmıy ne fėda

Ne zamannan ġurbet ėlde ḳalmışuḫ

Malımızı maşımızı salmışuḫ

Bėle canımızdan bėzar olmışuḫ

O Tılafar azad olmıy ne fėda

Tılafarın başḳa yėrde işī ne

Tartarda ölenler gėttī boşına

Şehid olsın torpaġına daşına

O Tılafar azad olmıy ne fėda

Düşüne gel hele bīr kez düşüne

Yėtīmlerīn aḫan gözī yaşına

Tılafarın neler geldī başına

O Tılafar azad olmıy ne fėda

Ḥeşd gėttī saṿaş marşı çaldıla

Tılafarīn atrafın aldıla

Aylar oldı bekledīle ḳaldıla

O Tılafar azad olmıy ne fėda

Siyesi deʿīşler pılan ḳurdıla

Tılafara dayandıla durdıla

Emīr kīmīn elīndedī sordıla

O Tılafar azad olmıy ne fėda

Yīller oldı ḳalduḫ ġurbet ėllerde

Rısṿay olduḫ kötī yaman dīllerde

ʿEskerīmīz helek oldı çöllerde

O Tılafar azad olmıy ne fėda

Polisīmīz ʿeskerīmīz ḥeşdīmīz

Bīlīnmīyī aslanımız merdīmīz

Ḳurtar olmıy ṿatanımız yurdımız

O Tılafar azad olmıy ne fėda

ʿEzīz gençlerīmīz safa sürmedī

Öldī gėttī Tılafarı görmedī

Umudına muradına ermedī

O Tılafar azad olmıy ne fėda

Ne zamandı Tılafarın sırası

Sebebī ne bulunmıyı çarası

Sad hazardı baġrımız yarası

O Tılafar azad olmıy ne fėda

Baḳır Çolaḫ dīyer zaman sėledī

Ne yapalım ḳederīmīz bėledī

Emegīmīz teʿebīmīz ėledī

O Tılafar azad olmıy ne fėda

YĖTER

Ėy felek sen pėşīmī nīş salmadıy bīlmem neden

Yėter bı curi cafa candan bėzar oldım yėter

O ʿümrīm yarpaḫlarınnan gün be gün düşen gīden

Genç yaşım gėttī tükendī tarumar oldım yėter

Mīye ġurbet hīcran ėttī günde bīr mekendeyem

Çaştı rayım tedbirīm bėḳarar oldım yėter

Sayabilmem derdīmī men çünkü türlī türlīdī

Ḳalmadı sabrım ḳarar dar be der oldım yėter

Bīr günīm ḫoş gėçse çoḫtı beş günīm mīḥnette men

Çoḫ zamannan men bėle derde du çar oldım yėter

Çoḫları bėçerenīn yoḫsıllıġın bīr ʿar sanar

Ḫalḳı ʿelem ḫor görīr ki şermasar oldım yėter

Bīlmenem ki ḳederīm bı oḫsa dėẏran tersīne

Dünye dar olmış mīye zındanda zar oldım

Kīmīne keyfī safadı kīmīne mīḥnetnen ġem

Çektuġum ġemdī elemdī bėnaçar oldım yėter

Doġrı yoldan azmadım şükür ki mende bı iman

Ehlī taḳẏa ehlī dīnnen barabar oldım yėter

Baḳıram faḳır ḳulam ḥalıma bīr çar īsterem

Bīttī sözīm bı ḳeder bīr bīr yazar oldım yėter

ḪOYRATLAR

Ḳelemīm yaza ḳaldı

Bulut ayaza ḳaldı

Ḳışıydı emelīmīz

Umut bı yaza ḳaldı

Ḳelemīm yazar oldı

Derdīmīz hazar oldı

Yėter oldı bı mīḥnet

Canımız bėzar oldı

Ḳelemīm yazdı gėttī

Ne derīn ḳazdı gėttī

Haḳ yolı düz doġrıdı

Çoḫları azdı gėttī

Yazdım başa gelenī

Saydım maḍlum ölenī

Binlerce aġlıyan ẏar

ʿArsız gördīm gülenī

Ḳeder yazıldı gėttī

Yüreg ezīldī gėttī

Dėduḫ belkī ḫoş olır

Hele buzıldı gėttī

Her şėyī yazabılmam

Yazmaġa düzebīlmem

Çünkü derdīmīz çoḫtı

Ürekler ezebīlmem

Derde çara olmadı

Ġem pėşīmīz salmadı

Ha dėduḫ bugün yarın

Sabırımız ḳalmadı

Çekemmīyuḫ bı ḥalı

Başımızdı balalı

Her bīrīmīz bīr yanda

Duşman yurda dolalı

Otırdım derdīm yazım

Ḳara oldı bayazım

Bīr günīm ḫoş gėçerse

Haḳḳa düʿem nıyazım

Dertte oturduḫ ḳalduḫ

Zamannan ʿībret alduḫ

Elīmīzden ne gelīr

Emrī Allaha salduḫ

Şīʿīr yazdım ḳelemde

Aylattım söz kelemde

ʿElem serbest yaşarken

Bīzuḫ dertte elemde

Gėttīm şehit yasına

Ḫısmına kīmsesīne

Cīgerīm kabab oldı

Yėtīmlerīn sesīne

Şehit murada yėttī

Ėlīn bıraktı gėttī

Uşaḫlar yėtīm ḳaldı

Ėşīnī ṿiran ėttī

Ṿatana gīrdī yaban

Ḥalımız oldı yaman

Şehit canını ṿėrdī

Oldı ṿatana ḳurban

Şehit olmassa elbet

Mīllet yaşamaz serbest

Bīze ölīm acıdı

Şehidīn yėrī cennet

Şehit öldī dėmeyīn

Gög ḳarayı gėymeyīn

Rızḳı ṿėren ḫudadı

Yėtīm ġemī yėmeyīn

Tılafardan göç ėttuḫ

Ṿarı yoḫı hiç ėttuḫ

Bīlmem duşmandı güçlī

Oḫsa bīzler suç ėttuḫ

Tılafar bağlarına

O gözel çağlarına

Bīzī yaḳtı yandırdı

Dözmīyuḫ dağlarına

Ṿatanmış yarımız

Terk ėttuḫ diyarımız

Köşk saray begenmezduḫ

İndī yoḫ bīr darımız

Ṿatanı ona salduḫ

Gėttī odına yanduḫ

Yurdımız ėl elīnde

Ḫaraba ḫana ḳanduḫ

Tılafar şīrīn bīze

Haṿası serīn bīze

Zamanın suṿabıdı

Yarası derīn bīze

Tılafar azad olır

Sanma mīllet yad olır

Duşmanın tuzağıdı

Elbet bīr gün şad olır

Tılafar èlīmīzden

Düşmīyī dīlīmīzden

Tılafarı unutmaḫ

Gelmīyī geẏlīmīzden

Tılafar cennet bīze

Ṿatandı ʿīzzet bīze

Diyar diyar oġınsaḫ

Ḫor gelīr ġurbet bīze

Tılafar Türk dīlīmīz

Örkīşīptī gülīmīz

Bayġuşlar iṿa yapmış

Ötmīyī bīlbīlīmīz

Tılafar aslannarı

Tökīldī al ḳannarı

Yurdına ḳurban oldı

Gèttī şīrīn cannarı

Tılafar yurdımız ṿar

Dört bölgī ordımız ṿar

Aşaġı bīze ḳalḫan

Şükür ki ardımız ṿar

Tılafar ḳalaları

Aslandı balaları

Tılafar bīzī bekler

Gelecek sıraları

Tılafar ṿatanımız

Gençlerdī ḳurbanımız

Sıncarı ḳarşıladı

Mīneklī yayanımız

Çürüttuḫ genç yaşımız

Yandı ḳuru yaşımız

Ġurbetīn acısında

Tükettuḫ göz yaşımız

Tılafar bėle ḳalmaz

Ṿatan ėle mal olmaz

Zalımın bīr günī ṿar

Gīder muradın bulmaz

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR...